

BARDÓCZ ENDRE

VÁLOGATÁS
ÜNNEPI BESZÉDEKBŐL,
KISEBB ÍRÁSOKBÓL

Ajánlom ezt a Válogatást mélyen érzett hálám jeléül a Thuri György Gimnázium tanári karának, amely az iskola alapításától két évtizedet át támaszom, küzdőtársam volt az indulás nehéz próbáiban. S ajánlom azoknak is, akik csak akkor jönnek utánunk, amikor már emlékünk is feledésbe ment; azoknak, akik majd fiatalabb lelkesedéssel, szilárdabb hittel folytatják, amit az úttörők elkezdtek.

Várpalota, 1981. március 1.

BEVEZETÉS

Hivatásunk szinte mindennapi velejárója, hogy az iskolában vagy annak falain kívül is diákjaink vagy nagyobb kör előtt is beszédet tartsunk, ami nem könnyű dolog. Ezt már az ókorban is tudták, azért tanították a retorikát.

Napjaink szónokai gyakran figyelmen kívül hagyják: kiknek, milyen alkalomból, milyen céllal beszélnek. A beszédek tartalma megszokott közhelyekkel, unásig ismételt adatokkal, száraz, rideg stílussal nem eredményezheti a mondottakkal való érzelmi azonosulást, ezért hatásfoka minimális. Ennek okait vizsgálva, ki kell emelnünk azt, hogy az ünnepi beszédek szerzői és előadói nem gondolnak a szónoki hatásteremtésnek azokra az elemi követelményeire, amelyek már az ókorban kialakultak és alkalmazásukhoz nem művészi hajlam, csupán átlagos fogalmazási készség, alapvető őszinteség és valóságos mondanivaló szükséges. A szokásos beszédeknek két sablonos eleme van: a történelmi események ismertetése és a közismert – egyébként igaz – általánosítások, értékelések újrhangoztatása, aktualizálása. Egyiknek sincs – a lélektan nyelvén szólva – olyan „felszólító” jellege, amely kontaktust teremthetne az ünnep tartalma és a tanulók egyéni tudata között. A szubjektív hozzáadása nélkül sem a tények, sem az elvek igazsága nem érvényesülhet.

Diákjaimmal való beszélgetések félreérthetetlenül bizonyították, hogy az iskolai ünnepek közül azok gyakoroltak rájuk tényleges érzelmi hatást, amelyeknek rendezői, előadói szakítottak a jól bevált, elvileg támadhatatlan, de minden eredetiséget nélkülöző szólamokkal és beszédükben merték önmagukat adni, egyéniségük, felfogásuk sajátos vonásaival színezték, felforrósították az egyébként elvileg is helyes, pozitív nevelési célzatú tartalmat. Ellenkező esetben érzelmi gyarapodás helyett üres járatú szócséplést éreznek, amit belső ellenzéssel el is utasítanak. A tények, ismeretek pusztá közlése az oktató munkában sem célravezető, a nevelésben pedig teljességgel kilátástalan.

Maradandó, mélyen gyökerező világnézetet kialakítani ellentmondások nélkül – elvi és gyakorlati – képtelenség. Vállalnunk kell – legalábbis – időszakosan az ellentmondások kiépítésének veszélyét ahhoz, hogy az elvi szintézis ne frázist, hanem meggyőződést eredményezzen. A kinyilatkoztatások és problémamentes kérdésfeltevések semmiféle belső „mozgósítást” nem végeznek, csak a pusztába kiáltunk, s hangunkra nem rezdül a visszhang.

Hosszú életpálya határmezsgyéjén válogattam ki különböző alkalmakra szóló írásaimból azokat, melyek a hivatás göröngyein, éjszakába nyúló vajúadások közben születtek. Tisztelettel

átadom azoknak, akik egykor a nehéz úton követtek, mögöttem álltak. Hátha egy-egy gondolatom termékenyítő frissülést jelenthet a tanári munka terhei alatt, lerántó megpróbáltatásaiban. Szeretettel hagyom itt. Szolgálja örökké időszerű ügyünket: az erkölcsileg magasodó embert, a szépre hivatott magyar ifjúságot, hányatott sorsú emberiségünket, végzetesen szép magyarságunkat!

Ünnepi beszéd a palotai vár 400 éves évfordulóján

Történelmünk sok vihart látott századaiból népünk hősi küzdelmének nagyszerű, heroikus erőfeszítései tűnnek fel a végtelen idő horizontján; századok távlatában is lobogó nagy tettek lángjai világítanak felénk. Sok emberi nyomort, sok embertelenséget látott történelmünk súlyos próbatételei, a függetlenségünkért vívott keserves, felemelést és letaszítást egyaránt eredményező harcok, bátor akarások nagy fiakat adtak a népnek, amelynek történelme egyébből sem állt, mint a létért való puszta harcból. Nagy fiakat, akik a béklyók szorítását életül árán is meg tudták váltani, akik a szolgaság megszégyenítő jármát nem tűrhették, akik a népet ősi jogon megillető, de annyiszor megtiport szabadság zászlaja alatt tanúsították, hogy helytállásuk minden időkre méltó arra, hogy azokat példaként tekintsük, s példaként hagyjuk fiainkra.

Titeket idézünk, letúnt korok óriásai!

Titeket emlegetünk, ti nagyszívű, olcsó életű hősök!

Neveteket rebegjük a tisztelet alázatával, mondjuk illetődött lélekkel: büszkék vagyunk rátok!

Titeket idézünk, a borús XVI. század neves és névtelen hőseit, titeket, „végeknek tüköri”, kiknek vitézségét minden föld beszéli.

400 éve annak, hogy Arszlán basa szakállas ágyúi törni kezdték Palota falait. 400 éve, hogy Thuri kapitány 500 vitézével odaállt a falakra, hogy a mintegy 16-szoros török túlerő ellen azt tegye, amit a katona ősi érzülettel megszentelt becsülete, a honfi kötelesség parancsol. Palota múltbeli történetének legfényesebb lapjait vérrel és karddal írta Thuri kapitány olyan napokban, amikor a gyávák csak retteghettek, s csak a bátraknak nyílt tér, s adatott meg a helytállás dicsősége. E dicső napokra emlékezik Várpalota város minden lakója büszke és ünnepi érzéssel; emlékeznek a késői utódok, akik a temetők porlandó hőseinek álmát ma is becsülettel virrasztják. Alistályval mi is érezzük: „Én nem vagyok elég, hogy megmondhassam, vitézségét, hogy előszámlálhassam.”

Jelenünk szorgos építésében, népünk felemelésének történelmi jóvátételt ígérő korában, a múlt sebeit gyógyítgató mában, emberibb rendet teremtett világunkban ünnepelhetjük igazán szabadlélekkel azokat, akik szolgaföldön élni-halni nem akartak, s a szabadságért halni tudtak. Emlékezésünk hozzátok száll, végvárak szegénylegényei, éhező, rongyos, a császár fekete kenyerén rágódó, nyomorúságos otthonaiból kiszorult, százszor kizsarolt, s még többször becsapott nyomorultjai! Ti tudtatok hazát védeni, amikor hazátok sem volt! Védtétek

barátotokat, amikor az is ellenségetek volt! Járjuk végig gondolatban azt a szomorú utat, mely a sok sebből vérző országot a pusztulás szélére sodorta!

Főuraink uralomféltő önzése, hatalmi tobzódása, népünk megrendítő jogfosztottsága, gazdasági kisémmizettsége nem vezethetett máshoz, mint a mohácsi csatamezőhöz. Dózsa népe a kezéből kicsavart fegyverrel nem háríthatta el a katasztrófát; a főurak tüzes trónjának mártírja nem lehetett jelen a mohácsi csatamezőn, s nem volt ott bujdosó, tépett népe sem. A zilált társadalmi viszonyok alapján természetes következmények kell tartanunk mindazt, ami a történelem vaslogikája szerint népünkre szakadt e bús században. A Mohácsot követő politikai kótyavetye mindennél kiáltóbban igazolja: hová vezethet a nép teljes kirekesztésével folytatott politika. Királyaink, nagyuraink adják-veszik az országot a két nagyhatalomnak: németnek, töröknek. A végek népe testét veti a hódítók útjába, hogy legalább a maradékot megvédelmezze.

A Habsburg politikai koncepciók gyakorlatilag az évszázados helyzetképnek feleltek meg, de semmi esetre sem népünk függetlenségi törekvéseinek, szabadságvágyának. A végvárak történelmi szerepe is ennek tükrében érthető meg: „die nächste Vormauer der deutschen Nation” – a német nemzet közvetlen védőfala! Az egeket ostromló fájdalmak közt sovány vigaszt nyújthat, hogy a császári iratokban így minősítik egy nép történelmi rendeltetését, amely saját pusztulásával teremt másoknak életet. Herder szörnyű történelemfilozófiája kísért e megrendítő szerepben: a magyarság feladata a Nyugat védelme, s ezt teljesítve meg is szűnik történelmi létértelme.

A bomlott magyarság külön tragédiája volt, hogy a török nagyhatalom fénykora ragyogott; félelmetes hadigépezete a világ legjelentékenyebb katonai erejét jelenti akkor, élén a török történelem kiemelkedő szultánjával, II. Szulejmánnal. Meghasonlott, elemi szervezetségre is képtelen népünk ezekben a fájdalmas években a síró szabadság rikoltására Prométheuszként a rabló hatalom útjába állt, de vállalnia kellett annak sorsát is, a bikást.

Hogy népünk a Mohácsot követő ránk szakadt irtást túlélhette, nem utolsó sorban a végvárak éhező rongyosainak köszönhető. Ezeknek erős karja, magyar szíve, élni akarása felriasztotta az alélt nép életöszönét. A szabadság lobogó fáklyái a végvárakból sugározták fényüket a felperzselt, omladozó magyar viskók felé, a pusztasággá változó magyar vidékek, erdők, nádasok mélyére űzött magyarságának. A sivár nincstelenségben, kilátástalan kiszolgáltatottságban a végvárak hite riadóztatta életre és megmaradásra e föld agyonszipolyozott, hosszú szolgaságra ítélt népét.

A végbeliek küzdelme jelenti azt sokáig, amit nemzeti történelmünkben számon tartani érdemes. Lelkes világuk teremt nálunk irodalmat, megalapozza és kibontakoztatja a nemzeti

költészete, amely a nemzeti lét eszmei szükségleteit minden másnál hatásosabban szolgálta, hirdetve a kor fiának: szenvedünk mérhetetlenül, de népünk meg nem halhat.

A XVI. század vitézi szelleme a romokon is új életet teremtett a jobb jövő hirdetésével. Népünk a rettenetes kihívást elfogadta, s odaállt Európa réme elé tört testtel, de csorbítatlan becsülettel.

„Óh végbelieknek
Ifjú vitézeknek
Dicséretes serege,
Kiknek e világon
Szerte szerént vagyon
Mindeneknél jó neve.”

Zrínyi Miklós, Losonczi István, Dobó István, Szondy György nagy nemzedékének hősei közt az első közt kell emlegetnünk a palotai vár nagy hírű kapitányát, a pogány temérdek hadának rontóját, Thuri Györgyöt! Azok egyikére emlékezünk, akikre gondolva tölt el büszkeség; azokra, akik keserves időben reményt jelentettek letiport, elesett népünknek; akik a becsületet többre tartották életüknél, akiket sem magasság, sem mélység nem rettentett. Thuri kapitányra emlékezünk, aki nemcsak szellemével költözött közénk, de városunk falai közt kőbe vésve is mondja: a halálon is diadalmaskodik a vitézi bátorság.

Ki volt ez a neves vitéz, akinek nevét rettegte a török rablók világrészekre kiterjedő birodalma? Nem származása vagy vagyoni adottságai emelték fel. Egyszerű közlegényként kezdte vitézi pályáját nagyapjához, Thuri Miklóshoz hasonlóan, aki Mátyás idejében szolgált. Apjának, Thuri Gábornak katonai érdemei is ismertek: sasok tehát sasfiat szültek. Születési ideje, gyermekkor az ismeretlenség homályában maradt. Életéről az első adatot, mint katonáról tudjuk. A 40-es években Ságón szolgált, mint huszár főlegény, később, mint huszár tisztt. Szablyája ott suhog a kor minden jelentősebb csatájában. A harc életeleme maradt, ez végigkísérte holtáig. Mielőtt Drégely elesett volna, ott is katonáskodott. Nyáry Ferenc oldalán részt vett és kitüntette magát a dicsőséges szalkai csatában. Érdemei elismerésül már fiatalon a lévai vár kapitánya, egyidejűleg Bars megye főispánja. Hogy főispáni székbe ülhetett nemesi származás nélkül, csak katonai érdemeivel magyarázhatjuk. Életében meg sem kapta a nemességet, csak holta után. Palotára jövelele előtt ma palásti csatában vonja magára a figyelmet.

1558 szeptemberében jött Palotára, noha az újabb kutatások korábbi időpontot is lehetővé tesznek, legalábbis palotai keltezésű levelei erre utalnak. A nagy várháborúk évéig, 1566-ig

Palota kapitánya. Az itt töltött évek méltók maradtak korábban szerzett hírnevéhez, sőt öregbítették azt. A Fehérvárott és Veszprémben levő törököknek állandó veszélyt jelent Thuri György huszáraival. Kapitánysága éveiben nem foglalta el a török Palota várát. A Bakony erdős útjait Thuri György, Huszár Péter, Gyulaffy László lovasai uralták, sok keserőséget okozva a töröknek.

Palota mai határával szinte pontosan egybeesett a királyi Magyarország határa is. Exponált, veszélyes területet jelentett ez, hiszen köztudomású, hogy a törökök békeállapot idején is gyakran betörték, gyilkoltak, raboltak. Thuri gondoskodása nemcsak a vár szűkebb területére, hanem a környék biztonságára is kiterjedt. Katonái és a lakosság körében is osztatlan tisztelet övezte, jelezve erkölcsi nagyságát, emberségének mélységét. Testi ereje is tiszteletet parancsolt: párviadaloknak félelmetes hírű hőse volt, aki legyőzőre nem akadt. Neves török vitézek ültek a palotai vár tömlőceiben.

Nehéz, keserve évek voltak ezek! Az egykorú krónikás, Tinódi Lantos Sebestyén szánalmat gerjesztő szavaival idézhetjük leginkább: „Sírva vesziköl most szegin Magyarország, mert tőle távozik hangosság, vigasság. Krónikáinak szinte állandó refrénje: ... ti szegén magyarok ...”

Thuri kapitány a palotai évek alatt gondosan felkészült a török támadására. A rossz állapotban levő várat a lehetőségekhez mérten rendbe hozatja. Katonai talentuma jó szervező erővel párosul. Úgyszólván állandó, szinte elháríthatatlan gondját jelenti katonáinak sorsa, helyzetük javítása. Ő írja a rongyban csüngődő és éhező katonáiról: „nincs oly ember a világon, ki ezeket ne keserülné.”

Valóban nehéz lenne szóban visszaadni azt a nyomorúságos életet, ami a végváriaknak osztályrészül jutott. Elemi szükségleteik is hiányoztak. Az éhezés állandóan nyomukban settenkedett. Évekig zsold nélkül szolgáltak, s naponta vitték bőrüket vásárra. Nem lehet meghatódás nélkül olvasni a nyomorúságukat döbbenetes színekben ecsetelő folyamodványaikat, amiket a királyhoz intéztek. A bécsi császár nem érezte szomjúkat és éhségüket, nem a fagyoskodásaikat. Ezek a hősök ígéretekkel is jóllaktak, rongyosan is teljesítették kötelességüket. Jelszavuk volt: inkább becsülettel meghalni, mint becsstelenül élni. Ti nagyszívű hősök, egy szegény ország gondját fogadtátok szívetekbe; cserébe elhagyátok szüleiteket, feleségeiteket, gyermekeiteket, el a meleg családi tűzhelyet, s vállaltátok a bértelen munkát, a harc forgandó díjazását, a szolgaság kockázatát. A katonai érdemeken túlmenően igazán ezek emelik a katonákat hőökké: a nélkülözések vállalása, a kiérdemelt érdem elmaradása.

Forgách generális leveleiben igazán reális kép tükröződik a végváriak sorsáról. Többek közt így ír: „... ha a végbeliek halálra ítélt rabok lennének, akkor sem szabadna őket éhséggel megölni. A legjobb vitézek, hogy családjukat táplálhassák, kénytelenek falura menni, s a másét elvenni. Ha megfogják őket, a hazának e vitéz katonáit, mint rablókat kerékbe törik vagy felakasztják.” Szegény palotaiak is kifakadnak méltatlan, embertelen viszonyaik szorításában: „Tudjuk és hisszük, hogy mi nyomorúságot öfelsége rajtunk cselekeszteni kész, az Úristen ezt öfelségének el nem engedi, hanem az mirajtunk teendő nyomorúságért öfelségét úgy megveri mind testben, mind lélekben és minden dolgaiban szerencsétlenné teszi, hogy minden fejedelmek között öfelsége például lészen.”

A katonák szenvedései népünk keservének jajszavai is egyben. A protestáns ének döbbenetes realizmusa számára már csak a jajkiáltás marad: „Szánjad meg Úristen mi nyomorúságunkat!” Thuri kapitány életének szomorú körképét, tetteinek hiteles hátterét így láthatjuk:

„Mint bárány farkastól széjjel hányattatánk.
A vén jámborokat nyakon kötve hordják,
Édes magzatjatók előttök levágják,
Nagy keserűséggel ott őket hordozzák,
Mint barmot piacon mind széjjel árulják.
Sok számtalan népet törökök levágnak és
Nagy sok árvákat közöttünk hagyának.”

Ennek a kornak volt hű fia Thuri György, ilyen árva volt népünk! Az 1566. esztendő a végvárak vitézeinek legnehezebb próbáját jelentette. A török roppant támadása számos végvárunk sorsát pecsételte meg. Gyula, Jenő, Szigetvár, Babócsa, Vízvár és Csurgó egyaránt elesett. Thuri György palotai kapitányságának legfényesebb tette e szomorú esztendőhöz fűződik. Ő magáénak vallhatja azt a dicsőséget, hogy a legelszántabb török rohamot is megállította rommá lőtt várában. A várháborúk évében ezt más vár kapitánya nem mondhatta el. A szemben álló erők arányát híven tükrözi, hogy a palotaiak mindössze egyetlen nagyobb ágyúval rendelkeztek a török 25 ágyújával szemben. Ilyen erőviszonyokat valóban csak erkölcsi tényezők egyenlíthettek ki: jó vitézi rezolúció és elszánt akarás.

Thuri kapitány deákja, Alistály Márton méltatásában is előttünk áll Thuri György emberi nagysága:

„Kevélység übenne semmi sem vala,
Minden dolgában állhatatos vala.”

Egy német metszeten Thuri György történelmünk legnagyobb alakjaival, Hunyadi Jánossal, Mátyás királlyal, Zrínyi Miklóssal együtt kapott helyet: „Itt vannak, akik a hazát bátor fegyvereikkel védelmezni életüknél jobban szerették és azt sok vérrel öntözték.”

Arszlán basa ingó pozícióját Palota bevételével akarta stabilizálni. Elképzelhető a harc hevessege, amiről kevés részlet maradt fenn. Két katonája, öccse, Thuri Farkas és Pálffy Ferenc sikeresen átszökik a török táboron keresztül a királyhoz, aki végre tanújelét adja segítő szándékának, Salm generálist küldi segítségül, aki már csak a török elvonulása után érkezett meg. A török időközben 11 napi ostrom után elvonult Palota füstölgő, rommá lőtt falai alól. A kudarcért Szulejmán leütteti Arszlán basa fejét. Thuri Salmhoz csatlakozva, felszabadítja Veszprémet. Palota ostroma után felmentését kérte Thuri, aki mindig is mezei huszárnak vallotta magát. A király nem fogadta el a felmondását, sőt még veszélyesebb várkapitánysággal bízta meg, Kanizsára küldte, ahol holtáig szolgált.

Miksa császár 1568-ban békét köt a szultánnal és az egymásnak szabott feltételek között Palota lerombolása is szerepelt. Thuri ehhez nem járult hozzá. Így a magyar követ írásban jelentette a nagyvezérnek, hogy ha ragaszkodik Palota lerombolásához, a béke nem jön létre. A komoly ultimátumra a szultán megnyugodott, s helyreállt a béke, s igaz időközönként csak papíron maradt meg.

Tragikus halála 1571. április 2-án Orosztony mellett érte. Ravaszul kiagyalt csel áldozata lett a falu melletti ingoványban. Mozgásképtelenné lett a nagy erejű vitéz, miután lovát is elvesztette. Az utolsó harc utolsó óráját jelentette. A törökök megadást ajánló felszólítására középük vágva így kiáltott:

„Ebek, engem pórázon nem hordoztok,
Egyik helyről másikra nem hurcoltok.”

A török diadalittasan küldte fejét Konstantinápolyba, maga Ali, klisszai bég viszi diadalív alatt. Ezután a legnagyobb hőst megillető tisztességgel temetik el. Maga a konstantinápolyi követ írja Bécsbe a királynak: „Thuri nemcsak vezére, kapitánya volt a rá bízott őrségnek, hanem lelke, bajtársa is. Katonái imádták, szerették, mert ő is szerette vitézeit.”

Halála színhelyén Zrínyi Miklós fiára, Zrínyi Györgyre várt az a szomorú feladat, hogy Thuri testét Kanizsára vitesse, ahol eltemették. Zrínyi György Thuri kapitányt édesapjának nevezte, rajongásig szerette. Életében maga is szolgált Thuri vitézei közt.

Thuri tetteit, vitézségét három nemzetnek versszerzői énekelték meg. Legnagyobb nemzeti eposzunkban is helyet kapott a XVII. század legnagyobb magyarjától, Zrínyi Miklóstól.

A nagy harcok zaja elmúlt. A nagy hősök a jövőnek, az utódoknak tett szolgálat hitével nyugovóra tértek. A hősiesség, a helytállás, az áldozat jutalmát nem a jelenben, hanem a jövőben várja. A népek emlékezete a történelem legbiztosabb, legpártatlanabb ítélőszéke. A kis tettek feledésbe mennek, az idő könyörtelenül betemeti avarjával. De a nagy tettek megmaradnak, túlélve minden enyészetet. Így maradt meg számunkra 400 év távlatából is a palotai vár szép hírű kapitánya. Most is halljuk rettenthetetlen hangját, a palotai kövek most is visszaadják paripáinak nehéz lépteit, halljuk kardja suhintását. Büszke megindultsággal mondjuk Zrínyivel:

„Ez lén vége Palota megszállásának,
Ez lén vége Arszlán vezér haragjának.
Jó híre marada Thuri kapitánnak,
Ezután békessége lén Palotának.”

Négy évszázad zúgott el azóta, hogy Arszlán basa ágyúí Palota falait rontották. Az emberöltők egymás utáni rohanásában az egykori héroszok monumentumot állítottak az idők kapujába minden idők magyarjának, s ezt magyarul érző el nem kerülheti. Ha majd elhangzik az utolsó magyar szó, akkor hal meg Thuri kapitány. Él Palota nagyhírű kapitánya, török hatalmának rontója mindig, amíg csak vitézi tettet tiszteletadás illeti. Veled Anteusok vagyunk, legyőzhetetlenek, mert poraid földanyánk erejével sokszorozzák erőnket. Mond-e valamit a mai kor fiának Thuri kapitány vitézsége? Szárnyakat lendítő lelkesedést tanulhat-e ifjúságunk ettől a kivételes nagyságú embertől és katonától? Igen, igazán eszményképpé csak a mi korunkban válhat. A mi korunk erkölcsi világában emelkedhet igazán hőssé Thuri kapitány, amikor nem papírszagú iskolai ünnepeken idézik tetteinek századokba világító fényét. A csillagok lehulltak ugyan, de fényük megmaradt, mert a csillagfény a csillag hullása után is a világmindenségé.

Azoknak pedig, akiknek életük igazi célja a nép szabadságának megteremtése és oltalmazása, akik a nagy tettek értékét a hősi helytállásban becsülik, akik hősökben kutatják eszményképeiket, az a kötelesség marad, hogy az emlékezés tiszta világosságánál forduljanak köszönő szívvel a hősök felé, akik a nagy próbák idején erősnek, hűségeseznek bizonyultak. Mi a tisztelet és szép emlékezés szavait keresve, méltóbbat nem találhatunk, mint a kortárs költő szavait:

„Az jó hírért, névért
S az szép tisztességért
Ők mindent hátra hadnak;
Emberségről példát,

Vitézségről formát
Mindeneknek ők adnak.”

ELŐSZÓ

Városi helytörténeti kiadványhoz

Szívet melengető évfordulón, 1945. március 21-én szabadult fel Várpalota. A Vörös Hadsereg hős katonái vérük hullásával hozták el letiport népünk és lakóhelyünk szabadságát, s történelmi érdemük, hogy azóta hazánk és városunk új, emberibb fejezeteit írhatja az elmúlt időknek, de a jövőnek is. A hitleri hadigépezet végvonaglását élte, itt hagyva az esztelen pusztítás, babár dúlás, féktelen emberirtás szégyenletes emlékeit: füstölgő romokat s némaságukban is vádló sírdombokat. Várpalota maradék népe kiéhezetten, csonka hittelt fogott hozzá a reménytelennek látszó, gigászi munkához: új otthonok, szebb iskolák, nagyobb gyárak építéséhez.

30 év göröngyös utjain kíséri el ez a könyv. Itt is történelmet írtak, de nem tollal, hanem csákánnyal. E könyv minden jó szándék ellenére is csak megközelítően képes a csákányok szikrázásának olvashatóvá tételére. E könyv tanúságtétele a lakóhelyüket szerető embereknek, akik heroikus, könyvben le nem írható próbákon bizonyultak hűségesebbnek, kitartónak, erősebbnek. Három évtized kézzelfogható valósága tárul elénk e helytállásokban, meggyőzve a konok hitetleneket is. A számok konkrét kifejező ereje is csak hozzávetőlegesen magasodhat fel az emberi tettekhez, semmiképpen nem tükrözheti a tényleges teljesítményeket, a névtelen harcosok munkájának is számvetését.

A háború keserű emlékeit az emberi alkotások romjain túl megrendítő emberi sorsok is idézik. A mindent elemésztő pusztításban az ember – mert lengyel volt – választhatott a szolgálat halált jelentő járma és a hazátlanság közt. Szomorú ismétlődése ez a történelemnek! Ki mondja meg, hány magyar nyert oltalmat lengyel földön a történelmi viharzásokban? A lengyel haza kiűzött fiai nálunk menedékre leltek, kenyeret kaptak az éhezők, vizet a szomjazók. Róluk is olvashatunk régi ihletésű ragaszkodás tollával írt sorokban. Csak barát írhat így barátról!

Várpalota, Thuri György várkapitány egykori vára köré épült bányászközség azóta várossá emelkedett. A pusztítás nyomait, lehangoló emlékeit a földgyaluk eltüntették, helyükön vidám gyerekek játszanak. A régi viskók helyén modern városnegyedek, égbe magasodó gyárkérmények hirdetik a pusztuláson diadalmaskodó embert, aki a történelem lehetőségeivel

élni tudott, s akinek tettét – minden bizonnyal – az utókor is példaként tekinti, s úgy is hagyja faira.

Várpalota, 1975. március 21-én

A győzelem napja 1976.

A német imperializmus századunkban fél emberöltő alatt két borzalmas háborúba sodorta az emberiséget, rázúdítva a nyomorúság olyan kárhozátát, melyhez hasonlót – dimenzióiban - aligha ért meg a sokat szenvedett emberiség.

A feljajduló emberi méltóság, a humánus önbecsülése, az emberiségért aggódó felelősségérzet nem tudta útját állni a tájfunnak, amely emésztő fergeteggel felkorbácsolta és elszabadította az öldöklés fékezhetetlen ördögét. Európa s vele majdnem az egész emberiség 6 évi vérfürdő után újra visszahullott a pokol köreibe, újból róttá azt, vérrel, könnyel öntözve a sátán útját. Az emberi értelemnek nem sikerült letépnie az ókori végzet bilincseit, mely nemzeti háborúba kergeti a népeket és századok óta egymás elvakult megrohanására, kölcsönös elpusztítására kényszeríti őket. Pedig az ember – a természet ura – igazi természete szerint nem az öldöklésre született. A háború igazi katonái – bármely fronton is – egymás kezét keresik, de a gonosz hódításvágy nem engedi a kezek összefonódását. Az idők végtelenjéig a náciizmus szégyenét, gyalázatát hirdeti az a kataklizma, mely méltán érdemli ki minden korban a becsületes emberek megvetését, utálatát, s a pokoli gépezet elindítóit, a háború eszeveszett megszállottjait az emberi faj fennmaradásáig erkölcsi halottnak tekinti, akik a legnagyobb merényletet követték el fajtestvéreik ellen.

Az emberi életeken túl évezredek felhalmozott szellemi kincse, évezredek felépített katedrálisai, az emberi alkotókészség káprázatos monumentumai romokban hirdethetik csak az ember nagyságát. A kölni dóm 200 évig épült, a bombazápor nem kímélte. Az európai kultúra bölcsője, a Monte Casino a náci barbarizmus vádló emlékműve marad pusztulásában. Megrendítő az emberirtást zokogva sirató Romain Roland feljajdulása az első világháború végzőzében, amivel a szerencsétlenek millióival vállal szívet tépő egységet:

„Erkölcsi haldoklásom ez, mert látnom kell a civilizáció csődjét, az emberalakban elszabadult örültet, amely legdrágább kincseit, erejét, tehetségét, legnagyobb erényeit, hősi önfeláldozása tűzét a háború gyilkos és ostoba bálványának áldozza föl.”

Megrendítő, hogy az első világháború vértengeréből kigázoló emberiséget a gonosz nagyhatalmi gőg újból a háború mindent elnyelni akaró szakadékába taszította. A német imperializmus – náci vezénnyel – a „felsőbbrendű ember” rendeltetésének jegyében

zúdította rá a világra, a szépre, jóra, alkotásra, szeretetre született emberre a meg nem érdemelt poklot. Ennek a felsőbbrendűségnek igazi emlékeit Buchenwald, Auschwitz hirdeti igazán. A becsületes emberek előtt – morálisan – a háború megengedett eszközeivel való pusztítás sem igazolható. Hogyan lehetne hát az emberi értelem és becsületesség előtt a koncentrációs táborok embert lealacsonyító, megalázó, bestiális őrjöngését igazolni?

A II. világháború politikai stratégiája ismert. Az Ausztriát, Csehszlovákiát, Lengyelországot lerohanó hitleri Németország félelmetes hadigépezetét és az expanzió irányát keletre terelni: a nyugati diplomácia erre összpontosított – teljes sikerrel. 1941 nyarán a közel 2 éve húzódó háború félelmetes arányukban vett fordulatot, újabb embermilliókat állított az embermészárlás tragikus gépezetéhez. Közel 190 hadosztály sorakozott fel a Szovjetunió elleni támadásra, amely végül is – méreteiben – a világtörténelem legnagyobb, legvéresebb háborúja lett. A háború iszonyú menete, szomorú statisztikája eléggé ismeretes, de a szó és számok ereje kevés ahhoz, hogy a tényleges veszteségek mélyére hatolhasson, igazában feltárja.

„A németek megmászta a hegyeket. Átúszták a tengereket. Nem állította meg őket Thermopüli és az Égei-tenger sem. De az emberek megállították őket – nem a hegyekben, nem a széles folyók partján, hanem a Moszkva alatti káposztáskertekben” – írja Ilja Ehrenburg.

A véres öldöklés szomorú summázata az emberiség veszteségében: csaknem a mai Franciaország egész lakossága férne el a háború áldozatainak tömegsírijában, ahol kusza csontvázhalmazban a világ minden részéről pihennek emberek, köztük tehetetlen aggastyánok, ártatlan gyermekek, védtelen nők.

A veszteségek beszédes számait csak azért említem meg, hátha a döbbenetes méretek a háború igazi arcára fényt vethetnek, s visszariasztják az örülteket is attól, hogy újból emberirtásra vállalkozzanak.

- A Szovjetunió 20 millió hősi halottat gyászol
- 84000 iskola
- 40000 egészségügyi intézmény
- 32000 ipari üzem
- 65000 km vasút
- 4100 vasútállomás
- 14000 vasúti híd
- 1600 mozdony
- 128000 vagon
- 7 millió ló

- 17 millió szarvasmarha
- 20 millió sertés

E számok minden bizonnyal leleplezik a háború igazi, hamisítatlan valóságát és megmentőül, örök emlékezetül szolgálnak az utókornak, s talán végre tanulságul is: a pestisnél is jobban irtózzunk a háború rémétől, ami most már az emberiség pusztulásával fenyegetne. Az eljövendő és mai nemzedéknek minden oka meg van arra, hogy a béke iránti vágyát, hitét önmagában és fiaiban is erősítse, mert hírmondója sem marad az embernek. Más alternatíva nincs és nem is lehet, hiszen a béke kérdése a tudomány, a technika jelenlegi fejlődésével az élet és halál kérdésévé vált. Értelmes lények nem vállalkozhatnak önmaguk elpusztítására.

A mi népünket is belerántotta a Horthy-rendszer ebbe a cél, ok és értelem nélküli háborúba, igazolva azt, hogy uraink mit sem tanultak a kemény történelmi leckékből.

A II. világháborút követő időszak bolygónkon századok óta várt változásokat hozott. Ezek az egykori félgymarmati, gymarmati státusszal rendelkező országok önállóságának kivívásában, a békeharc fokozódó hatékonyságában, a nemzetközi élet enyhülési tendenciájának erősödésében egyaránt jelentkezők. A szocialista tábor diplomáciájának, békeharcának a történelemben példátlan jelentőségű sikere a helsinki konferencia összejövetele és határozata, ajánlása. Itt olyan alapjait fogadták el a kontinens népei együttműködésének, mely jogossá teszi kontinensünk békéjének a megmentését. A Föld egészére érvényes ilyen határozatok kellenének, hiszen az emberiség jelentékeny része emberhez méltatlan körülmények közt él. Ha az emberi tudás, tehetség, erőfeszítés, jó szándék a háborúra való készülétek helyett a nyomor, az éhínség, a tudatlanság megszüntetésére fordítja anyagi és szellemi erejét, úgy bolygónk a boldog emberek otthona lehetne. A félelem nélküli élet, a háborús feszültségek ártalmainak kiiktatása hozza meg igazában a béke áldásait.

A háború győzelmes befejezését köszöntve, kegyelettel emlékezzünk azokra, akik életükkel áldoztak a győzelemért.

Bolygónk urai, emberek! A népek közötti bizalmatlanság és félreértések szakadéka fölé verjünk hidat, hogy az örvénylő, tajtékzó hullámok felett is meglelje az ember embertársa kezét, s azt barátként szorítsa. Egy csillagunk legyen: a béke sarkcsillaga, amely örökké világítson minden nemzet minden nemzedékének! S a nagy harc végeztével, melyet az eljövendő századok sem felejtenek el, az ágyuk hangját a béke szelíd harmóniájú, emberszívekből fakadt hálaénekei váltsák fel, a romokat pedig épülő katedrálisok!

MÁJUS 1.

Nagygyűlés ünnepi megnyitója 1963.

Tisztelt Ünneplő Közönség!

A munkás hétköznapi erőfeszítései, a nagy tervek követelte állhatatos küzdelmek, a nép érdekében végzett tengernyi munka közepette pihenjünk meg a mai napon ünneplő lélekkel, hogy e nap buzdító lelkesítésével még inkább szolgálhassuk társadalmunk előrelépésének nagy ügyét.

A munkásszolidaritás, a proletár internacionalizmus szép hagyományú, külsőségeiben és belső tartalmában is patinás ünnepén felszabadult lélekkel kiáltunk a határainkon, az óceánokon is túlra: köszöntünk emberiség. Köszöntjük a gyárak kérges tenyerű munkásait, köszöntjük a szántóföldek megvetőit, aratóit, köszöntjük a tervezőmunkán görnyedő szellemi dolgozókat.

A rétnevelő, rügyfakasztó, lombot sarjasztó tavasz a megifjodott természet nagyreményi gyermeke. A megújulás pompái, a megszépült világ gazdag ígérgetű virágai színekben és illatokban hirdetik a minden enyészettel dacoló tavasz érkezését. Az örök természet örök rendje szimbolizálja igazán méltóan korunkat is, hiszen nemcsak a természetben örök a megújulás, hanem az emberi társadalomban is. Ennek a megújulásnak történelmileg megvalósult formája a szocialista társadalmi rendszerben nyer kifejezést a proletáriátus heroikus harca gyümölcseként.

Május 1. hét évtizedes múltja zord, elkomorító és mégis szívmengető emlékeket idéz bennünk abból az időből, amikor a béklyók szorítottak, a szolgaság láncai csörögtek, csendőr sortűzek dördültek. Olyan időket idéz, amikor a szabadság vágya csak a szívek mélyén élhetett. A feltartozhatatlan társadalmi fejlődés mindörökké száműzte ezeket a fájdalmas emlékeket.

Május 1.! Miért vagy nekünk olyan kedves? Miért tekintünk rád olyan tisztelettel, becsüléssel?

Te adtad, Május 1., a munka és munkás becsületét, a humánus emelkedett méltóságát. Az élet javaiban, szépségében az egyenlő rész jussát Te adtad meg.

Te adtál diadalmas hitet: érdemes küzdeni emberibb rendért.

Május 1.! Te hívtad testvérednek minden ország népét, legyen a bőre fehér, sárga vagy fekete.

Trónokat döntő Május, béklyókat szétszaggató Május, Te hoztad a szabadság éltető levegőjét,
Te zengted az áhított béke himnuszát!

Régi május: fájó, büszke emlékezés.

Milyen másként ünnepelhetünk ma! Népünk egésze, játékos gyermekek, dolgos felnőttek, ősz hajú öregek egyformán saját ünnepüknek tekinthetik ezt a napot, mely nem csupán a munkásság ünnepe immár, hanem a népé is, azé a népé, melyet a munkásság emberi méltóságra emelt. Hogy népünk egésze magáénak vallja ezt a napot, azokban az őszintébb, egyenesebb, közvetlenebb kapcsolatokban lelik magyarázatukat, amelyek a forradalmi haladás élén járó munkásosztály és a nép széles tömegei közt a közös nagy cél: a szocializmus építése során alakultak ki, mintegy dokumentálva, hogy a munkásosztály érdekei nem választhatók el a népétől. Ez szolgálhatott alapul olyan új típusú, a szocializmus talaján sarjadt népi egység kialakulásához, amilyent csak napjaink ismernek, de történelmünkben nem.

Ilyen egységben meneteljünk a jelennél is szebb, diadalmasabb holnapok felé!

AZ ŐSZIRÓZSÁS FORRADALOM EMLÉKE

Nagygyűlés ünnepi megnyitója 1968.

Tisztelt Ünneplő Közönség!

A népek emlékezete, így a mi népünké is számon tartja az olyan erőfeszítéseket, melyek a társadalmi haladást szolgálták, az emberibb rend érdekeinek megfeleltek, melyek a nemzetben belüli és kívüli testvériség eszméjét, vagy a szabadság és függetlenség kivívását tűzték ki célul.

A mani napon is emlékezni akarunk jelen századi történelmünknek olyan mozzanatára, amely szervesen kapcsolódik jelenünkhöz, amelynek hatása direkt vagy indirekt módon napjaink eredményeinek is előzménye, elindítója. Az őszi 1918 forradalom mozgalmas eseményeit éljük át újból. A veszített háborúból hazatért milliókkal együttmenetelünk emlékezetben, követelve a régi világot, a háború poklát a népekre zúdító imperializmus megszüntetését, követelve az ősi jogon megillető földet, az áhitott békét.

1918. október 30-a váltotta valóra 1918-19 törekvéseit, melyekért Petőfi hevült, melyekért Kossuth harcba szólított, melyeket a magyar líra halhatatlanja, Ady Endre megálmodott, Ady, a polgári forradalom viharadara.

1918. év borús október végi napjai mindig méltók maradnak arra, hogy történelmünk jelentős eseményei közé soroljuk, hogy fiaink is emlegessék.

A soknemzetiségű monarchia tákolmánya, a dualista rendszer rozzant épülete rogyadozott, felbomlását nem állíthatta meg az idő. E napokban történelmi pilléreket raktak a tüntető, földet, békét követelő népek ahhoz a hídhöz, amely 1848 és 1919. március 21. közt ívelődött. Politikai hatásaiban, a tömegek aktivizálásában közvetlen szerepet kapott március 21. előkészítésében, a Tanácsköztársaság létrejöttében. A keletről jött biztatás, azt Októberi Forradalom oroszországi győzelme nagyban inspirálta nálunk is a forradalmi események menetét.

Ebben az időben a burzsoázia tartalékerőit még kétségessé tették a forradalmi vívmányok maradéktalan teljesítését. Az őszi 1918 forradalom az adott történelmi helyzetben nem válthatta valóra mindazt, amiért síkra szállt. Ez a feladat a Tanácsköztársaságra várt. De a forradalom történelmi rendeltetését teljesített azzal, hogy segítette a proletárok fellépését, így

október 30-ra emlékezve lehetetlen lenne nem emlékezni március 21-re. Bizonyára emlékeznek majd a századok is.

Negyedszázad a katedrán

(Darnai Aranka, Újhelyi Gábor és Varga Károly jubileumára)

Ki merne vállalkozni arra, hogy számba vegye negyedszázad, majdnem fél emberöltő gondjait, nekifeszüléseit? Milyen mértékegységben kellene és lehetne mérni ezt? Jutott-e és mennyi idő a kézfogásra, a gondok ráncainak simogatására? Sikerült-e örömben, bánatban együtt érezni? A magánoshoz társul szegődni? Könnyeket letörölni? Együtt kacagni? Csüggedőt felrázni? Sikerült-e elhittetni, hogy az élet csak szeretet révén lehet boldogulásunk tere? Az ő emberségükből minderre futotta, hivatásuk maradéktalanul teljesítette ezt.

Negyedszázad telt el. 3 fiatal magvető nekifeszítette ekéjét a kemény ugarnak, melynek hantjai csak akkor engedelmeskednek, csak akkor sarjadznak termést, ha elegendő verítéssel áztatják. Adassék tisztelet e barázdák magvetőinek!

Széchenyi mottójával indultak: A tudományos emberfők mennyisége a nemzet igazi hatalma. A tudás, erkölcs, emberség misszionáriusainak elszántságával akarták a hitet terjeszteni olyan időkben, amikor remény nélküli volt minden kezdés, kilátástalan a jó minden felbuzduló nemessége, kilátástalan a szép és igaz minden követelődzése. Ady borongó szavai sem rendítették meg őket, vállalták a hivatásuk nyűgét:

„..... az élet alágyúrtje,

A legrababb magyar.”

Nem a kedvük szerinti poszton szolgáltak igazában, hanem ahol szükség volt rájuk. A pálya göröngyein a hűség nehéz próbáját kiállták, tiszteletet szerevve hivatásuk méltóságának. Az istenek gyűlöletét, korbácsát nem félték. Rendületlenek maradtak: a kicsinyek hivatása megbéklyózta őket – minden bizsonnyal – életfogytiglan. A végtelen égbolt csillag milliárdjai közt egynek a hivatását követték, egy bús fényű csillagét, pedig mécse alig pislákol: a tanítók csillaga felé tartottak tántoríthatatlanul, eltéríthetetlenül a ragaszkodók elszántságával, a megszállottak konokságával.

Lámpásukat a felzúgó orkán csillapíthatatlan hullámverésében is hordozták: a humánus melegét, a tudás világosságát árasztva. Kis lámpásuk az emberi élet sarkcsillagává magasodik, amelyhez a világmindenség rendje, az emberi lét minden humánus célratörése igazodik.

Igaz köszöntésünket Ady Endrével tolmácsoljuk, kívánva a pálya ezer bensőséges örömét, fel-felgyúló szépségeit:

„Virágozzatok s mit ki élet

Nagy álmoknak meg tudhat adni,
Adja meg Nektek olyan bőven,
Alig bírjátok elfogadni!”

MEGNYITÓ BESZÉD A THURI DIÁKOK TÁRLATÁN

Az ember, mint szellemiséggel bíró lény igazán az igazság, a jóság és szépség szolgálatában teheti humánusan tartalmassá életét. Az ezernyi formában pompázó szép elmélyült befogadása, áhítatása, alázatos becsülése embervoltunk valódi méltóságát, belső világunk emelkedettségét, fennköltségét hivalkodás nélkül példázza.

A szép magasságainak és mélységeinek fürkészése a derűs életharmónia, a megtalált cél, a megvalósult álmok nyugalalmát nyújtja a gépek zajában elfáradt embernek, akit aztán vonzásában fogva is tart egy életre. A sznobokat ez a delejes vonzás kikerüli. Ha a szép iránti rajongás iskolai ösztönzés fáradalmainak eredménye, akkor hivatásunk máshoz alig hasonlítható öröme, büszkesége olyan osztályrész, mely a pálya töviseiért mindent kárpótol.

Különös emlékezeti kötelékben élünk diákjainkkal. A kirajzó nemzedékek sorában emlékezetünk egyre szaporodó terheiben örömmel fogadjuk régi diákjaink ilyen viszontlátását. Az életút élményeit hallva, örülünk gyarapodásuknak, fájjaljuk csalódásaikat.

A mai alkalom szépen visszhangozza az iskola egykor elkiáltott szavát a szépről, a követő nemzedéknél újra halljuk – immár konkrét eredményében – saját erőfeszítéseink intelmeit, útmutatóit, ajánlásait, a mi sokszor elhangzott szavunkat, akik egykor az életút szakadékait, útszövevényeit vigyáztuk, akik a szép tájain kalauzoltuk diákjainkat.

Ők ahhoz a diáknemzedékhez tartoznak, akiket a tanárok emlékezete megtart. Ők voltak azok a diákjaink, akik éjszakai órákban is áldoztak kedvtelésüknek - sokszor pizsamában fagyoskodva. Ilyen rendbontásnak – ha szavakban nem is – szívünk mélyén mindig örültünk, látva a széphez kapcsolódód elszánt ragaszkodásukat. Igen, a szép szolgálata az, amely hidegben is képes a humánus melegét sugározni, társul szegni ahhoz, akit a társtalanság gyötör, enyhülést adni a vigaszt keresőnek, s nagy szintézisben hirdetni halandó életünk örök megújulásának értelmét. Ezt a felemelő missziót csak a művészet képes közvetíteni, életünk nélküle nyomorúságosan szegény lenne.

Egykori diákjaink tárlata fejezze ki tiszteletünket, régtől őrzött szeretetünket azok iránt, akik a szép hívására lelkesedéssel sorakoznak.

A kirajzó nemzedékek emlékét így is őrizni akarjuk a régi, változatlan szeretettel, életfogytiglan.

Nőnap i ünnepi beszéd

Nyolc jótéteményért adott hálát Platon az isteneknek. Az első azt volt, hogy szabad embernek engedték megszületni. A második: hogy férfiak és nem nők születtek.

Több mint 60 év óta a világnak minden zugában, legtöbb országában a mai napon verssel ajkukon, virággal kezükben, hálával szívükben köszöntik az embereket az asszonyokat, a nőket. Az ünneplő lélek számára a jelen valóságán túl akaratlanul is évezredek lehangelő valósága lopakodik elő: az elzúgott évszázadok emlékeink borongunk a szánalom érzésével. Asszon, te óriási szívű emberi lény, milyen parány tudtál csak lenni!

A múlt a legsötétebb színekkel idézhető csak! A matriarchátus, az anyajogú társadalom felbomlása után az osztálytársadalmak viszonyai közt a nő a társadalom többszörösen kizsákmányolt, századokon keresztül méltóságától megfosztott kismizettje, megalázottja maradt. Csak megrendüléssel olvashatjuk a középkori híradásokat, melyek a teljes kiszolgáltatottság, a brutalitás, az önmagától elidegenedett ember örök szégyenét írta a történelem lapjaira és századokon keresztül az uralkodó vallások olyan hitvallása mellett, mely ideológiai rendszerét a szeretetre építette, mely az emberek testvériségét hirdetve boszorkányperekkel, máglyatüzekkel, pellengerrel, kiséprűzéssel, megkövezéssel, az inkvizíció komor börtöneivel igazolta ideológiája tényleges tartalmát. A nő megalázottsága mélypontját a méltán sötét jelzővel illetett középkor jelentette. A merész fantázia számára is megközelítő hűségű képet igazában az ad, ha arra gondolunk, hogy az emberkereskedelem szégyenletes gyakorlata a modern kor küszöbéig eljutott. A nő a természettől kapott ősi hivatását, az anyaságot a gazdasági függés koldusviszonyai közt teljesíthette, melyek a prostitúció kalmárkarmai közé taszították az életadásra termett nőt a modern időkben is, amikor pedig már a fejlődése zenitpontjára jutott kapitalizmus a nőt, mint munkaerőt felfedezte.

Felfedezte, mint olyan munkaerőt, mely képes az extraprofitot növelni, hiszen jóval olcsóbb munkabér a nők munkája révén szükségszerűen eredményezhette a fináncoligarchia busás, emberi véren-verityen szerzett, mesébe illő gazdagságát. Ugyanakkor pedig a nők révén gyarapodó munkáshadsereg a férfimunka bérezésének is olyan feltételeit teremtette meg, mely a tőkegyarapodás igényeinek nem álmodott módon kedvezett. A kapitalista fejlődés ilyen fordulata – éppen a munka lehetősége révén – az első történelmi lépést jelenthette a női egyenjogúságért folytatott harcban. A fellendülés másik fontos tényezője – az elsőnek

természetes folyamatként – a tanulásban, művelődésben való részvétel, hiszen a modern gép kiszolgálása megfelelő képzettség nélkül elképzelhetetlen. ki kellett tehát az iskolakapuknak nyitniuk a nők előtt! A múlt század második felében a nemzetközi munkásmozgalom harcaival elérte azt, hogy a nőkérdést társadalmi problémává emelte.

Az erősödő spontán mozgalmakat a marxista igényű megalapozottság váltotta lassan fel a marxizmus klasszikusainak tevékenysége révén.

Klara Zetkin vezetésével a koppenhágai kongresszuson világosan megfogalmazták az azóta is érvényben levő követelést:

1. egyenjogúságot a nőknek
2. egyenlő munkáért egyenlő bért
3. férfiakkal azonos jogot a családban és a közéletben.

„Veszedelemes felforgatásnak” minősítették a hatalmon levők ezt a programot, arcátlanságnak tartották. Résztvevőit olyan karikatúrával aposztrofálták: a tyúk igyekszik kukorékolni. Ma már ott tartunk, hogy a polgári sajtó is elismeri, hogy a nőkkel szemben alkalmazott megkülönböztetés igazságtalan, s nem felel meg a munka révén elért helyüknek.

A marxizmus klasszikusai kezdettől fogva jelentőségükhöz méltóan foglalkoztak a nők alapvető emberi jogaival. Az ezekért folyó küzdelmet a nemzetközi munkásmozgalom fontos feladatának tekintették, azt összekapcsolták a szocializmusért folytatott harccal. A nők kétszeres elnyomásának megszüntetésében látták a kiutat, ellentétben a feministákkal, akik céljukat a nemek közötti harcban, a férfiak elleni közdelemben vélték elérni. A mozgalom igazi célját csak azok segíthették, akik az elnyomó rendszer elleni harc részeként értékelték a nők felszabadulását: tehát nem a férfiak ellen, hanem a férfiakkal együtt kell harcolni, és az elnyomó rendszerek ellen fordulni. A nők sorsa történelmileg tökéletesen azonosult a proletárorsorral; egyaránt elnyomták, kizsákmányolták. Így lehet-e véletlen s az elemi logika szerint is szükségszerű: a nő csak a proletárral együtt tud felszabadulni, tudja levetni a szolgaság jármát, a megalázottak bilincseit! „A proletáriátus nem vívhatja ki a teljes szabadságot, ha nem vívja ki a nő teljes szabadságát.” – mondta Lenin.

A történelem egyenes tanúsága szerint, s ezt az egyszerű emberek is evidens módon láthatják: századunk ugyanazon évtizede jelentette azt a történelmi mérföldkövet, mely a Októberi Szocialista Forradalmat és ezzel együtt a nőmozgalom világméretű fellendülését adta az emberiségnek. Véletlen-e ez? Nem, ezt történelmi szükségszerűségként járt együtt, azt is direkt módon igazolva: a nőkérdést az általános társadalmi haladás feltételei közt, attól meghatározottan lehet csak megoldani!

1948. december 10-én nyilvánították ki az emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát. Az első cikkely a következőket állapítja meg: „Minden emberi lény szabadnak születik és egyenlő méltósága és joga van. Az emberek, ésszel és lelkiismerettel bírván, egymással szemben testvéri szellemben kell, hogy viseltessenek. „A Föld emberisége ezernyi nyelve ellenére közös hangot talált meg ezekben a mély humánumú szavakban, amelyet évezredek nem voltak képesek megfogalmazni. A modern kor dicsősége, hogy ilyen, az emberhez igazán méltó magaslatokra eljutott.

A nőmozgalom alfaja kezdődik ezeknek a gondolatoknak szellemében és minden társadalmi törekvés alapköve, minden igazán becsületes politika kritériuma is: mennyiben és hogyan váltja valóra a magasztos gondolat társadalmi méretű realizálását. A világméretben való haladás általános tendenciája ellenére is marad még elegendő gondunk. Az emberiség tekintélyes része még mindig nyomorban, tudatlanságban él.

Az atomkorba feltört ember, a holdra feljutott ember morális erejéből, csillagokat ostromló szellemiségéből jut-e több kenyér, iskolapad, munkaasztal, könyv, pihenés, választójog a modern kor asszonyának? A világon közel félmilliárd analfabéta nő él, a földünk lakosságának 40 %-a. Egyes országokban ez az arány eléri a 80-90 %-ot is. Európa kellős közepén, Svájcban jóformán csak napjainkban jutottak el a nők választójogának részleges elismeréséhez. A marokkói király 10000-nyi szolgaszemélyzetét milyen igény indokolja és fogadtatja el a józan ész számára? Bár a földön ma már 500 millió nő vesz részt a társadalmi javak előállításában, sok helyen az egyenlő munkáért nem kapnak egyenlő bért, hiányosak a politikai jogaik, szociális ellátottságuk teljesen primitív., s a kultúra áldásaitól teljesen megfosztottan élnek. A dolgozó anyák helyzete még a gazdag, nagy kultúrájú államokban is mostoha. Egyetlen jellemző példa: Franciaországban a munkaképes nők 40 %-a dolgozik, de az igényjogosultak 8 %-ának sem biztosít az állam lehetőséget bölcsődei, óvodai elhelyezéshez.

A civilizáció ismérve Engels szerint a monogámia, az egynejűség uralomra jutása. Napjainkban mégis van többnejűség egyes arab országokban, melyet az államvallássá emelt iszlám szentesít. Olaszországban a klérus nyomasztó ellenkezése közepette csak néhány éve szabad a válás. Franciaország ugyan csak pár éve szüntette meg azt a Napóleon alkotta, több mint másfél évszázados törvényt, amely a családban teljesen kizárta a nőt, az anyát abból a jogból, hogy gyermekei sorsába beleszólhasson, tanulásukról, pályaválasztásukról, örökségükről dönthessen.

A harmadik világban vallási, nacionalista, törzsi kötöttségek gátolják a nők – s velük együtt az egész társadalom – gyorsabb emelkedését. Mindebből nyilvánvaló, hogy ilyen

körülmények közt nincs, nem is lehet meg az anyaság becsülete. A nők egészségügyi ellátottsága földünk számos pontján megrendítő képet mutat. A csecsemőhalandóság döbbenetes számai, az éhezők 100 milliói arra intenek: sok még a tennivalónk.

Szerencsére a világ azért feltartozhatatlanul halad. Ennek a haladásnak nyertesei a megmentett emberéletek. Szocialista államunk a testvéri országokkal együtt jogosan lehet büszke arra, hogy a csecsemőhalandóságot ma már nem %-os, hanem ezrelékes arányban tartja számon. A szocializmus keretei közt lehetőség nyílt a számunkra, hogy a múlt lesújtó örökségét mielőbb felszámoljuk. Nagy utat tettünk meg, sok könnyet töröltünk le, sok sebet gyógyítottunk meg, fakasztottunk örömet az anyaság vállalóinak, varázsoltunk gyermekcsemetéket az otthonokba. Erőnkön nem futotta még mindenre, de abban biztosak vagyunk, hogy az életünket kísérő gondok száma fogyni fog. Fogyni, mert az anyaság, a női hivatás problémáit társadalmi ügyek, politikánk alapvető részének tekintjük. Ennek igazolására megemlíthetjük: a középiskolások 58 %-a, az egyetemi hallgatók 42 %-a lány. Hazánkban a munkaképes nők 2/3 része dolgozik, ők alkotják a munkából és bérből élők 42 %-át. Sohasem téveszthetjük el szem elől annak a konzekvenciáját, hogy a nő nemcsak dolgozó, hanem családanya is, tehát mindkét minőségben maximális támogatásra szorul. Az államnak és társadalomnak legidősebb feladata, hogy a gyermekvállalás gondját mindinkább megossza a gyermeket vállaló szülőkkel. A legutóbbi népesedéspolitikai határozatok is ennek a jegyében születtek. Viszonyainkat tekintetbe véve, arra is figyelniünk kell, hogy hazánk nőlakosságának egy része háziasszony, aki gyermekei gondozásával foglalkozik. Minden olyan családanya méltó megbecsülést érdemel, aki munkaszerető, becsületes állampolgárokat neveli.

Úgy érezzük, hogy ezen a szép ünnepen joggal, emelt fővel csatlakozhatunk mindazokhoz, akik a nőnapon kitárulkoznak bensőjükben, biztosan érezvén: asszonyok, gyermekek, erőnk szerint tettünk és teszünk értetek a jövőben is. Az elmúlt és a jövő tettek mind azt igazolják, hogy becsesek vagytok számunkra és az országépítés nagy műve semmiben sem nélkülözhet benneteket. Most azokhoz akarunk csatlakozni, akik a mai napon szerte a világban verssel, virággal, szívük jókívánságaival köszöntik a bölcsők hűséges őreit, a családi tűzhelyek melengetőit, két műszak hőseit, megköszönve betegágyaink virrasztását, ételeink jó ízét, az otthonunk tiszta ragyogását. Köszönjük a gondban, örömben való osztozkodást, a csüggedéskor elmondott biztatást. Köszönjük a gond ráncainak elsimítását, a felszárított könnyeket, a családi élet éltető melegét!

Egy vidám nőnap morzsái 1979.

Kedves Hallgatónk!

A Thuri György Ultrarövid hullámú Adó hírszolgálatára jelentkezik.

Mottó: mindenem meg lehet sértődni, csak akarni kell!

Hivatalos idő: lelki sérültek fogadása a hét bármely napján a szerkesztőség Vörös Október úti helyiségében.

Illetékek: memorandumok, panaszok, rágalmazási és becsületsértési ügyekben

csak in natura (egy palack szürkebarát)

petíciók fogadása egy demizson bor ellenében

A mai nap legfontosabb külföldi és belföldi hírei:

- Surányi Pál, a Háború ellen hadakozó Hadfiak elnökségi tagja, a közismert békeharcos, kardcsörgető nyilatkozatban ítélte el a fegyverkezés ámokfutóit. A Bécsi Haderőcsökkentési Tárgyalások sikere érdekében szót emelt a leszerelés sürgetéséért. A BBC riporterének adott nyilatkozatában frappánsan összegezte véleményét: „Nem akarok katonát látni!”
- Az Edzett Ifjúságért Mozgalom mindent elsőprő lendülettel folyik a Thuri György Gimnáziumban. Wieland Erzsébet mesteredző vezetésével megkezdte edzéseit a helyi Himalája-expedíció a Hidegvölgyben és az Öreg Futóné magaslatain. A csoport szerénységét már a jelszavuk is ékesen hirdeti: „Vidáman, könnyedén a Világ Tetejére!” Egy hideg albérlet után bizakodó nyilatkozatuk nem is meglepő. Az együttes további programja: teveháton a Szaharán át.
- A Patyolat Lelkek tisztításával foglalkozó részleges saját anyagi erőből – központi hitel igénylése nélkül – egy siratófalat emeltet, amelynek alapkövetétele a meghívott notabilitások jelenlétében ünnepélyesen megtörtént. Az új üzemegység Harangozó Judit vezetésével rövidesen megkezdik az üzemi próbákat. Terveik közt szerepel: csak hazai nyersanyagot használnak fel, s csökkentik a tőkés importot.
- Idióták találkozója zajlott le a minap a Nagy Téboloda kongresszusi termében. A plenáris ülést szekciókban folytatták. Ez tárgyszerűen, baráti légkörben, a teljes egyetértés jegyében folyt. Újhelyi Gábor, ismert dadaista ecsetelte az „Új Színekkel Új Időkért” mozgalom eddigi eredményeit. Meghatottan, látható megindultsággal nyugtázta a központi terveket, dicsérte az igazgatási és szervezési módszereket, a partnerek jóindulatát, udvarias gesztusait, mondván: „Ez igen!”

- Szívet melengető, meghitt ünnepség keretében nyújtották át az Eszperantisták Magyarországi Központjában Csiszár Ernő konok eszperantistának az „Originalo Romlatlano Humoro” rend tüskékkel ékesített koszorús keresztjét. Az ünnepi alkalommal Savanyú Arisztid koktélpártit adott a kitüntetett tiszteletére. Jelen volt Komor De Moro kulturattasé. A rohamozó újságíróknak a kitüntetett az alábbi nyilatkozatban válaszolt: „Igazán megható élményre ébredtem.”
- A Veszprém megyei Újgazdagok Kertbarát Körében nagy érdeklődéssel kísért ankrét zajlott le. Fülöp Zoltán, ezüstkalászos kisgazda A fügetermelés nagyüzemi tapasztalatainak hasznosítása a kiskertekben című előadásában kimutatta igazán meggyőzően, hogy fügét nem lehet akárhogyan termesztetni. Lelkes, sodró erejű előadásának hatására egy társadalmi munkacsoport alakult a vadfügék megszelídítésére.
- Az ELTE rektora pályázatot hirdet a felsőoktatási reform keretében megnyíló kisdédóvás-kémia tanszék tanszékvezető egyetemi tanári státusz betöltésére. Olyan pedagógus jelentkezését várják, akik vegykonyhán már eleget dolgoztak, s van pelenkázási gyakorlatuk is. A tanszéki munka ellátása mellett képesítés nélkül éneket is tanítani kell, s részt kell venni a gügyögési szeminárium vezetésében. Szakkörökben tartja magát az a vélemény, hogy Kecskés Andrásnál keresve sem lehetne megfelelőbbet találni.
- A Thuri György Gimnázium fejlesztési programjának korszakalkotó állomásához érkezett: Lelkeket Gyámolító, Gyógyítgató Intézet nyílt meg az iskola kebelében. Népszerű nevén „lelki klinika” célkitűzéseiről Darnai Aranka írt egy vezércikket A nemzet napszámosa című alkalmi folyóiratban. Roppant távlatok feszülnek e programban. Csak ízelítőül: beláthatatlan eredményekkel kecsegtet az alva tanulás bevezetése; kontár pedagógusok helyett hipnotizöröket alkalmaznak kíséretképpen. Valamint az intenzív osztály terveiből is: az esti munka hatékonyságának növelése érdekében villany helyett gyertyafényt alkalmaznak; pszichiáterek a kamaszkor legérzékenyebb pontjait tapogadják: a mélabú, veleszületett butaság, csüggedés, csalódás, megalapozatlan legénykedés titkait kutatják. Érdekesnek ígérkezi kegszerű konyhasós kísérletük a vérmérsékleti típusok hibridizációja tekintetében. Úgy hírlík, hogy a program publikálása után az oktatási miniszter fegyelmet rendelt el az akadémiai vezetők ellen közveszélyes munkakerülésért. Így senkit nem lepett meg az utóbbi idők legvaskosabb önkritikája: az akadémia elnöke beadta lemondását, s valamennyi tanait visszavonta.

- A könyvpiac legújabb hiánycikkének szerzője, Kecskés András a Szellemi Vendéglátó Nagyipari Vállalat képviselőjeként a „Főváros a Vidékért” mozgalom keretében Várpalotára látogatott. A Bakonyalji Harsona riporterének kérdéseire válaszolva elmondta, hogy az irodalom rehabilitációs osztályán vers traumatológiai munkát lát el. Érdekesnek, izgalmasnak találja új munkakörét, de azért sokallja a verslábak sántaságát, s bizony a kosárnyi dolgozatok javítása hiányzik életéből, akárcsak az osztályfőnöki jelentések.
- Dósa István, a Statisztikai Hivatal Kiváló Dolgozója egy hézagpótló trilógia megírására vállalkozott. Első kötete: Statisztikai módszerek a tudatformálásban címen nagy feltűnést keltett szakmai és nem szakmai körökben egyaránt. A könyvnap szenzációja olyan tömegeket vonzott a könyvsátrak elé, hogy a lovasrendőrségnek kellett beavatkozni. A könyvismertetőből az is kiderült, hogy a befejezés álló második résznek már pusztán a címe is sokat mond: Sok számmal a lelkekért. A trilógia befejező része lesz: Matematika a boldogság szülőanyja (Korhatár 6-60 év). A harmadik rész megjelenésekor a belügyminiszter nem tartja lehetetlennek az ostromállapot kihirdetését sem.
- A Budapesti Műszaki Egyetem Valeriána Magnát megbízta magántanári minőségben a közlekedési tanszék vezetésével. Majdnem egyidejűleg a Tudományos Minősítő Bizottság odaítélte neki a közlekedéstudományok doktora címet. Várpalota Város ünnepélyes tanácsülésen búcsúztatta Nagy szülöttjét. A tanács meghatott elnöke szünni nem akaró taps közepette, könnyek közt, dadogva nyújtotta át neki a tiszteletbeli gyalogos cím adománylevelét. Ez a cím büszke tulajdonosát feljogosítja arra, hogy gyalogosan minden sebesség korlátozás nélkül közlekedhet; zebrán államfői kocsisor előtt is elsőbbséggel járhat-kelhet; az ügyeskedő, eljáró rendőr vállát tetszésnyilvánításként megveregetheti.
- A japán optikai gyárak magyarországi képviselői a minap kedves ajándékkal lepték meg a Kutatva Kutatók köztiszteletben álló reprezentánsát, Bostai Juditot. Egy különleges optikájú, 3 dimenziós távcsővel, aminek érdekessége a hagyományossal szemben, hogy a fényrezgést kő- és fémfalon keresztül is átengedi, láthatóvá teszi a mögötte lappangó alakokat. Mi tagadás, ez bizony hatékony fegyver az állandó időzavarral küzdő férjek móresre tanítására. A távcső fehér-feketére is állítható.
- A Veszprém Megyei Főkapitányság, a tanács, az ügyészi szerve elhatározták, hogy a gomba módra szaporodó, illegális balatoni paloták tulajdonosait megtanítják kesztyűbe dudálni, az építkezés ámokfutóit megfélemezni. örömmel vettük az agresszió

elleni koncentrált támadás hírét, legfőbb ideje, hogy a törvény szigora lesújtson bűnös testrészükre. Az 1. számú vádlott, Dr. Huszár Pál, a közismert tanársanyargató, pedagógusnyúzó a legkisebb megbánásnak sem adta tanújelét, sőt arra vetemedett, hogy kiprovokálta tekintélyes összegű bírság kiszabását, amit azonnal a mellényzsebből kis is fizetett.

- A ki korú 2. számú, vádlott, Pálfi János gyermekded ötletességgel tyúkólnak álcázta rezidenciáját, s bizony a vádat képviselő ügyész kis híján nevetőgörcsöt kapott. A büntett felfedezésének örvendező rendőrkapitányt pedig egyszerűen leöcsizte. A 3. számú vádlott úgy próbált túljárni a hatóságok eszén és szemén, hogy – urambocsá – 2 nullát írt ki ordító betűkkel négyszintes háza timpanonjára.

In memoriam...

Gyászbeszéd Horváth Gézáné temetésén

„Le, térdre férgek – mert jön az enyészet,
ott leng elől győzelmi lobogója,
egy síri csontfő váza int le róla...
Ott jön virágos diadalszekéren
az elmúlás cézárja vad – kevélyen...
Verjétek melletek, zokogjatok
szegény helóták – Jó az uratok!”

Rettenettel, tövistől mélyen sebzetten állunk a diadalmas és hetyke kaszás kegyetlen műve előtt, s hallgatjuk a néma krónikás hangtalan, de mégis szívbe tépő szavait, s készülünk a fájdalmas, immár el nem odázható kötelességre: utolsó útjára kísérsz Horváth Gézáné összeomlott porsátorát. Beteljesült minden halandó közös sorsa: „... porból vétettél, és porrá leszel.”

„Te sírva szólítod a Véghetlent,
s felelni fog a föld és a göröngy.
Megütsz egy billentyűt, s a hangja elzeng,
és összetörsz, mint gyöngö-gyöngö gyöngy.”

Várpalota iskoláin gyászlobogók lengenek, szívünkben pedig mardosó érzés sajog. Megilletődve, titánok módján tehetetlenül lázadozva az istenek rendelése ellen, a Zsoltáros évezredek távolából idetévedt énekétől, a De profundis-tól remegve, a vesztés szívek fájásával sírva, az új haza, a békét ígérő hantok felé kísérjük nyugalomra vágyó testvérünket. S közben akadozó, elfúló hangon kiáltjuk: miért... miért.

Ki merne vállalkozni arra, hogy ennek a pazarlóan gazdag életnek munkásságát számba vegye? Milyen mértékkel lehetne érzékeltetni – méltóan – egy hosszúra nyúlt élet szenvedélyes tettvágytól fűtött erőfeszítéseit? Hol az a próza? Hol az a vers? Ez a tevékenységtől örökösen lázas élet monumentális regény alapjául szolgálhatna, amelyből mindenki tanulhat, tanító és tanítvány egyaránt. A tanítók legalább annyit, mint a tanítványok!

Élete legmarkánsabb, igazán karakterisztikus tanulsága: rendíthetetlen hűsége a göröngyök pályájához.

A kicsinyek hívását a szegedi tanítóképzőben hallotta meg az első világháború vérzivatarra idején. A végtelen égbolt csillag milliárdjai közt egynek a hívását követte, egy bús fényű csillagét, a tanítók csillagáét, amelyhez azonban a világmindenség elemi rendje s az emberi lét minden humánus célratörése igazodik. erre felé tartott tántoríthatatlanul, eltéríthetetlenül, a ragaszkodók elszántságával, a megszállottak konokságával. Lámpását az orkánok közt is kitartóan hordozta, meg nem félemlítve, pedig fiatal lányként olvasta Ady végzetet vádoló, koldussorsot idéző versét a magyar tanítóról „... az élet alágyúrtje, a legrababb magyar.” A fiatal szántóvető mégis nekifeszítette ekéjét a kemény ugarnak, amelynek hantjai csak akkor engedelmeskednek, csak akkor sarjadznak termést, ha elegendő verítéssel áztatják. Tanítványai emberséget, magyarságot tanulhattak tőle, a humánus tisztelétét, a munka szeretetét, az erkölcs becsülését, a szép iránti rajongást, a becsület tisztaságát, a tudás nem talmi értékét. A tudás fáklyáit akkor is lelkesen gyújtogatta, amikor oka lett volna a csüggedésre. „Csak az az ember mondhatja el, aki élete folyamán szívvel-lélekkel dolgozott: életem.” Goethe mondásának igazát ez a messzire szállt élet ékesen igazolja. Így hát helyénvaló az a megrázó realitás: vele a temető gazdagabb, nélküle az életünk szegényebb lesz.

A pálya fenséges magaslatait, fenyegető mélységeit már pályakezdőként megpillanthatta a martonvásári árvaház szánalomra méltó, szeretetre éhező elesettjei közt. Ezt követően 3 évig Pusztavámon tanítóskodik, majd 1921-ben kerül Várpalotára abba az iskolába, ahol egykor kisdíáként a betűvetést tanulta. Filmszerű gyorsasággal pergett le fél évszázad, egy emberöltő, amelyet a pályán töltött. e nagy ívelésű pálya elemi erejű történelmi megrázkódtatások sodrásába esett, amikor vérrel, könnyel, vassal, karddal írták a történelmet, amikor a hivatás parancsai is nehezek, alig teljesíthetők voltak.

Ti egykori palotai kisdíákok, volt 6 évesek, ma már apák, nagyapák sorozatok, oldjátok meg saruitokat, s mondjatok köszönetet a néma koporsó előtt annak, aki az egyik legnagyobb, legmaradandóbb életélménnyel ajándékozott meg benneteket, amikor irkátokon ügyetlenkedő kezeteiket vezette, megnyitva előttetek a szellemiség csillagokat ostromló világát.

Ahhoz a tanítónemzedékhez tartozott, amely a lehúzó valóság körülményei közt is, minden helyzetben meg tudott felelni a hivatás elvárásainak, amely a szellemi élet mindeneként a kultúra apostoli misszióját teljesítette. Történelmi változások áttekinthetetlen kuszáltságában is megtalálta helyét ingadozás nélkül: a kicsinyek mellett. A nagy történelmi sorsfordulók is

leegyszerűsödtek számára, az életmottója mit sem változott a változó világban: élni és dolgozni a kisebb és nagyobb közösségben.

A családi élet menedékét, melegét igazában alig érezhette, hosszú magányra ítélten a tágabb közösséghez menekült, s itt megtalálta minden életcélját, küzdésének minden értelmét. Gondolkodásának kezdete és vége, alfája, omegája a gyermek és a város volt. Magánéletét is kizárólag ennek rendelte alá, lakása is úgyszólván iskola volt.

Belső mobilitása, temperamentuma, dinamikus aktivitása nem elégedett meg a szűkebb értelemben vett pedagógiai térrel. Bámultuk vitalitását, csodáltuk fáradhatatlanságát, irigyeltük leleményességét, sokoldalúságát s a nevelés ügyébe vetett hitét.

A háború tombolása közepette önkéntes ápolónőként enyhít megsérült katonák szenvedéseit. A front nyomában elindul a szerető hitves férje keresésére, de lesújtóan megrázó a viszontlátás.

A fáradhatatlan utazó letette a vándorbotot. Életében a tér messzeségei mindig vonzották. Három kontinens sok országába eljutott: megfordult Moszkvában csakúgy, mint Pekingben, Szíriában vagy Rómában. Utazása élményeit kifejezhetetlen boldogsággal elevenítette fel kicsiknek, nagyoknak egyaránt. Személyiségének legjellemzőbb vonása marad: az adakozás öröme. Senki nem tudott ilyen belső sugárzással, ilyen kitárult szívvel ajándékozni.

Személyiségében, elhivatottságában a nevelő és közéleti ember vonásai vonzó szintézisben egyesültek. A felszabadulás utáni időben – minden habozás nélkül – korosztálya többségi magatartásával szemben az új iskoláért, az új életért, az új társadalomért dolgozik. A helyi nőmozgalomnak mindvégig lelkes szószólója, propagátora, lelkes katonája. 8 évig a városi tanács tagjaként szolgálta a nagyobb közösség ügyét-baját, buzgólkodott, hogy városunknak és lakóinak a szebb élet több öröme jusson. Az elsők közt kapta meg a „Várpalotáért”, majd a „Veszprém Megyéért” kitüntetését. Ennek a kitüntetésnek méltóbb viselője alig akadhat, hiszen kevés ilyen ragaszkodó polgára volt Várpalotának. Úgy hozzánőtt, úgy hozzátartozott, mint ahogyan az erőmű hűtőtornyai vagy a palotai vár. Meghatódva fogadtuk azt a nemes gesztust, hogy városunk tanácsa az elköltözöttet saját halottjának tekinti. Ez a megtiszteltetés egyaránt szól személyes érdemeinek, de ugyanúgy a hivatás nemességének is. Az elismerések közül ki kell emelni „Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója” kitüntetését, ami a kiemelkedő pedagógust jutalmazta, míg a „Munka Érdemrend” a közéletiség tevékenységét ismerte el.

Mi, csüggedésre olykor hajlamos nevelők a kicsiség alázatával, s kissé talán igazi önmagunk előtt szégyenkezve, megilletődötten láttuk egy munkához szokott lélek vergődését a nyugdíjazás után. Mint éhező a kenyér, mint szomjazó a víz után sóvárgott olthatatlan nosztalgiával az elhagyott iskola után. Úgy érezhette magát, mint az Édenéből kitaszított vagy

az elítélt rab. ilyen meghatóan mélységes hivatásérzet láttán nem véletlen, hogy a Megyei Tanács érdemesnek minősítette ezt a csodálatos életpályát, ezt a termékeny tevékenységet arra, hogy életéről monográfiát készíttessen, amelynek elkészültét már nem érthette meg. Az irgalmatlan halál megfosztotta attól is, hogy pár hónap múlva a vasdiploma tulajdonosa legyen.

Élete azt példázta, hogy nemcsak a hadvezérek, hanem az egyszerű katonák is eljuthatnak a diadalív alá. Ez a csupa szív pedagógus és tevékeny polgár eszményeül magasodhat mindazoknak, akik élethivatásukat az ifjúság nevelésének útján keresik.

A nemes szív, mely ezt a várost befogadta, utolsó dobant. Az ajak elnémult... s szemsugár megtört... a buborék elpattant a tengeráron.

„Úgy fekszik ő, ki küzdve tört a jobbra,
Mint önmagának dermedt-néma szobra.”

A szférák halk zsolozsmája elhalóan siratja, s idézi testamentumát:

„Nektek hagyom, ha innen elmegyek
A búcsúzó, jövő embereket!
Ha emlékeztek, mit daloltam én,
Ne kérdezzétek majd, ki voltam én!
Nem a pacsirta fontos, csak a dal,
Mely a nem múló, szent összhangba hal.”

Szeretett Mancini néni – nagy családod nem szólíthat másként – szeretett városod mély gyászban, őszinte kegyelettel, akadozó hangon mondja el a keserves epilógust. A fájdalom előtörő könnyzaporában, szivárványok víziójában intünk búcsút a hűségese hűtlennek, aki új hazát választott, ahol meghittebb a csend, s a sebek nem égetnek. Elköltözik oda, hol visszafelé a perspektívák megtörnek, előre pedig a végtelenbe nyúlnak; ahol határtalan a határ, s örök a béke.

Álmodd városod varázslatosan szépnek, tanítványaidat óriásnak!

A nagy óceán innenső partján búsan nézünk a túlsó part felé, ahonnan szellemmé váltan is felénk mosolyog – a mulandósággal dacolva – Mancini néni arca.

Jóságos Földanya, öleld kebledre hűségese lányodat, hogy megtalálja végre és örökre a keresett nyugalmat, az áhított békét!

Ti pedig vesztess szívű élők, ejtsetek egy könnyet, csak egyetlen könnyet és míg tudtok, emlékezzetek!

In memoriam...

Gyászbeszéd Zsótér Ferencné temetésén

Egy buborék elpattant a tengeráron... egy porszemét a sivatagnak elkapta a szél... alázuhant egy csillag... egy megtört szemsugár a végtelenbe tévedt... a határtalan tér tragikus honába érkezett vándor, ahonnan nincs visszaút... emlékképpé vált egy emberi élet...

„Vannak nők, akik egy életen által
Kísérnek minket szomorú varázssal,
Mint hidegfényű messzi csillagok
Örvények közt a gazdátlan hajót.
Nők, akik mindig-mindig velünk vannak,
Fanyarkás illatát az új tavasznak
Ők küldik és az őszi rózsza gyászát,
Gyötörnek mély emlékek távolán át.
S emlékük úgy él, mint Mozart-szonáta
Vagy márciusi nap ragyogása.”

Tövisektől sebzetten, a mardosó szomorúság bántásával, porba sújtva jöttünk össze, hogy a végbúcsú lélekbe tépő szavait könnyektől akadozva kimondjuk; hogy testvérünk porsátorát visszaadjuk a rögnek, ahonnan vétetett. Illetődött lélekkel állunk az élet és halál mezsgyéjén, hallgatva a szomorú krónikás szaggatott szavait, elszórva a könnyek gyöngyeit, amiket szívek hullajtanak.

Ha átkozódnánk a zoltáros messziről küldött üzenetével: „... vesszen el a nap, melyen ember születik, mert csupa szomorúság az élet e földön; az asszonytól született ember rövid ideig élén, sok fájdalommal telik el, kinyílik, mint virág és elfut, mint az árnyék”, s ha jajveszékelő fennszóval sírnánk, mint őszi szelek az avarrá lett puszták fölött, az se volna ma ellágyulás, de kiérezne belőle a magunk siratása, akik csak most eszméltünk rá – a halál döbbenetes bizonyításával – ki voltál nekünk.

„Feketén kiégve
A lelke vad rongyaival
Megállok az örök kapu előtt,
De csöndem is rivall:

Így mérik mostanában
A szép emberi életet?
És lesütik csillagszemeiket
A hűvös istenek.”

A lélekben felkészült, erős lelkeket is megrázta a szomorú hír Zsótérné, Ilonka elhunytáról. Ha fogyó reménnyel is, de bizakodtunk, hogy a súlyos betegség nem ragadja el körünkből. De a hetyke kaszás egykedvű közömbösséggel vágja a bús rendet a viruló élet búzatábláin; a mindent elemészteni akaró orkán gyökerestől tépte ki a büszke tölgyet.

Noha értelmünk tudja, hogy a folyton ringó bölcsők és a folyton nyíló sírok közt halandó sorsunk természetes rendje szerint a legboldogabb élet is az enyészetbe hanyatlik, érzésünk számára aligha nyújt vigaszt, amikor az élet zenitjén törnek meg mindörökre a perspektívák, amikor ezernyi munka félbeszakad, ezernyi terv zátonyra fut, minden öröm elfogy, elnémul az ajak, megdermed a gondolat. A távlatok immár a végtelenbe nyúlnak, nem futhatja be a rimánkodó emberi szó. Milyen nyelven kellene szólni a válaszáért? Hogyan szólítsunk már téged, te árnyalak?

- Anyám, csak egyetlen szót, csak egyetlen simogatást!
- Lányom, felelj, miért!
- Nővérem, ne hagyj itt!
- Feleségem, csak egyszer nézz vissza!

Vanitatum vanitas! A válasz a némaság honából jön, a koporsó deszkája visszhangozza a feljajdult lélek zokogását. Hiába a gyászolók ruhaszagatása, sirató mellverése, a konok halál érzéketlenül, diadalittasan ül fekete trónusán.

Könnyek, ne omoljatok! Nyugodjatok meg vesztes szívek, csak zokogásra képes ajkak, csituljatok el! Egykor volt színek, illatok, harmóniák, bezárult Éden után hiába érzünk fojtogató nosztalgiát! Egy reménysugár pislákol csupán: csak hazát cserélt Ilonka; a hervadó virágok kertje helyett a hervadhatatlan élet örökzöldje várja, hol nem sajog a seb, meghittebb a csend.

Vele s általa a család betölthette örök hivatását: menedék tudott lenni, ahol megszelídül a viharok tombolása is. Csak meghatódással láthattuk élete minden rezdülésében a családhoz való kötődését: szeretteinek örömét vagy sebeinek mélyét mindig jobban érezte övéinél! A női és anyai méltóság benne magasodott fel igazi humánus tartalommal: kis körének hűséges szolgálója marad élte hunytáig. A család iránti ragaszkodását esküje és népünk ősi megfogalmazása szerint is igazolta: „... ásó, kapa és a nagyharang válasszon el...”

Élete tervekben, ernyedetlen tevékenységben feszült, egyforma hűséggel szolgálta a családi tűzhelyet és munkahelyet. Élete legfőbb parancsának a kötelességteljesítést érezte, a hivatás szavát mindennél fontosabbnak tartotta: csak a jól és teljesen végzett munkát ismerte. Még mozgóképessége határán is, fizikai értelemben már rokkantan is hivatali munkája teendőihez menekült, mintha érezte volna: a munka az élet, a munkátlanság a halál. Mintha csak neki szólna a magyar szellemiség egyik Panteonjából, a házsongárdi temetőből Dsida Jenő sírfelirata:

„Megtettem mindent, amit megtehettem.

Kinek tartoztam, megfizettem.

Elengedem mindenki adósságát,

Felejtsd el arcom romló földi mását!”

Aki csak ismerte, aki vele élhetett, dolgozhatott, joggal érezhette veszteségnek távozását, s mondhatja: vele gazdagabb a temető, nélküle szegényebb az élet.

„Sunt lacrima rerum” ... a tárgyak lelke is sirat; a konyhád, a befejezetlen kézimunkád, minden sirat, amiket szemed nézegetett, amiket kezéd érintett.

A Thuri György Gimnázium minden tanára, minden dolgozója, diákja a barátság, a tisztelet, a hála és megbecsülés jogán akar osztozni mindazok gyászában, akik a megpróbáltatás nehéz órájában körülállták a koporsót: együtt érezni akar a bánat látogatása idején az árvákkal. Ez csak elemi adósságtétel lehet azok számára, akik közel 2 évtizeden át az iskola kezdetétől vele dolgoztak. Minden bizonnyal nem is mondhatjuk el a méltó hálát, az érdemekhez illő köszönetet, csakúgy, mint nem fejezheti ki az oktatási minisztertől kapott „Kiváló Dolgozó” kitüntetés sem, olyan mély hivatástudattal, olyan magas fokú erkölcsiséggel felelt meg kötelességének. Minden okunk megvan tehát arra, hogy életünk fogytaig megőrizzük emlékezetét, meleg és hálátelt szívvel emlegessük nevét. A szeretetnek, ragaszkodásnak keményebbnek kell lenni a koporsó deszkájánál.

Szeretteim, társaim... honnan ez a hang? Köszönöm bölcsöm ringását, köszönöm a szép álmot hozó szemfedőt!

„Ki a halált legyőzted hajdanán,

te életet adó, legtitkosabb nő,

a Semmi partján majd erős neveddel

köszöntöm a kemény halált, anyám!”

Jóságos Földanya, öleld kebledre hűséges lányodat, hogy megtalálja az áhított békét! Zsótérné, Ilonka, álmodd az élőket vidámnak, gondtalannak, szeretteidet hiánytalanul

boldognak, szépnek, virulónak, gyermekeidet, unokádat óriásnak! Ti pedig hűséges társaim,
ejtsetek egy könnyet, csak egyetlen könnyet és míg tudtok, emlékezzetek!

„Borulj rám, te enyhe béke,
Haljak bele a nagy föld ölébe,
Száguldjak büszke földanyámmal
A csillagos térségen által,
Míg rám borul szelíden, áldva
A ciprusok hús éjszakája!”

SZALAGAVATÓ 1979.

Az úti készülődés jegyében

Az előre szaladt időben már szinte idehallatszanak a Gaudeamus örömeire hívó szavai, melódiái. Bizony az úti csomagot készíteni kell. Az Alma Mater ősi féltésével szeretné az útra kelést vidámmá tenni, antik eredetű rendeltetésének megfelelően: alma mater = tápláló anya. e régóta kapott hivatás örömét magunk is szeretnénk éppen általatok érezni, abban a felemelő tudatban, hogy éhezést, szomjazást oltottunk el, testileg-lelkileg gyarapítottunk, szellemkincseinket örököseink között elosztottuk, ami nem marad talmi érték. Növeltük akaraterőtöket, erkölcsi tőkéteket, bátorságotokat. Jogosan mondhattátok el a költővel:

„Nem félek sors, bármit is akarsz.”

A beteljesülés örömteli érzését Adyval érezték:

„Szent lázadások, vágyak s ifjú hitek
Örökös urának maradni.”

Hová, merre? A nyugalom révébe? Nekivágni a viharoknak is? Ady nem töprengett ezen. A hivatás korbácsolását ösztökélőbbnek érezte: béke helyett a harc, a boldogság szigete helyett a vihar tépte tenger ragadta magával. Édesapjához írt levelében nem tudjuk meghatódás nélkül olvasni: „Barátkozom az öreg akácfákkal, kinézek a rétre, belecsalom a mélységes csöndességet a szívembe... Egy napig... Te tudod, édesapám, hogy csak egy napig. Aztán rés törik a nagy kerten... Besüt a nap, bezúg a lárma, bezsibong a lelkembe az élet, s én rohanok töletek vissza... És te meg anyám ilyenkor újra elsirattok. Ez az, amivel most is harcolok. A penna. Mit akar ez a rongyos acélhegyű diabólus? Miért csal el a nyugalomból? A jobb életért, a becsületesebb világért, az előtörésért, a világosságért, az igazságért... a hitben, hogy az emberek, a bennünket lenézők és a bennünk reménykedők megváltásán dolgoztunk.”

Korunk, haladásunk létérdeke, hogy a technikai csodákat gyártogató, okos és ügyes emberben a jó ember, az etikai lény is kifejezésre jusson.

„Vadság itt ne nőjjön urrá... Tudjam, hogy
sohasem jár a tisztesség csillaga árván.”

Nagy László elgondolkodtató szavai gyökeresedjenek meg bennünk! Ugyanazon erő, mely adott helyzetben csak rombolással juthatott kifejezésre, más körülmények közt építeni tudott volna. A szenvedélyek korbácsa alatt, a kocsmaasztalnál elvérző zseni igazi élettragédia!

A kihangsúlyozottan szociális érzésű írók, Tolsztoj, Dickens meleg emberi részvétellel ölelik magukhoz az elesetteket, az úttévesztőket és igyekeznek felrázni, alázatossá tenni a nyárspolgári megelégedettséget, kiegyensúlyozottságot, a „beérkezettséget”, mert hiszen a rosszért, a bűnért, az eltévelyedésért, a mélységbe vesző utakért mindnyájan felelősek vagyunk. Felelősek az elkallódott értékekért is!

Az emberiség örök büszkesége, zenei halhatatlanja, Beethoven testamentumában olvashatjuk embervoltunk méltóságához legillőbb intelmet, mely minden időben becsülést szerezhet követőjének: „Tegyünk jót, ahol csak lehet, szeressük mindennél jobban a szabadságot, ne tagadjuk meg az igazságot soha, még a trón előtt sem!”

Ajtmanov szép gondolatát is idézhetném, hátha a beszükkült önzés, a fásult közöny lealacsonyító érzése helyett embertársaink segítségért nyújtott keze összefonódna a nemes adományozóéval: „Nincs rettenetesebb az öröm és örömet okozás, a szenvedés és az együttérzés képességétől megfosztott embernél.”

Az öröme vágyó embernek az életharcban bőven kijut a gondokból és csalódásokból is. Életfilozófiánk dacolnia kell a lerántó megpróbáltatásokkal, a lehangoló csüggedéssel is. Vallani kell Hérakleitoszszal az élet értelmét minden helyzetben:

„Minden nap történik valami,
amiért az ember szomorkodik,
de mindig születik valami, amiért
érdemes élni és küzdeni.”

A felnőtt kor küszöbén már nemcsak a diákokhoz, hanem a leendő szülőkhöz is szólni kell! A jövő aggódásai, bántóan lesújtó víziói felrémlenek jelenünk sok öröme közt is. Szomorú valósága jelenünknek: a fogyó gyermekkacaj. Súlyos demográfiai tünetek gyengítik, fogyasztják sorainkat, melynek láttán felsír a jövőért való aggódásunk. Elmúlásunk lassan hervasztó fenyegetéseiben riadjon fel az életöszton! A szülők felelőssége terjedjen ki a nevelésben a szép, jó és igaz iránti rajongás ápolásában. Modernség ürügyén ne engedjünk teret az erkölcsi gátlástalanságnak, mert az ilyen „felvilágosultság” a nevelés magasztos ügyét nem szolgálhatja, mint ahogy nem szolgálhatja az álszerény prűdéria sem. Mindkettő egyazon végeredményt ígér: a humánus sérelmét, károsodását, erkölcsi veszteségét. A magyar temető sírhantjainak szaporodása nagy távlatokban gondolkodva, megrendítő sejtések komor árnyékait vetítik előre. Az utókor számon kéri tőlünk: miért féltünk a bölcsők ringásától!

Magyarságtudatunkban Garai Gábor fennkölt sorai vezessenek:

„Tiszteljetek, szelídebb végzetekre kiszemelt nemzetek;
hét bűnből, hét sírból kelt fel e nép,

legyőzte hétszer önmaga végzetét,
s azért lett csalhatatlanul szabad,
hogy egyesüljön megtartó hitekkel,
hogy együtt fájjon gyötrelmeitekkel,
hogy megtegye, mit még tehet az ember:
tartsa az ég ponyváját tárt kezekkel
az elhanyagolt csillagok alatt.”

Gyermekkorom olvasmányáiban átszellemülten rajongtam a kuruc korért. Bottyán János, Esze Tamás, Balogh Ádám belém itatta ennek a földnek a szeretetét. Magyarságtudatom hitvallásos megfogalmazását Zrínyitől tanultam:

„Látok egy rettenetes sárkánt, mely méreggel, dühösséggel teli, kapóul és ölében viseli a magyar koronát; én csaknem mint egy néma, kinek semmi hivatásom a mesterséges szólásra nincsen, felkiáltok mindazonáltal, ha kiáltásommal elijeszteném ezt a dühös sárkánt, kiáltván: Ne bánts a magyart!... Szegény magyar nemzet, annyira jutott-e ügyed, hogy senki ne is kiáltson fel utolsó veszedelmeden? Hogy senkinek ne keseredjék meg szíve romlásodon? Hogy senki utolsó halállal való küszködéseden egy biztató szót ne mondjon? Egyedül legyek-e én őrállód, vigyázód, ki megjelentsem veszedelmedet? Nehéz ugyan ez a hivatal nékem, de ha az isten a hazámhoz való szeretettét tette, imé kiáltok, imé üvöltök: hallj meg engem, élő magyar, ihon a veszedelem, ihon az emésztő tűz!... Elfussunk? Nincs hová, sohun másutt Magyarországot meg nem találjuk, senki a maga országából az ég alatt megyen, hogy minket helyezhessen belé: az mi nemes szabadságunk az ég alatt sohun nincs, hanem Pannóniában! Itt győznötök vagy halnotok kell!”

SZALAGAVATÓ 1975.

Tanterven kívüli gondolatok

A tavaszvárás farsangi hangulatában iskolai hagyományaink szerint legöregebb diákjaink, a ballagás előtt állók köszöntésére gyülekezünk, hogy elmondjuk a biztatás jóleső szavait akkor, amikor már gondfelhők gyülekeznek, amikor már csak hónapokban, hetekben számoljuk az együtt töltendő időt.

Az elröppent évek után szinte hitetlenkedve állunk az idő urasága előtt, s kérdezzük: csakugyan? Lehet már készíteni az útravalót? Már csak addig lesztek diákjaink, amíg az orgona kinyílik?

A hamuban sült pogácsát készítjük. Készül az úti tarisznya is. Elemózsia, útravaló kész. Ezúttal a nagy út előtt szeretnénk a féltés figyelmeztetéseit, az aggodalom borongásait, de a bátorítás humánus szavait is elmondani.

Hamuban sült pogácsa... jelképpé emelkedett táplálék. Az éhség enyhítésére készült. Meg munkabíráásra, erő kifejtéshez. Soha ne fogyjon ki!

Lányok, fiúk, a jövő egyre nehezedő harcai felé csak edzett lélekkel, fizikai és szellemi erősödéssel lehet menetelni. A boldog holnapok puszta várása, csak illúziókra tervezett jövő keserves életzátanyokra juttatja az álmodozót. A célok látása, kitűzése nélküli élet csak egyszerű sodródás az életharcban, mely így csak sebeket juttat, a csalódás gondjait és elfecsérelt éveket.

„Semmilyen szél nem jó annak,

Kinek nincs célul kiszemelt kikötője.” (Montaigne)

Önmagammal, képességeimmel való reális tervezés puszta homokra építést jelent. Csak olyan pályán remélhetjük misszióink teljesítését, ahova kiforrott hivatásérzet hívására mehetünk. Ehhez persze önbizalom is kell! E nélkül sehol nem boldogulhatunk. Goethe szavai bátorítsanak mindenkor: „Az ember hihetetlen dolgokat tud teljesíteni, ha megtanulja az időt felhasználni.

Az emberi célok többnyire a magasságok sziklacsúcsain integetnek. Jégfalak, félelmes szélviharok, bátorságot próbára tevő meredélyek leküzdése árán juthatunk csak oda. Minél nagyobb a magasság, annál félelmesebb az út. A magasabbra törés a mélyebbre esés veszélyét is hordozza. Meg kell tehát fontolnunk: vállalkozzunk e feljutásra. Célszerűbb-e a kevesebb

veszélyt rejtő alacsonyabb magasság vállalása? A biztosat ne kockáztassuk soha a bizonytalanért! Az út vállalásakor fogadjuk el jó tanácsnak Kemény Zsigmond életbölcsest sugárzó szavait:

„Kitűnővé egy szerencsés perc által is válhatunk, hasznos emberré a fáradságos évek tesznek.”

Az életben való érvényesülés a felkészülés felelősségét kívánja meg. Az önzően törtető magára marad, küzdőtársai elhagyják. Egyéni célokat is a közösségi célok együttes szolgálatával lehet megvalósítani. A gyengék ereje csak az önzésre futja, az erőseké pedig a köz javára is. Tanulságosan ír erről Széchenyi a Hitelben:” Csak a gyenge szereti önmagát, az erős egész nemzeteket hordoz szívében.”

Lányok, fiúk, a tanári kar meleg köszöntését fogadjátok! Kívánjuk, hogy a most tornyosuló gondfelhők mögött süssön ki a nap! Tanár, diák együttesen örüljön a sikeres tanévzárásnak!

SZALAGAVATÓ 1977.

Egy kis kivonat olvasmányaimból

Az elmúlt időszakban gyakran menekültem a munka fáradalmi után Tolsztojhoz, Babbitshoz, Romain Rollandhoz, Eötvös Józsefhez, a gondolataik szárnyaló nemessége, lenyűgöző életbölcssége lelkembe markolt, és arra kényszerít, hogy e szép alkalommal közreadjam, mint az elpusztíthatatlan, mindennel dacoló humánus visszhangját, hátha fényüknél világosabbá válnak az életcélokhoz vezető utak; hátha a gondolatok termékenyítő ereje emberségünk megóvását, erkölcsi válságunk nemesítését, ingadozó hitünk megszilárdítását nyújtja. Olvasmányaim hordalékát válogattam. Alkalmi szerepük nincs, de általánosságban időtlenül időszerűek, mondanivalójuk szuverenitása örök. Ezáltal diákjaim helyett embertársaimhoz szeretnék szólni abban a reményben, hogy az értelmes szavak nem tűnnek iskolás prédikációnak, amitől diákjaink viszolyognak.

Találkozásaim ezekkel a lenyűgöző személyiségekkel az emberi élet roppant méretű, századokba ívelő szintéziseit illusztrálták, melyek a modern ember számára is tartogatnak szellemi kincseket, melyek előtt a civilizációjára büszke nemzedékünk is a kicsiség alázatával közeledhet. Óriások ők! Az eget ostromló ember leckéket ne törpéktől vegyen!

Személyes létünk közösségi kapcsolatokban hogyan képes emberhez méltó hivatást betölteni? Örvények, szenvedélyek, dúló érdekek káoszában hol lelhető az irányt mutató sarkcsillag?

"A hit hagyományos fellegvárai omladoznak. Már a reneszánsz szellemi éhségét, a racionalizmus felvilágosottságát sem elégítették ki. Hogyan jelentsen életprogramot számunkra? Az embernek szüksége van valami szilárd pontra a dolgok forgatagában. Régen az egyház adta meg ezt.

A modern ember, a szellem hőseinek örököse ezekkel a bálványokkal már nem éri be. Tudatára ébredt saját egyetemességének. Szened tőle, elveszíti kiegyensúlyozott életét, s nem érzi már, mi köti össze a világmindenséggel. Tudomány és művészet dolga megteremteni ezt a kapcsolatot. Ez a kettő legyen a nyugalom, a könnyörületesség, a világosság menedéke, mint a kolostorok a középkor elején. Jótékony működésük majd csak kisugárzik. Ott keresnek majd menedéket a harc sebesültjei. "Rolland gondolatait szép Tolsztoj-idézzel egészíthetjük ki: "Futottam hősen, szüntelen, lélekzetlen; olykor szinte elbukni látszottam, s hasonlítottam ahhoz a fához, melynek koronáját földig csapja a szél... Mi tart fönn?... Mi a gyökér, mely nem szakad el? Mely elpusztíthatatlan táplál valami kimeríthetetlen erővel? A hit az élet ereje:

az ember, ha egyszer él, akkor valamiben hisz... Ha nem hinné, hogy valamiben hinnie kell, akkor nem élne..."

Ennek igazsága főképpen azért nyilvánvaló, mert a modern gondolkodás számára az ideálok tömege veszítette el vonzását, hitelét, létértelmét. Az eszmények irtását végeztük, nem kegyelmezve az arra érdemeseknek sem. Elgondolkodtató: nem ennek a következménye-e annyi cinikus, kiégett, lelkesedni alig tudó ember? Ezért gyarapodhatnak-e az önzés erői?

A célokhoz vezető göröngyökön a sarkcsillag felé hittel teli lélekkel, munkás tevékenységgel közelíthetünk. "Az ember nemcsak azért dolgozik, hogy megkeresse kenyerét, hanem hogy magát hasznosnak érezze, és megóvja önérzetét, megmentse önbecsülését. Az önbecsülés megszerzésének nagy ára van: az önzetlenség.

A munkaterheit csak önkéntesen lehet végezni! A korbácsolással végzett munka egyetlen eredményt ismerhet csupán: megalázást. A kényszermunka a bűnösök büntetőeszköze. A becsületesek ezzel - méltóságuk megtartásával - nem élhetnek! Sokáig csak az a munka tart, amit nem merünk elkezdni.

Az emelkedés fizikai értelemben is csak erőfeszítéssel lehetséges, a süllyedés a nélkül is. Az emelkedés nehezebb tehát, mint a süllyedés. De süllyedés közben megállni az emelkedésnél is nehezebb. Bár ez a fizikai törvény erkölcsi világunkban is mozgósító erőt jelentene!

Életünk állandó jelzője munkás és becsületes legyen! A becsületesség a nemes lelkek együvé tartozásának az alapja. Akkora ereje van, hogy még az ellenségben is tiszteljük.

Apáink, nagyapáink e század folyamán két emberirtást is megérttek a világháborúk kataklizmájában. Az ágyuk, bombák pokoli zajában a békét követelő tücsökcirpegést csak a lélekben nemesek hallhatták. Az emberi összetartozás alapja: a nemzeti határokon is túl az emberi szenvedés. Romain Rolland megható humánussal regisztrálja ezt a gondolatot: "Ne kívánja tőlem, hogy szánmamat azokra korlátozzam, akik a mieink közül szenvednek. Aki szenved, mind honfitársam. Aki a szenvedést okozza, mind ellenségem. Tartsunk az elnyomottakkal! Minden elnyomottal! Ilyen pedig mindenütt akad! Én csak két népet ismerek a világon: a szenvedőket és a szenvedés okozóit. A népek letörik láncukat... A kezek egymást keresik. De közöttük tátong a bizalmatlanság és a félreértések szakadéka. Az örvény fölé hidakat kell verni! Le kell tépni az ókori végzet bilincset, mely nemzeti háborúhoz űzi ezeket a népeket, és századok óta egymás elvakult megrohanására, kölcsönös elpusztítására kényszeríti őket."

Barátaim, eszményekről, hitről, munkáról, becsületről, békéről szoltam. A mindent elutasító cinizmus bizonyára közhellyé alacsonyítja a szavak igazi értelmét, de a jelen és a jövő iránt felelősséget érző ember nem kerülheti el közömbösen őket.

Rendhagyó emberségtani-osztályfőnöki órára

A törekeny ellenállású, az életcsatákban sújtott, létviharzásokban félénk ember keresgél, hogy helytállást tanuljon az állhatatosaktól, az erősektől; az érzelmeikben tépázottak, becsapottak menedékre vágnak, gyógyírt keresnek; az emberiség üdvén fáradozók, a szellemiség hivatott apostolai a gyötrelmes' múltból emberibb horizontokat keresnek, hogy a gyermekkacajt ne némítsák el a keservek jeremiádjai, hogy a humánus áldásaiban minden emberi lény osztozzék.

Eszményeket keresünk: közös sorsunk. Találunk is. De milyen ez az eszménykép? Hol vannak ők? Mit mondanak? Miért vonzanak? Földiek ők vagy égiek?

Barátaim, a föld fiai ők, itt keressétek! Létük időtlen, évezredek messziségéből is kimagasodnak, századok távlatából is integetnek, de a mindennapok rohanásában is, a jelenünkben is mutatják magukat.

Közös sorsunk, fennmaradásunk és fejlődésünk parancsa: tennünk kell! Csak általa élhetünk, boldogulhatunk! A jótett értéke önmagában, nem nagyságában rejlik. A koldusnak juttatott kenyérdarab szegénykézből értékesebb egy jótékony adományozásnál, mely az adományozó hírnevét csak hivalkodással, kérkedéssel képes hirdetni. Így egyetlen szál mezei virág becsesebb lehet a legcsillogóbb ékszernél, ha az szerény illattal vagy színnel is örömet okoz, szeretetet szerez. Saját örömeink igazi forrása: mennyi örömet sikerült szerezni másoknak.

Jaj a társtalanoknak!

Az ember társas lény, s ez minden vidámságunk, szomorúságunk forrása is. Hol a helyünk hát ebben a társaságban? Nagyok társasága helyett a kicsinyek közelsége! Mennyivel emberibb! Egyik helyen hamis briliánsokkal ékeskedünk, de a szív melegét nem érezzük. Hány embertársunk van, aki örömtelenül él, egyszerűen csak azért, mert nem lelta meg, és nem is keresett más kört, olyant, ahol szív- és lélek közelben társalognak. Magunk elbástyázása elromlott életünk egyetlen magyarázata. Hány embertársunk von maga köré drótsövényt a tekintély és rang hajhászásában! Ez védi őket az őszinte, közvetlen szeretet, a bensőséges emberközelség emberi élményétől is. Bontsuk le magunk körül – védelmünkre - ezt a drótsövényt, s megízlelhetjük az emberség mámorítóan nagy ajándékát!

Emberség, magyarság!

Ady közvetítésével lehet maradandó!

Kiért kiáltunk? Magunkért vagy másért?

"Ékes magyarnak soha szebbet
Száz menny és pokol sem adhatott:
Ember az embertelenségben,
Magyar az űzött magyarságban,
Újból élő 'és makacs halott.
S megint élek, kiáltok másért:
Ember az embertelenségben,"

Legyünk mások szószólói, saját életünk válik teljesebbé! A jó szándék ostorozhat is, ha mentést akar.

Hazaszeretet!

Zrínyit idézhetnénk, vele elmondhatnánk hazaszeretetünket is: "Én nem hízeleghetem, édes nemzetem, tenéked, hogy hazugsággal dicsérjelek... hanem ím, megmondom fogyatkozásodat."

Tüskét lehet szóval is szerezni, de a jó szándék ezt rózsává nemesítheti!

A jó könyv!

Maradjon megbecsült társunk! Hősei legyenek kipróbált barátaink! Példájuk lelkesítsen, bukásuk tanítson. Minden kétségünkre választ, vidámságra ösztökélést, bánatban a részvét melegét adja a jó könyv. Juhász Ferenc meggyőző szavaival valljuk:

"Mit akarok én költészetemmel? Mi is lenne más a költő sorsa, mint válaszolni a lét kérdéseire, az emberszív gyötrelmeire és örömeire, amelyben él, fájdalmaira és kérdő tekintetére. Szülni egy emberhez szövevényes vagy egyszerű szóval, hogy ne maradjon annyira egyedül."

Minek hívását kövessük?

A megelégedés kényelme vagy a józan elégedetlenség? Az előbbivel nem jut előbbre világunk! A nagy elmék igazi hajtóereje az elégedetlenség volt. Mindent meg akartak változtatni, szebbé - jobbá - akarták tenni földgolyónk népét. Közülük kerülnek ki a művészetek igazán nagyra nőtt személyiségei, a tudomány halhatatlanjai, a nagy felfedezők, feltalálók, az igazi forradalmárok: Columbusok, Galileik, Kossuthok. Az ő elégedetlenségük nyomán haladhatott előre a világ, akik mind másképp hagytál maguk után, mint ahogyan találták a világot.

Érdemes-e tanulni?

A logika szerint két válasz lehetséges, de az élet, az ember rendeltetése csak egy választ ismerhet: a síríg kell! Albert Schweitzer, az európai szellemiség kivételes reprezentánsa, a tudományok sokoldalú művelője egyetemi tanszékét tanulóppal cserélte fel. 30 évesen

határozta el az orvosi diploma megszerzését, hogy elmehessen Egyenlítői-Afrika gyilkos klímájú, alattomos fenyegetésű vidékeire, hogy a gyarmatok szélvédő népén, a nyomor fekete bőrű kisémmizettjein, szánalmas áldozatain segítsen. Ez a polihisztor ott hagyta szellemi kincseinek ősforrásait, az európai civilizációt, s ment sebeket kötözni, hogy kevesebb legyen az emberi jajszó.

Nehéz-e alkalmazkodni?

Meg lehet ezt tanulni? Könnyű nagyon: mások hibáját megbocsátani: türelmesség, észre sem venni: tapintat. Ez ugye milyen könnyű feladat? Eszményképek, nemes emberi tettek után nem kell okvetlenül poros könyvek közt kutatni! Egyik kedves kollégám, aki, barátaim, titeket is emberségre tanít sok mindent elmondott életéről, ismerem életgöröngyeit. Sokkal nem dicsekedett, sokat elhallgatott. Kibocsájtó iskolája, az ELTE így tudósít távozó diákjáról. Remélem, a hivatali titoktartást nem sértem, a kötelező diszkréciót nem bántom meg, ha róla most árulkodom, s idézek egyetemi minősítéséből: "Egyéniségére általában nagyfokú szerénység, mély szociális érzék volt jellemző. Az egyik teljesen vak kollégájának egy egész fél éven át felolvasta a tanításokhoz szükséges irodalmi anyagot, elkísérte nemcsak az iskolába és az egyetemre, hanem egyéni ügyes-bajos dolgainak intézésében is hűségesen kísérte."

Mikor szerettél volna élni? Hol?

Csak most, és csak itt! Itt, ahol magyarul szólítanak, s magyarul szólhatsz másokhoz! "A nagyvilágon e kívül nincsen számodra hely."

Hogyan élj?

Csak egyféleképpen: vidáman, Mark Twain írja: "A legjobb módszer önmagunk felvidítására, ha felvidítunk valaki mást. Montaigne tovább megy: "A bölcsességnek legbizonyosabb ismertető jele a szakadatlan vidámság, "Barátaim, ha ez így van, ki vonhatja kétségbe bölcsességeitek?"

BALLAGÁS 1965.

Kedves búcsúzó Lányaink, Fiaink!

A megállást nem ismerő idő rohanó forgatagában, az elszaladt tegnapok után a mába érkezve, elérzékenyült szívvel hallgatjuk a búcsúzó lélek sírását, a fájdalmas melódiákat, s nézzük a hajót, mely a szelek szárnyán ragadja el gyermekeinket. Elfogódottan, megindult bensővel figyeljük készülődésüket, amint fogjátok a vándorbotot, az úti tarisznyát, hogy itt hagyjátok az örömek és gondok tanyáját, az örökifjú Alma Matert.

Elzúgott álomgyorsasággal 4 esztendő, s íme, itt az idő, meg kell szorítani kezeteiket, el kell mondani a búcsú szavát, ha szorító érzéssel, ha akadozó szóval is. 4 esztendő tarka egyvelegben tárul ki előttünk, nehezen viselhető gondjaival, nem titkolható örömeivel, az ifjúság üde virágainak illatával. Mindezt zsarnokkézzel ragadja el tőlünk a jelen, de amit mégis megtartunk szép emlékezéssel a jövő számára is.

Az elvetett mag szárba szökken s termést érlelt. A jó gazda igényességével számadást kell végeznünk a betakarításkor! Boldogok lennénk, ha az itt töltött éveket a szigorú bíró mértéke, legjobb lelkiismeretetek szerint is nyereséggel zárhatók. Számunkra örömet szerző lenne az a tudat, ha legfélelmetesebb kritikuszaink, diákjaink előtt munkánk, erőfeszítéseink hasznosságát igazolná az élet; ha elmondhatná minden diákunk: érdemes volt, köszönöm, iskolám, Neked.

Iskolánk 4 év alatt közvetíteni akarta mindazt, amit az emberiség történelme folyamán szépben, jóban, hasznosban felhalmozott. Igyekeztünk elmondani nektek: hogyan válhatott óriássá az ember. Múltat tettünk mérlegre, a jelen humánus bajaival küszködtünk, s terveztük a jövő égbe törő kolosszusait. Tolmácsai voltunk az erkölcsi világrend írott és íratlan törvényeinek; felfedtük a hangban, szóban, kőben rejtőző szépet. Esményeket kerestünk, mutattuk az emberi lét sarkcsillagát, a hánykódó hajók örök menedékét. Útvesztők tömkelegében próbáltuk a boldogság útját megmutatni, ahol békében, félelem nélkül, a megalázás veszélye nélkül élhet minden ember, ahol az emberi méltóság tiszteletet remélhet. Azt hirdettük mindenkor: az emberi tettek igazi értékmérője a közösségért végzett munka, amely az altruizmus igazi diadalát jelenti minden önzés fölött,

Seneca ősidőkből itt maradt mondását megkövesedett régiességében is tiszteljétek, hiszen a mai ember számára is szólhat intelme:

"Alteri vivas oportet,

Si tibi vis vivere."

azaz: másnak kell élned, ha magadnak akarsz élni. Mai nyelvünkön, mai viszonyaink szerinti értelmezésben: az egyén boldogulásának feltétele a közösségben teljesedhet csak ki.

Embervoltunk igazi méltósága csak a humánus jegyeiben valósulhat meg, csak emberiség talaján hozhat virágot s termést. Századunk szellemi óriása, a humánus lánglelkű szócsöve, Román Roland, aki zokogva mocskolta az emberirtást, arra tanít bennünket, hogy lelkeket hódítsunk:

"Lelkek hatalma lelkeken! Nem tudnak róla sem a hódítók sem pedig a hódolók! Nem szavakkal hatunk az emberekre, hanem egész lényünkkel!"

Íme, még a búcsú szorongató perceiben is tanítani akarunk benneteket. Igen, még most is a világító fáklyát tartjuk kezünkben, fénye legyen talizmán is egyúttal!

Ne feledjétek a szellemileg emelkedett ember régről hagyományozott parancsát: a magasabb szintekre törekvés kötelességét! Horatius mély értelmű ígéire, életbölcességére emlékezzetek:

"Neglectis urenda filix

innascitur agris."

Műveletlen földbe beleszületik a kigyomlálandó gaz! A tudatlanság erkölcsi tekintetben is gazt terem. Tartalmát így is szélesíthetjük: ha nem műveljük magunkat, berozsdásodunk. Amit pedig rozsdá emészt, ott nem újulhat meg a tudomány, s nem törhet előre a végtelen hódításra képes ember, zátonyok megakasztják.

Életmércéket, életigazságokat kutató szellemetek ismerje fel: csak közösségi hasznosság lehet tetteink alfája, omegája. Schiller halhatatlan hőséneke, a szabadság ideáljának kikristályosult szépségű jelszava legyen életmottótok:

"Der brave Mann denkt an sich selbst zuletzt."

A bátor önmagára gondoll legutoljára.

Lányaink, Fiaink! Derűvel, optimizmussal lépjétek át az iskola kapuját! Nem kell göröngyökön botorkálnotok kerékszaggató utakon. Apáitok bánat kísérté útját nem kell járnotok. Szabadabb levegőben, napsugarasabb tájakon járhattok náluk, ahol a küzdés elnyeri díját, ahol igazabbak az örömeink, s több részvét kíséri veszteségeinket. A meglátott, meglelt igazságot szenvedélyesen, egyenes, becsületes szívvel szolgáljátok. Ne váljatok tántorgó lelkekké, belső pilléreket nélkülöző emberekké! A tanulás nehéz, de végeredményben emberhez illő jármát ezután is odaadással viseljétek. Legyetek tudatában annak, hogy szebb világot csak magasabb rendű tudással, magasabb erkölcsi integritással lehet elérni! Ennek a javakban, szellemi és anyagi értékekben, szépben, jóban gazdagabb világnak a

megteremtéséhez a ti munkátokra is szükség lesz! A fél munka nem munka. Haladni csak erőfeszítés árán lehetséges! Törekedjete hát fáradhatatlanul, hogy életcélokat tökéletesen betöltsétek! Legyetek igényes, elsősorban önmagatokkal szemben szigorú emberek! Így jöhet csak el a vágyott aranykor, melynek útjait nem a csodák, hanem az emberi tettek egyengetik. Legyetek oltalom, a gyengék felemelője! Emberi bánatra találjátok meg a vigasztalás szavát; a sebre gyógyírt; a gyászra részvétet! Ölelésetekben férjen el az emberiség egésze! Gyűlölet ne fakadjon szívetekben! Legyetek öntudatban szilárd, de sohasem hivalkodó emberek! Embertársaitokra ne le, hanem mindig felnézzetek, de kisebbséget ne érezzetek! Legyetek büszkék népünk eredményeire, mert népünk az emberi méltóságot, a letiport eszményeket felemelte, s a jognak édes fiát, a szabadságot, múltunk kitagadott gyermekét keblére ölelte.

Az ember a gondolkodás képessége révén hajtotta igájába a természetet. Faraday, a múlt egyik szellemi óriása az ember legsajátosabb jellemzőjéről, a gondolkodásról írja:

"A tudás hallgasson a tanácsra, de mondjon bírálatot felette! Ne engedje, hogy látszatok térítsék le a helyes útról! Dédelgetett feltevések ne altassák, ne gondolkozzék iskolás módon, és ne engedje, hogy tantételek neveljék. Ne személyeket tiszteljen, de tényeket, az igazság szent legyen számára! Ha ezek a erények szorgalommal társulnak, bizton remélheti, hogy a természet egyik-másik titkába beláthat."

Az élet legékeesebb adománya: öregedő testtel is ifjúnak, szabadlelkűnek maradni. Milyen jó lenne lelkünk fiatalságát behavazott öregségben is megtartani! Életünk ijesztő rémét csak kiegyensúlyozott életritmussal tarthatjuk távol. "Nem az évek öregedésével öregszünk - tanít a bölcs – megöregszünk, ha hűtlenül eláruljuk eszményeinket. Az évek csak a bőrt ráncosítják, de ha elveszítjük a lelkesedést, lelkünk is ráncos lesz." Aggodalmaskodás, kétely, önbizalom hiánya és a kétségbeesés: öregítenék. Ezek hajlítják meg a büszke fejet, ezek nyomják az emelkedő szellemet vissza a porba.

Az iskolai végzettség iratlan szabályok szerint is emelkedettebb szellemi igényességre kötelez benneteket. Az irodalomban fellelhető jót, a művészetekben jelentkező nagyot tisztelettel övezzétek! Embertársaitok előtt magatartástok kulturáltsága, tisztelettudástok szerezzen számotokra becsülést! Sose feledjétek: az emberek nem a végzettséget, nem a papírt, hanem egyedül és kizárólag az embert tisztelik.

Fiúk, legyen bátorságtok vállalni a munka nehezét, legyetek családoknak megbízható támasza, az otthon küszöbének hűséges őrzője. A férfi kötelesség küzdőterén legyetek kitartóak, sokat vállalók!

Lányok, régi rendeltetések, hogy napul szolgáljatok. Pillantástok legyen mindig fény, mosolyotok fakasszon derűt, örömet gyermekeitek arcán. Az otthon tűzhelyének melegét ti óvjátok majd - csüggedést nem ismerve. A betegágyak nehéz szolgálatában a ti meleg szívetekre lesz szükség. Roppant felelősség terhel benneteket: a sok sebtől vérző családot megmenteni.

"Per aspera ad astra" - Megpróbáltatásokon át a csillagokig!

A nagy célokhoz vezető utak szakadékosak, buktatók, meredek. Csak verítékkal, önkínzással győzhetők le, de az út végén a jól végzett munka semmihez nem hasonlítható öröme vár.

Ady ifjúságeszménye ezen a szép napon különösen megragadja bensőmet megindító szépségével. Tőle tanulva kívánom, hogy valósítsák meg önmagukban ezt az embereszményt: szabadlelkű diák. Legbiztosabb belső menedékünk belső szabadságunk, ami megment a szolgalelkűségtől, melyet csak megvetés illethet, hiszen az emberi méltóságot éri csorba, s elveszik jogunk az önbecsülésre. A megalkuvó lélek gyengesége a félelemben és önérdékben rejlik, a kicsiket ezek alacsonyítják le.

Lányok, fiúk, a mi csengőnk számotokra utoljára szól, nem hív többé benneteket. Szeretnénk, ha távozástok nem lazítana köteleinket. Azt akarjuk, hogy együvé tartozásunk erős érzése kiállja az idő próbáját, az iskola szárnyai alatt melengedett szeretet a jövő számára is megmaradna.

Az öregdiákok albuméba írt gondolatokkal veszünk búcsút tőletek, őszintén kívánva: jó utat!

"Iskolánk, búcsút rebegünk illetődött lélekkel. Fogjuk a vándorbotot, itt hagyjuk örömeink, gondjaink diáktanyáját. Szivárványos horizontok integetnek, útra kelünk. Megvalósult ólmok, semmivé lett vágyak, beteljesült célok, elhervadt ígéretek után is visszatérünk majd hozzád. Visszatérünk az élettől dédelgetetten, de reményekben tépázottan is. Vissza, mert iskolánk, Te vagy az ifjúság, az örök ifjúság!"

Ballagás 1966.

Kedves Ballagó Diákjaink!

Minden tanévnek patinás ragyogású, meghitt hangulatot árasztó, bensőséges érzéseket fakasztó napja az öreg diákok búcsúja, a ballagás. Ünnepi köntöst ölt az iskola, virág pompázik, üde zöldek virulnak mindenhol a falak közt, s lélekben is ünnepi érzéssel jövünk össze, hogy az elváló utak kezdetén kezét szorítsunk, hogy újból elmondjuk kitárult lélekkel mindazt, amit azok szoktak, akik a szeretet kötelékében élnek.

Az öröm és a bánat együttes nagy élményét, befelé áradó vígságát és a veszteség érzésének szomorúságát érezzük egy szívvel. Nevetnünk és sírnunk kellene egyszerre: örülnünk, hogy nálunk célhoz értetek, fáj, hogy távoztok. S a Gaudeamus optimista, vígságra hívó örömét lefojtja a fájdalom bennünk, s szívünkben inkább az a veszteség marcangoló, ami távozástokkal vág belénk. Hallottuk a búcsú dalát ajkaitokon, észrevettük a bujkáló könnyeket szemeitekben. Ha fájlaljuk az elválást, úgy az öröm poharában örömbor aranyozik mégis: a búcsú szorító érzését csak azok érezhetik, akikben szeretet él, így kötelékeink erejének tekinthetjük, s örülhetünk mostani sebeinknek, a szeretet és ragaszkodás élő tanúságtételének.

Ti elmondátok a búcsúszt, s én is kutatok szavakat, amelyek iskolátok és tanáraitok szívét, gondolatait, érzéseit méltón tolmácsolhatnák. De hiába próbálok szebbre akadni, íme, csak régi szavak, már elmondott szavak jutnak eszembe. A nevelő örök kötelessége szerint, szeretettől fűtve, vigyázó féltéssel elmondanánk az élet igazolta bölcsesség szerint az útra szánt szót, s a tarisznyába kívánczó, hamuban sült pogácsát s a szomjat oltó bort jelképes áttételezésben átadnánk.

Ragyogja be életeteket a boldogság szülőanyjának fénye, a harmónia! A disszonanciától mentes, tiszta összecsengés, a tiszta fészek, a boldog család harmóniája, a teljes életharmónia. Tudjátok majdan hív ringató, gyógyító pólya, gügyögő társ, szegett kenyér, pislákoló mécses, az otthon fénye lenni. Tietek legyen az élet dús kalászu aratása, tápláló kenyere, édes bora!

Szeressétek legősibb, elidegeníthetetlen valóságunkat, az évezredek harcában velünk maradt, az élet minden szépségének tolmácsát, anyanyelvünket, ezt a legszentebb örökségét együvé tartozásunknak! Tiszta csengésére vigyázzatok önmagatokban és gyermekeitekben is! Az élet minden öröme, szépsége, a gondolatok nagyszerűsége, érzésvilágtok minden rezdülésének finomsága, a szép millió alakban megjelenő ragyogása az anyanyelv közvetítésével juthat el hozzátok.

Vizsgáljátok meg magatokat egész, anyátoktól kapott becsületességetekkel, egész józanságotokkal, minden jó szándékokkal: a rövid élet és az örök halál horizontjában érdemes-e azért élni, ami csak elmúló, látszólagos siker, ami felszínes, véletlen, ami csak a mának szól! Oh, fiaim, lányaim, csak az él igazán a folyton megújuló gyermekkacagás és nyíló sírok közt, aki 4 életével át tud nyúlni mások életébe, mint éltető kenyér, mint mozdító gondolat, mint holnapok felé hívó vigasztalás és biztatás. Legyen erőtök az önérdek szűk, lealacsonyító távlatain áttörni, s magatokhoz ölelni gondjaival, örömeivel együtt a közösséget, a családot, népünket s előítéléttől mentesen az egész emberiséget!

Vizsgáló gondolkodással, fürkésző szemmel kutassátok az igazságot, s legyetek annak szószólói, bátor védelmezői! Tévedéseiteket mindig lássátok be, abból tanuljatok, s kerüljétek el, hogy konokságtok miatt nevetségessé váltok. Fejlesszetek ízlészeteket, teremtsetek környezetetekben rendező értelemhez méltó miliót, kulturáltságot! Viselkedészeteket mindenkor a közösség mértéktartó normál szabályozzák! Tudjatok örülni a szépnek, rajongani a jónak, lelkesedni az igazságnak.

Szerezzétek vissza minden gazdagságát annak a humánumnak, melyet a népiirtó háborúk kimartak a lelkekből, s megsemmisítéssel fenyegetik az emberi méltóságot! A hányódó gondok és örömek közt vergődő élethajónak egyetlen réve, menedéke, ősi oltalma van: a szeretet, ez a mindennel dacoló sziget, a minden orkán haragját álló szikla.

Romain Rolland bájos, vonzó fiataljaira, Pier-re és Luce-re rázúdulhatott a háború mindent elemészteni akaró pokla, a bombáktól felsíró katedrális maga alá temethette életük virágjában hőseit, de ezek a halál irtózatoss pillanatában is örültek, hiszen foghatták egymás kezét. A francia romantika büszkesége, Hugo Viktor, lírai finomsággal írja le a halált és enyészetet is túlélő szeretetet. Két csontvázra bukkan a kutató régész, szorosán egymás mellett vannak, jelezve mintegy, hogy a halálban is összetartoznak. A furcsa alakú, ferde gerincű csontváz külön magára kelti figyelmét. Fel akarta emelni, de az porrá omlott. Igen porrá omlott, mert maradni akart.

Egyik angol író szerint kétségbeesett szemmel nem lehet szépet látni, de nem lehet derűt, örömet sem. A szomorú színek árnyat vetnek. Századunk kimagasló íróegyéniségének, Romain Rollandnak halhatatlan hőse, Colas Breubnon nem engedi beárnyékolni életét semmitől. Az emberben minden fölött diadalmaskodó, minden ártást, pusztítást túlélő optimizmust nem veszti el a legmegrázóbb csapások idején sem, sajátja marad ez tűzvészben s a szerencse minden változásában. Alakja életkedvet, életvidámságot sugároz a legborúsabb napokban is. Ez a hős lekicsinylően nevet a halálra is. Kedvenc szavajárása: sebj.

Hemingway mondja Nobel-díjjal jutalmazott munkájában: "... pontosan végzem munkám.

Akkor aztán nem ér készületlenül, hogyha egyszer mégis rám mosolyog a szerencse." Vagyis: a munka erkölcsi tartalma adhat alapot ahhoz, hogy a boldogulást reális úton, emberhez legillőbben keressük. A világ jelenségeinek mozgatója a szükségszerűség, véletlenül gondolkodó ember nem hisz. Maradjatok mindig a valóság talaján! Az örömet fürkésző ember, a boldogságra vágyó nem egyszer álmvilágban keresgél. Balsac realista intelme nekünk is szól: "A fiatal lányok gyakran esnek abba a hibába, hogy ábrándképeket rajzolgatnak maguknak, eszményi lovagokká emelnek képzeletükben férfiakat, akiket aztán minden erénnyel felékesítenek gondolataikban. Ám később, mikor az ábrándot a valóság váltja fel, a bálvány leomlik, és közönséges halandó lesz a félistenből". Emberek közötti viszonylatokat ne ábrándok szabályozzák! Tudjuk embertársainkat hibáikkal együtt is szeretni! Így a délibábok nem mutatnak nekünk pára-embereket, hanem húsból-vérből valókat.

Óvakodjatok attól, hogy életetek a gépies megszokás el fakósító unalmába fulladjon. A gépies megszokás rabszolgává teszi a lelket. Rajtatok múlik elsősorban, hogy eszményeitek elszűrülnek-e. A színek formálói ténylegesen Ti vagytok. Az elszűrítő formáktól való félelem adta Goethe tanulságos mondását:"

Das erste steht uns frei,

Beim zweiten sind wir Knechten."

Minden kor irodalmában az ősi témát az emberi kapcsolatok adják, melyekben végeredményben kifejezésre jut az élet egésze, kudarcaival, sikereivel, szárnyalásaival, letöréseivel. A külső körülmények szorítását nem tudja az ember megakadályozni vagy megszüntetni, nehéz tehát eljutni a belső érvényesüléshez is. Ibsen tanítása az emberi kapcsolatok pilléreként jelentkezik: a belső függetlenségre törő ember felszabadul a konvenciók szorításából. Az egyenjogúvá magasodó asszony, Nóra hősi elszánásával tanít: csak egyenlő és független emberek építhetnek ki szilárd kötelékű társulásokat. A szolgálalekkek szolgává válnak, s társukat is szolgává süllyesztik.

Montesquieu Perzsa leveleinek roxánja még mélyebbről magasodik fel utolsó levele tanulsága alapján: a szolgaság megtagadásáig. "Szolgahelyzetben éltem, de lélekben mindig szabad voltam. Rabszolgád voltam, de belső függetlenségemet mindig megtartottam."

A passzív szemlélődés, a tunyaság áldozatait, életük sivárságát, döbbenetes ürességét reális alkotásokban tükrözi a klasszikus orosz kritikai realista irodalom. Sültgalambváróan mit hozhat az élet? A pusztán vegetatív élet mit valósíthat meg? Csak elégedetlenséget eredményezhet, megghiúsult reményeket, életzátonyokat.

Az öröm forrását kereső embernek sok csalódás jut osztályrészül. Csömör, fásultság,

lehangoltság kísérik a tévútra jutót. Egyesek még az örömeire való képességüket is elvesztik a pénz hajhászásában, mint Balsac szánalomra méltó hősei. Mindent nyerni akarnak a szerencsétlenek a pénz révén, és mindent elveszítenek.

A múlt szomorú magyar valósága elől elmenekült embert a népdal mentette meg, hogy ne tagadja ki magát a nemzeti kötelékből. "Hazámból elbujdostam. Határaitól távol egyszer az egyik kávéházban francia, angol, amerikai, néger, török, olasz dalok dzsungelében felfakadt egy magyar népdal. Tökéletlenül, idegenesen játszották. És mégis: mint visszatérő tenger árasztott el az elmúlt évezredek élete; minden akarat és minden csók, minden szenvedés, és gyönyörűség, lelki rezdülések, temetők és harangok szólaltak meg bennem. Hallottam a rög ápolóinak, a föld kisémmizett szolgálóinak énekét, és mint megszárt ember a sebét, mint fiatal szerető szeretője csókját húsomban, idegeimben, lelkemben éreztem: hogy én is ennek a sivár ugarnak robotolójához tartozom, hogy minden erőm és értelmem csak vele teljes, s hogy nála nélkül homokba öltött pohár víz, futó habra vetített árnyék az életem." Lányok, fiúk, érzitek-e e vallomásnak lenyűgöző szépségét? Érzitek-e a népdal előtt térdre omló alázatot?

Az ember legősibb vonása: humanizmusa. Tudjátok-e, mi a humanizmus gyökere? A jó szándék. Solohov, az élő szovjet irodalmár, Nobel-díjjal jutalmazott személyiség csodálatos regényében. A csendes Don-ban nagyszerű embert állít elénk Grigorjevben. Erőt, hitet sugárzó egyéniség, emberi módra tévelyeg, botladozik, aki emberi hitét tettekre váltja, bármiben higgyen is. Elbűvölő vonások, szánalmat sugalló gyengeségek tulajdonosa. Minden tévedésében, célhoz nem érésében is megőrzi emberi nagyságának titkát, jó szándékát. Ilyen fajta jó szándék mai viszonyaink közt is létjogosult. Tudnunk kell, hogy társadalmunk sem mentes emberi gondoktól, a rossz szándék kis hibákat nagyít fel, míg a jó szándék a nagy tettekre figyel. Arra, hogy a héroszok erejével keltünk birokra, hogy a nyomok és a tudatlanság ne teperjen le bennünket; ablakot törtünk a fénynek; a magyar barázdák magvető-jét ősi jussába helyeztük.

Társadalmi méretű gazdagodás csakis erkölcsi gazdagodás eredményeként jelentkezhet. Ez az önművelés kötelességét rója ránk. Eva Curie életbölcs tanítása nekünk is szól: "Nem lehet hinni egy jobb világban, ha nem javítjuk meg az egyént. Hogy ezt a célt elérhessük, mindenkinek tökéletesítenie kell önmagát, hogy kivegyük részünket ezzel az emberiség általános életében a ránk eső felelősségből - mert különös kötelességünk, hogy segítsük azokat, akiknek legtöbbet használhatunk."

Az önzetlen segítség alapkövére ezt írták a klasszikusok:

"Ne oda állj, ahová kedved tartja, hanem ahol szükség van rád!"

Az emberi célok nem egyszer csak kemény sziklamászás után érhetőek el. Ha kemény akarat

nem fűt bennünket, könnyen lemondunk a nehézségek vállalásáról. Bölcsen mondja Schiller:
"Az embert akarata nagyvá vagy kicsinnyé teheti."

A magyar nép létérdekének vigyázói a közösségért végzett tevékenységben látták nemzetünk felvirágzását. A "Hass, alkoss, gyarapíts..." Kölcseytől megfogalmazott programja Vörösmartynál is visszhangra talál:

"Mi dolgunk a világon?

Küzdeni erón szerint a legnemesbekért.

Előttünk egy nemzetnek sorsa áll."

Nem véletlen, hogy a múzsák kegyeltjét, emberek koldusát, költők fejedelmét, Vörösmartyt idéztem, hiszen a hazafiasság legelső tüzeit ő élesztgette fáradt nemzetében. Vele a mai kor embere is zavar nélkül társalozhat.

Iskolai csengőnk utoljára szólott nektek! Búcsút intünk nehéz szívvel, kissé hitetlenkedve keresünk benneteket holnap: hol vagytok. Hiányozni fogtok, nélkületek szegényebbek leszünk. Furcsa: még csínytevészek is hiányozni fog. Igen, a falak már nem hallják sugástokat; megszűnik a puskázás, óramulasztások izgalma. Pontosabban járnak a vonatok, autóbuszok. Bizonyára ritkábban is zárják majd le a lőteret. Ki tudná ezt felsorolni? Csak emlékeztető szavakban:

ékszer = irigykedik

körömcipő = lábficam

orvosi vizsgálat = örvendetes egészség

másolás = megszokás hatalma

zokni szín = belügyekbe való beavatkozás

tanári fogadóóra = érdekes felfedezések

dicséret = felfordult világ

kiskocsma = tömeges lebukás

Amikor már csak az utolsó vizsgák alkalmá marad számunkra, nem kérünk mást, mint azt, hogy maradjatok lélekben diákjaink. Vagyis maradjon iskolánk tanítása az életben vezető fény, s így hajótok elkerüli a veszélyes szirteket, s védve lesz a kalózhajók támadásától.

Legyen életetek méltó életstílussal, szorgos törekvéssel, erkölcsi integritással kiérdemelt gaudium, s a Gaudeamus akkor is öröme hívjon benneteket, amikor már az életút árnyai nőnek.

Ballagás 1967.

Kedves Ballagó Diákjaink!

A rohanó idő újból és újból régi fájások, régi örömek élményét adja az orgonát fakasztó májusban. Felhasadnak a búcsú okozta fájdalmak, de az örömek is, hogy utunkon célhoz értünk. A hajó az elemek hányattatásán révhez ért, s most a partra érés nagyszerű élményében közösen osztozhatunk. A mai nap tehát egyaránt osztogat szomorúságot és vígságot. Amikor ilyen ellentétes érzések súlyától terhelve búcsúzóra nyújtjuk kezünket, jusson nagyobb rész az örömeink, búcsúzó dalunk is ezt sugallja: gaudeamus!

A kitáruló kapuk küszöbén tartsunk számadást! Készítsük el a summázó mérleget!

Az elmúlt 4 év gazdagabbá tett bennünket: erősödtünk testileg és szellemileg egyaránt. Kincseket gyűjtöttünk - nem talmi értékben - melyek a forgandó változások közt is kincsek maradnak, s holtig barátain, akik az életharc gondok s örömek kísérete útján velünk lesznek, ragaszkodó hűséggel állnak mellettünk. S ha a vándor úttalan utakra téved, iránymutatót lel benne; kenyere lesz, ha éhséget érez; ivóvize, ha szomjúság gyötri; fagyos időben melegítő tűz; forráságban pedig hús fuvalom lesz.

Az iskola elválaszthatatlanul társa marad életeteknek. Akarva, nem akarva hordoznotok kell ezt a köteléket! Felgyújtott fényei ezután is világítanak, s örök részeivé válnak érzés - és gondolatvilágatoknak. A mi szavunk ereje végtelen, a határtalant is elérő. Amikor már elnémul a hangot adó ajak, sokszoros visszhang száll a későbbi nemzedékek felé: a tudás minden múláson diadalmaskodó ereje mint generációk kincse akkor is él, ha a kincs bányászait, ötvöseit eltemette a feledés. Elfelejtve is, öntudatlanul is élünk; sejtjeitek titokzatos és fenséges mozgásaiban megmaradunk, gondolataitok rugói leszünk, tetteitek mozdító erői - elmúlásunk után is. Sorsunk, múltunk s immár jövőnk is egy, utjaink nem válhatnak el. Az iskola csengője holtig társatok lesz.

Eme ünnepi órában, mélyen érzett sebek közt is szeretnénk életutatok küzdései idejére hasznosat mondani; az utolsó intést, az utolsó tanácsot a nevelő örök kötelessége szerint elmondani. Kutatnom kell szavak után, hogy hosszú csengésűek, messze hangzóak legyenek, s akkor is hallja fületek, ha orkán zúg, ha vihar tombol. Az élet követelményei minden társadalmi bonyolultságuk ellenére is leegyszerűsíthetők, s néhány jó tanács megvalósulása életbölcsességgé magasodhat.

Önmagunkban és másokban mindig tiszteljük, és sohasem alázzuk meg az embert! Ez legyen legfőbb életparancsunk! A természetben és a társadalomban érvényesülő mozgások törvényszerűségeinek ismerete nemcsak tudásunk tartozéka, hanem ítéleteink, ízlésünk alapja

is, s egyben feltétele annak, hogy csiszoltabb alkalmazkodóképesség birtokába is jussunk. Munkátok társadalmi hasznosságát nem a papírok, diplomák fémjelzik, hanem a tényleges tettek. Az élet mérlegére tehát munkátok kerül, s bármily magas végzettség birtokosai is lesztek, rangot, valódi tekintélyt, embertársaitok becsülését csak erőfeszítéseitek lemérhető tettein keresztül remélhetitek. Keserves és megalázó sors vár rátok, ha hivatali tekintélyetek lesz csupán, s nem tudjátok megszerezni a személyiség tekintélyét, amely már nem a betöltött hivatali állás velejárója, hanem emberi nagyság vagy kicsiség egyenes következménye, s amelyet csak szerénység, meggyőződéssel vallott humánus, kipróbált emberség révén érhetnek el.

Az emberiség és magyarság harmóniában lakjon szívetekben! Tudnotok kell azt is - minden bizonygatás nélkül - hogy a népek számára egyetlen s az érdekeiket reálisan szolgáló út lehetséges: a béke. Ha nem sikerül ezen a talajon maradnunk, nyomorultul elpusztulunk, hírmondó sem marad bolygónkon. A politikai élet nemzetközi kuszáltsága ellenére is világosan áttekinthető, s jó szándék feltételezésével ugyancsak leegyszerűsíthető. Arra is gondoljatok, hogy apáitoknak és nagyapáitoknak a két világégés az emberiség tízmillióinak pusztulását, a temetők végtelen sorát jelentette.

A nacionalizmus nagyravágyását csak keserves következményekben, csak sírkövekben, széthullott családokban mérhetjük. Ápoljátok a népek barátságának, testvériségének az eszméjét! Gyűlöljétek szívetek mélyéig, érzéseitek teljes utálatával, megvetésével a zsarnokokat, a hódítókat!

Legyetek büszkék magyarságotokra! Népünk megindítóan fájdalmas történelme is fényesen igazolja, hogy az emberi haladás élén meneteltünk nem egyszer. Népünk tudott a szabadságért áhítozó népek reménysugara is lenni. Hűségetek e földhöz, e néphez legyen gránit szilárd! Mély gyökerű érzések kapcsoljanak ide benneteket, s azt is égő hittel higgyétek, hogy hazátok csak ez a föld, a magyarok lakta föld lehet, s százszor, jaj, annak, aki hontalanná válik! Szívet cseréljen az, ki hazát cserél!

Természetes vágyatok szerint kutatjátok a jelenben s még inkább a jövőben a boldogság mibenlétét, titkát. Nem akarok arra vállalkozni, hogy ezt maradéktalanul megfejtsem nektek, de annyit elárulhatok meggyőződéssel, hogy ennek titkát sohasem másokban, hanem kizárólag magatokban keressétek! A titok nyitja csak bennetek van. Úgy lehettek megelégedettek, sorsotokkal kibékültek, ahogyan szorgalmatok, akarástok, kitartástok révén remélhetitek. A felhők alatt keressétek örömeitek forrását, ne a szférákban. Illúziók sohasem árulják el a varázsszót: szeretet és küzdés. Boldogságot kutató embertársunk, emlékezz mindig erre!

A szeretet tüze annyi meleget áraszt számotokra, amilyen tiszta szívvel és igaz érzéssel tápláljátok. Hamis lélekkel, csalárd hittel, csalfa szívvel ne várjátok a családi élet ölelő harmóniáját. Ne remélgétek azt sem, hogy gyermekeitek kacagása tisztán, szívet markoló szépséggel csenghet a családi élet bomlott húrjain. Rajtatok múlik, hogy részesülhettek-e az önfeledt gyermeki nevetés semmihez nem mérhető és hasonlítható, legemberibb élményében. Adja sorsotok, hogy gyermekeitek mindig felnézhessenek rátok, legyetek, tudjatok eszményképeiké válni!

Életkorotokban s az iskolánk elhagyásával a nevelésetek nagy része gyakorlatilag lezárul. Tetteitek szabályozója ezután főleg az önnevelés lesz. Megnö magatokkal és embertársaitokkal szembeni felelősségetek. Elveszítitek az iskola nyújtotta védettséget. Bárcsak adhatott volna tanáraitok tudása, igyekezete, kötelességérzete elegendő képességet arra, hogy önállóan viselhessétek a választott hivatás terhét, s küzdhessétek végig a győztesek örömeivel az életharcot!

Életmottótok ez legyen: "Ember, én hiszek tebenned!"

Becsapnánk benneteket, s ez mindenképpen méltatlan lenne hozzánk, ha azt mondanánk: a további út könnyebb lesz. Ilyen tudatban és ilyen várakozással hagyjátok el a mögöttetek bezáruló kaput! Ifjúságotok lelkesedésére, tettekétségére, állhatatosságára fokozottabban szükségetek lesz. Vörösmarty ihletett soraiból sugárzó biztatással szívetekben, bátran induljatok, hittel meneteljétek, s a küzdés pálmája a tietek lesz:

"Gondolj merészet és nagyot

És tedd rá éltedet!

Nincs veszve bármi sors alatt,

Ki el nem csüggedett!"

Társadalmunk minden eredménye ténylegesen a kismunkákból, az egyének személyi erőfeszítéseiből összegezódik. Egyéni tettek tehát a nagy közösségi eredmények meghatározói is. Ily módon mindenki munkájára, képessége teljes kifejtésére szükség van. Viszonyaink közt ennek minden társadalmi előfeltétele megvan, csupán etikai, morális tényezők függvénye, hogy haladásunk tempója és intenzitása milyen fokú lesz. Meggyőződésünk, hogy mi emberibb módon élünk, mint apáink, s abban is rendületlenül hiszünk, hogy gyermekeink még boldogabb kor részesei lehetnek. Hogy ez a kor ránk köszöntsön, sok áldozatvállalásra, önzetlenségre lesz szükség. Magunk és gyermekeink szebb világának egyetlen forrása: a munka. Ez a jövőnk záloga, boldogabb holnapjaink kizárólagos reménye.

Kutassátok lankadatlanul mindazokat az eszközöket, melyek a termelt javak mennyiségi és minőségi javulását eredményezhetik. Végezzétek munkátokat magabiztosan, önbizalommal,

de elbizakodottak ne legyetek! Minden tettetek, szavatok visszhang lesz, örömek, de fájdalmak forrásai is embertársaitoknál. Egyéni magatartástok, tevékenységetek mások számára fényt és borút jelenthet. Megelégedést, de a gyűlölet fullánkját is.

Tóth Árpád a Köszöntőjében mélységes alázattal emlékszi öreg iskolájára, megírva minden idők egyik legszebb, iskolához kapcsolódó versét. Jó lenne a számunkra is ilyen ragaszkodást remélni diákjainktól, akik az iskolával találkozva, az ifjúság örömemlékein vidulnának újra, s elkerülné őket Tóth Árpád fenséges szépségű soraiban borongó, lehangoló fájdalom jajszava:

"Ma nem fáj úgy, hogy sok vágy semmivé lett,
Mióta messze hagytuk falaid,
Hogy prózává hervasztotta az élet
Gyermekkorunk tavaszi dalait,
Hogy gyakrabban láttunk tövist, mint pálmát,
S hogy hajunk is már itt-ott szürkülő,
Mint hogyha ifjúságunk arany álmát
Bús ezüstitte alkudná az idő."

Sokat írtak arról: mi lehet a bölcs alkalmazkodás ismerve, mi az életstílus aranyzabálya. Romain Rolland hősének, Jean Christoph-nak életelve bizonyára tanulságos lehet, aki ezt vallja: "Naggyá nem a siker és nem is a rang teszi az embert, hanem az erkölcsi hit foka, az önmagunk iránti őszinteség és az igaznak felismert elvek következetes szolgálata."

Kedves lányok, fiúk, padjaitokban mások foglalják el helyeiteket. Az itteni diákgondok véget értek, de az itteni örömek is. Nem kell e falak közt számíthatni: istenem, felelek-e. Elmaradnak a lukas órák örömei is. Nem részesülhettek ezután ilyen felemelő élményekben, mint igazgatói szünet.

Nem tudok igazán méltó szavakkal köszönetet mondani mindazért, amit az induló iskola érdekében tettetek. Elmondhatatlanul sokat adtatok iskolánknak, s tietek lesz az úttörők dicsősége. Évek múltán majd gyertek el, s találjatok ide gyermekeitekkel is, és nézzétek meg azokat a kilombosodott, szép fákat, melyeket ti ültettetek. E fák árnyai alatt csak pillanatnyi emlékezéssel gondoljatok ránk, akik egykor vezettünk benneteket az emberebb emberség a magyarabb magyarság felé.

Ballagás 1972.

Kedves Vendégeink, Kollégáim, Dolgozóink, régi és mostani Diákjaink, kedves búcsúzó Lányaink, Fiaink!

A dalban búcsúzó lélek örömhangjait és felsírásait illetődött megindultsággal hallgattuk. A melódiák szárnyalása, búsongó, jajongó rezdülései nyomán évek suhanását, a homokóra egyhangú percegését éreztük; s a jelenbe visszatévedve éreztük kézzszorítások melegét s az előlopakodó könnycseppek tanúságjelzését. Búcsúdalotokra hallgassátok meg a visszhangot, fogadjátok tanáraitok búcsúzását, hosszú életre szóló jókívánásait. A lélekben közel állók közt egyetlen könnycsepp vagy kézzszorítás többet mondhat minden szónál, vagy az akadozó szó is a szépen felépített szónoklatoknál. Mégsem lesz haszontalan, ha az elválás óráján újból elmondjuk - ősi kötelességünk szerint – mindazt, amit útravalóul szánunk, hátha az útvesztőben irányt mutatnak, vagy a sötétségben fényt.

Ezernyi élethelyzetre tekintő ezernyi jó tanács nyilván nem tolmácsolható ez alkalommal, de lényegre tömörítve a mondanivalót, a legfontosabbak mégis summázhatók. A mai szép alkalommal intelmeink közvetítését leginkább olyan szócsoportban adnám át, melyben az életpróbák helytállásaira kaphattok példákat, hogy az élet pálmája, mint az állhatatos küzdés jutalma, a tietek lehessen. Gondolataimat az alábbi csoportosításban szeretném összefoglalni:

1. A nép és haza szolgálata;
2. Az emberség önmagunkban való kiépítése és az emberiség szolgálata;
3. A jövő előtti felelősségérzés, hozzájárulás a haladáshoz;
4. A kötelesség és belső elkötelezettség hivatásunk teljesítésében.

Mint kiemelendő kérdést: a nép és haza szolgálatát tettem az első helyre. Egy nép akkor kezd haldokolni, ha önbecsülését elveszti, ha önmagát tagadja meg, becsületét pedig akkor, ha szégyelli nemzeti hova tartozandóságát, vagy megvet más népeket. Bartók Béla, akinek neve szerte a világban nemzetünk jó hírét kelti, s akinek munkájára minden idők magyarja büszke lehet, édesanyjának írt levelében olvashatjuk:

"Én egész életemben minden téren, mindenkor és minden módon egy célt fogok szolgálni: a magyar nemzet és a magyar haza javát."

Ifjúságunkról szóló viták közt sok igazságtalan és megbélyegző egyúttal felelőtlen, megalapozatlan megállapítás hangzik el. Néháynak azonban létjogosultsága van. Én - tanári tapasztalatom bátorítása szerint - kiemelnek egy valóban kísértő, sok fenyegetést jelentő,

mélyen elgondolkodtató hiányosságot: az eszmények hiányát vagy elbizonytalanodását. Nem jelentéktelen azoknak a fiataloknak a száma, akik ilyen kérdésre alig tudnak számot adni, felelni. Kiben lehet hinni? Ki magasodhat emberi eszményképpé? Nagyon egyszerű a válasz erre: aki ragaszkodó hittel, megingás nélkül, tetterővel, hűséggel tudta szolgálni az emberiséget, a népet és a haladást. A történelem s – szerencsére - nemzeti történelmünk is elegendő példát szolgálhat nemes életutakra, dicséretes, emlékezésre méltó helytállásokra. A hazaszeretet példáit múltunk óriásai közt megtalálhatjuk, de történelmünk névtelen hősei közt is. A névtelenek tettei sokszor magasabbra törnek fel erkölcsi mértékek szerint, mint a politikusok és hadvezérek tettei. Történelmünk egyik bukásában is dicső korszakát idézném: Rákóczi korát, szabadságharcának egyszerű vitézeit, akiknek nevét, ha a történelemből nem is, de olvasmányokból ismerni kellene. Ki volt Béri Balogh Ádám? Ki volt Bottyán János? Esze Tamás? Bige László, Papp Mihály? Ki tudná a Rákóczi-nótát idézni, első nemzeti dalunkat? Már-már elmúlás fenyegeti! Tudjátok-e gyűlölni eléggé a nép és függetlenség ügyének árulóit? Kit árult el és mit: Ocskay, Szegedi, Forgách, Bezerédi? Történelmünk keserű tanulságát tolmácsolják költőink, akik a belső bitangokra figyelmeztetnek, az áruló testvérré, akik minden korban gombamód tenyésztek.

"Hányszor támadt szép hazám, tenfiad kebledre,
S lettél magzatod miatt magzatod hamvedre?"

A hazai röghöz való ragaszkodás, olthatatlan vágyakozás él-e bennünk úgy, mint Heine 2 gránátosában, akiknek minden vigaszt, mindenért kárpótlást jelenthet az a tudat, hogy csontjaik hazai földben pihenhetnek.

Korunk alig követhető fejlődésében az élet szinte feltartozhatatlanul rohan a gépesedés, az automatizálás felé. Ilyen körülmények közt különös gondot kell fordítani a humánus Örök értékei, a szellemiség kincsei megmentésének. A technika csodás vívmányai az emberi lét, az emberi gondolkodás és érdeklődés központjába kerültek, s korlátlan egyeduralomra törnek. Ugyanakkor viszont a technika bálványainak imádata az emberi viszonylatokat könyörtelenül tépdesei, a kapcsolatokat lazítja, a társulásokat gyengíti. Láthatjuk a családban mutatkozó válságjeleket, de másutt is elegendő negatív példa inthet bennünket, hogy a közösségi kötődéseink veszélyesen gyengülnek. Az egoizmus, az anyagi gondolkodás kikezdi legfontosabb társadalmi értékein, a kollektivitás pilléreit, s egyúttal megfosztja az etikai és morális eszmények tiszteletétől. Az általános emberi aspektusai beszűkülnek, a termelés mindenhatóságának imádata kerül a centrumba, de úgy, hogy anyagi igényű követelmények mellett egyre inkább háttérbe szorul a termelés tudati, elsősorban erkölcsi igénye. Pedig magasabb rendű társadalmat csak magasabb rendű termeléssel s egyben magasabb

erkölcsiséggel lehet építeni.

Van-e varázsszó az életben való boldogulásra? Nincs ilyen! Egyszerűen csak: alkalmazkodni kell meg tanulni! Okosan, szerényen! Az alkalmazkodás pózoktól, ravaszságtól, apró számításoktól mentes magatartást követel tőlünk, melynek hajtóereje: embertársaink becsülése, tisztelete. Góggel barátokat nem szerezhethetünk, csak ellenséget! Ne feledjétek: "A góg az ostobák álarca." A társas élet legfőbb törvényét humánus szépséggel fogalmazta meg a költő: "A legnagyobb cél pedig itt e földi létben:

Ember lenni mindig, minden körülményben!"

A perspektívák a térben módosulnak a szerint, hogy felül vagy alul van-e a nézőpont. Ez az optikai szabály társadalmi jelenségekre is érvényesülhet. Az igazi emberi nagyság ott kezdődik, hogy felül tudjunk emelkedni nagyságunkon, s a kicsinyek mellett tudjunk maradni. Így bármily magas polcra is juttat tehetségünk, a lejjebb levőkkel könnyebben szót érthetünk, emberközelségben maradhatunk, s ez a közelség biztosíthatja igazán számunkra a becsülést és tiszteletet.

Az élet ingyen nem ad semmit. Mindenért küzdeni kell. Véletlenül vagy szerencsére nem lehet bízni semmit. Már Seneca is felismerte ezt az ókorban, mondván: "Mit a szerencse tett tiedd, nem a tied!" Ugyancsak ő fogalmazta meg az alkalmazkodás életbölcst tanítását:

"Úgy viselkedj az alárendelttel, ahogyan szeretnéd, hogy följebbvalód viselkedjék veled!"

A jövő előtti felelősségről is szóltam. Ezúttal inkább a közelgő hónapok szülőit inteném, a leendő apák, anyák kötelességire hívnám fel a figyelmeztetést. Legyen majd elég hitetek, komolyságotok, felelősségtudatotok a családnak emberhez méltó gondjait vállalni, a tűzhely melegét ápolni, gyermekacaját fakasztani. Gyermekéitek tudjanak rátok felnézni nemcsak vérségi kötelességből, hanem emberi értékeitek vonzása nyomán is.

"Az élet nem velünk kezdődött.

Nem velünk végződik.

Minden cselekedetünk tovább él,

A jó is, a rossz is és minden gondolatunk!

Minden tovább mutat."

Lengyel József szavai igazolhatják, hogy a szülői példa minden irányban követésre talál. Jaj annak, aki csak rosszat, elítélendőt, megvetendőt tudott mutatni gyermekének! A legszörnyűbb szülői sors fenyegetheti: gyermeki átok, ami átok marad - kimondatlanul is!

Személyes céljaink szolgálata mindennapi tevékenységünkben egy közösségi szintézisben realizálódik, attól igazában el nem választható. Magával a teljesített kötelességgel belső kiegyenlítettség jön létre a társadalmi igény és végzett munka közt. Ez csak a minimumot

jelentheti a magasabb rendű morál mérlegén. Ha a hivatástudat belső fűtöttsége, önzetlenségtől motivált tettereje, lélek közelbe elérő melegsége, hittől vállalt hűség állandó ösztönzésétől kísérve valósul meg embert emelő szándékkal, akkor megtettük a németklasszika nagyjának, Goethének a tanítását, aki magas rendű erkölcsiséggel fogalmazta meg a hivatástudat igazi axiómáját: "... Az Ént hűség is, nemcsak érdem tartja fenn."

Összegezni kellene immár 4 év tetteit! Milyen tarka számadás lenne ez! Csak távirati stílusban jelezném érdemeiteket:

"Tanári fantáziát meghaladó módszerek gyakorlati alkalmazása"

"Az embertársi, bajtársi kötelesség gyakorlása"

"Óraigazolások korszerű módszerei"

"Sorban állás orvosi rendelő előtt, megrendelésre nyögni"

"Foghúzás vagy matek dolgozat írása"

"Bizonyítvány-magyarázat otthon"

"Halál végigsöpör a rokonságon, egy ember többszöri temetése"

Ne nyitogassuk tovább a történelem kapuit! Mindez véget ért. Csak az emlékezés tartja meg.

A gyors röptű idő rokkáján 4 év pergett le, az iskolacsengő utolszor szólít. Utjaink elválnak. Szeretnénk, ha a távozástok nem lazítana kötelékeinken, ha együvé tartozásunk kiállná az idő viharzásait is, szeretnénk, ha az iskola szárnyai alatt melengetett szeretet közösen őrzött kincsünk lenne, ha a nagycsalád a kicsinyek kirajzása után is megtarthatná vonzását, ahová gondolatban mindig vissza lehet térni, mert a régi szeretettel, a régi ragaszkodással ölel bennünket.

Ballagás 1974.

Kedves Ballagó Lányaink, Fiaink!

Az éveket őrlő idő a mai nappal elhozta a Gaudeamus évről-évre hűségesen visszhangzó melódiáit, örömmre szólítva azokat, akik a nagy útra indulnak, akik az úti tarisznyát készítik: az iskolai család legnagyobb fiait, lányait. A dalban harsanó öröm a célhoz érés vigasságát, az aratás bőségnek kicsorduló jókedvét, vágyak teljesülésének felemelő érzését lopja szívünkbe, de az elválás töviseit is.

Búcsúzni könnyű azoktól, akikhez kevésbé kötődünk, de csak csukló hangon, némán, az előlopakodó könnyek terhével tudunk istenhozódot mondani azoknak, akik mellettünk, sorainkban kiállták a hűség próbáját, akik küzdésünk osztályosai maradtak a pedagógiai csaták forgandó sikerű ütközetben. Csatakról szóltam, miket nem ellenségek, hanem az egymásért aggódók, az egymásért felelősséget érzők vívtak. Csatakról, melyek nem a megsemmisítés, hanem a belső nemesedés, erkölcsi gyarapodás, szellemi kiteljesedés, a z emberi személyiség legszebb értékeinek kiművelése jegyében zajlottak. A csatazajok után a lefűjást rivalló kürtök, az iskolacsengő búcsúra hívó szólítását. hallhattuk, s most kézfogásra jöttünk össze az elváló utak kezdetén.

A szülői házat elhagyó gyerekek számára a fájdalmas búcsú óráján alig futja az édesanya szeretetéből többre: "Vigyázz magadra, kisfiam." Mégis milyen emberség, mennyi szeretet, féltés halmozódik e kevés szóban! A ragaszkodás ősi rezdülése nem enged több szót az ajakra. A mi ajkainkra is szüleitek hangja kívánczozik, hiszen így vagy úgy szülőitek is akartunk lenni. Lányaink, fiaink, vigyázzatok magatokra! Vigyázzatok emberségetekre! Az életpróbák könnyen kiválasztják az erős és gyenge lelkeket. A felhőtlen napsütés emberség dolgában nem kíván erőfeszítést, de a komor felhőjű, lesújtó megpróbáltatások idején nehezebb emberségpróba vár ránk. Az erők igazi tere, a szilárd jellemek méltó közege a szenvedések, nélkülözések elszánt vállalás az akadályokkal szembeni félelem nélküli szembenézés.

Miben higgyetek? Higgyetek abban, hogy életünket igazán tartalmassá csak a szorgalmas munka teheti. A munka minden elérhető javunk, értékeink, haladásunk hordozója, meghatározója. Hinnünk kell abban, hogy becsületességet a becstelenség nem foszthatja meg rangjától; hinnünk kell abban is, hogy a jó diadala a gonosz felett feltartozhatatlan; hogy a szép vonzóbb marad, mint a rút; hogy az igaz nem marad talmi érték a hamissal szemben,

hogy a hűség barátokat szerez, a hűtlenség pedig ellenségeket, árulókat! Vessétek meg a gonoszt, a rutát, a becselent, a hűtlent! Higgyetek a családban, örömeink legősibb forrásában! Igazában egész életetek olyan lesz, amilyet tudtok a szeretet, a vérségtől megszentelt összetartozás rőzsegallyaiból éleszteni. A gondok ráncait gyöngéd kézzel simítsátok le, így akadnak majd ezek a ti gondredőitek elsimítására is. A mának a gyermekei a természet roppant arányú, nemzedékekben mérhető forgásában a holnap szülői lesznek. Mit mondhat a jövőtökért aggódó, jó szándékú tanári szó a holnap szülőinek? Édesanyátoktól ajándékozott becsületességgel, az otthon szépségéért, meghittségéért serénykedő szándékkal magatok építsétek fel annak falait; ti díszítsétek, hogy az a boldogok szigete lehessen, s állja az életóceán viharzásait. Teremtsetek benne virágillatos kertet, melynek ágait ti nyesitek, rögeit ti puhítjátok! Az otthon meghittségét, békét ihlető csendjét csak a gyermekkacagás zavarja! Ha ez nem tölti be házatokat, igazában az élet szegényei maradtok; nem fogjátok ismerni a legemberibb örömet, az örökké megújuló emberi élet szeretetből sarjadt palántáinak erősödését, a gondozás örömét. Nélkülük elestek az élet legnagyobb adományától, s a hiánytalan boldogság nem lehet osztályrészetek, tegyen jó szerencsétek pénzhalmozók urává benneteket. Az otthon - hivalkodó gazdagságával is - csak hideget lehelő közhalmaz marad, s nem válhat menedékké, ahol a viharok ereje is megszelídül. Akinek az életeivel énértem helyett teértem, minden bizonnyal az öregség idején is könnyes szemmel tekinthet vissza a kis család mással alig megosztható örömeire, emlékvirágaira.

Felelőtlen házasság csak életzátonyokhoz vezethet s elárvult, cserbenhagyott gyermekek sírásához. Emberi szeretetben hívó lélek számára egyetlen igazán örökérvényű bölcsesség marad a máshoz kötődés elszánt vállalásához, amit népünk nyelve csodálatos tömörséggel tolmácsol: ásó, kapa és a nagyharang... Az így vallott szeretet keményebb lesz, mint a koporsó deszkája, mint a nagy vizek sodra.

Barátaim, nem tudom, megmaradunk-e szeretetetekben. Hivatásunk parancsa szerint akarátotok, kedvetek s talán olykor meggyőződésetek ellenére is - éppen érdeketekben - nemcsak örömeitek, hanem bizonyos mértékben gondjaitok okozói is mi voltunk, bármilyen terhes volt is ez nekünk. Ebben az ihletett órában, amikor a tanár és diák alakját az idő egybemossa, amikor az emberi viszonylatokban az iskolaélet viszonylagos válaszfalai is leomlanak, hivatásunk titkát elárulhatom, milyen nehéz volt a diktátorszerep felségterületünkön, különösen akkor, ha mindezt életetek legforradalmibb korszakában kellett alkalmaznunk.

Életünkkel, tevékenységünkkel nem csupán a kiskörhöz, önmagunkhoz vagy családjunkhoz kell kapcsolódnunk, hanem a tágabb közösségekhez is. A kisebb kör kiegyensúlyozott

életének, anyagi és erkölcsi javainak feltételeit a tágabb közösség biztosíthatja. A társadalom tevékenységének hatékonysága tagjainak társadalmi igényektől meghatározott egyéni erőfeszítésében összegeződik. Az egyéni befelé fordulás, az önzés, az elzárkózás egyéni boldoguláshoz nem vezethet. A közérdek szolgálata nélkül a társadalom nem juthat előbbre. Életünk, tevékenységünk egészével elemi érdekünk fűződik ahhoz, hogy képesek legyünk önzetlen tettekre, hogy a kollektív erőfeszítések vállalása erkölcsi parancsként éljen bennünk. Társadalmunk, életünk nagy kérdéseiben belső alapállásokat, világnézeti hova tartozandóságokat mindig és csakis az emberi haladás időt álló ismérveivel igazítsátok. Gondolkodásokat olyan rugók mozgassák, melyek a nagy közösség, az emberiség és népünk tényleges érdekeinek, a népek közti testvériség megteremtésének felelnek meg. Munkálkodjatok fáradhatatlanul azon, hogy az egyetemes béke ne csupán egy háború nélküli világban, hanem a népek igazi testvériségében, az érdek szennytől mentes kapcsolatokban valósuljon meg. Az Emberi Jogok Nyilatkozatának megragadó szépségű fogalmazásra emlékeztetek, ami minden ember számára biztosítja embervoltunk legelső feltételét: az emberi méltóságérzetet:

"Minden emberi lény szabadnak születik és egyenlő méltósága és joga van. Az emberek ésszel és lelkiismerettel bírván, egymással szemben testvéri szellemben kell, hogy viselkedjenek." A modern kor keserves történelmi leckéiből megtanulhattuk, hogy a véres háborúk helyett csak a béke perspektívája kínál lehetőséget nem csupán boldogulásunkra, de emberi faj fennmaradására is.

Erősítsük meg magunkban a majdan gyermekeinkben is hazánkhoz, magyarságunkhoz, hazai földünkhöz, anyanyelvünkhöz való mélyebb ragaszkodásunkat! Magyarságunk megtagadása emberségünk megtagadását is jelenti. A sok példa közül Bartók Bélát ajánlanám szeretetetekbe, akinek tevékenysége minden bizonnyal több tekintélyt, becsülést szerzett magyarságunknak, mint a kortársi diplomácia, az ország vezetés egésze. Ez a tevékeny tudós, ez a kivételes nagyságú ember, ez a tiszteletet parancsoló hazafi magyarságunk megszállott hitvallója, a népek testvériségének elszánt hirdetője édesanyjának így írt egyik levelében:

"Én részemről egész életemben minden téren és mindenkor és minden módon egy célt fogok szolgálni: a magyar nemzet és a magyar haza javát."

Ehhez az egyszerű, minden sablontól mentes prózai hitvalláshoz társuljon gondolatiságában Ady Endre szárnyaló lírája, amely hazafiságában a legmélyebb gyökerekkel kapaszkodik ehhez a nemzethez, s amit költőktől is alig megközelíthető, lenyűgöző, megindító szépséggel tolmácsol, kimondva, hogy a magyarság nyűgét és szépségét hivalkodástól mentes büszkeséggel valljuk meg, maradjunk meg:

"egy szerencsétlen, igaz isten
megpróbált/fájdalmas megpróbált remekének,
Nap fiának, magyarnak."

Agyunk, szívünk minden sejtje vele örüljön:

"S be szép ilyen végzetes néppel
ugyanaznak tudni magunkat!"

Az életben való helytállás a tanulás fokozását követeli meg. A leckék sora igazában nem most fejeződik be, hanem éppen most kezdődik.

Ha az iskola nem fejlesztette volna ki bennetek a műveltség igényét, nem teljesítette ősi feladatát. Marx György találó szellemességgel írja egyik írásában:

"A műveltség nem a jóllakottság, hanem az éhség állapota."

Az életutak szerteágaznak a mai nappal. A fészekhagyó madarak minden égtáj felé kirepülnek, bízva a hordozó szárnyakban. Bárcsak a kezdet szárnyaló lendülete örök társatokká szegődne; bárcsak az ostromolt magasságok csúcsaira eljutnátok! Milyen boldogító lenne: a keresett szép, a vágyott igazság megtalálása! Milyen felemelő lenne a harmónia nyugalmát, zavartalanságát, meghitt békéjét élvezni! Életutatok eme ajándékait ne a körülmények, ne a környezetetek adományaképpen reméeljétek, hanem egyéni helytállásokat, törekvő szorgalmatok, igyekvő munkásságtok jutalmaként.

A felnőtt korba érve, éreztetek szívből fakadt hálát azok iránt, akiknek gondoskodása, féltése, szeretete leginkább rátok nyomta embervoltotok legszebb bélyegét. Hajoljatok meg a mai napon édesanyátok keze fölé, s mondjátok Kosztolányi Dezsővel:

"Nem hagylak el sohasem, te legelső asszony a földön, a gyermeked
itt van, hogy védjen örökre
és az időn túl fölrajka fejedre fényes koszorúdat."

Barátaim, ti távoztok, de együvé tartozásunk tudata dacolni fog az idővel. Csillagaink pályája eltér ugyan egymástól, de futása a rendszerben egyazon bolygó körül lesz, s akarva-akaratlan sem ti, sem mi nem tudunk kitörni. A mindenség egyazon célja lök előre pályánkon: az emberiség és a magyarság üdve! Barátaim, fogadjátok tanáraitok szeretettel megpecsételt búcsúját, jókívánságai! Kapunk, szívünk mindig tárva lesz számotokra!

Ballagás 1975.

Kedves Ballagó Diákjaink!

Az idő forгатagában, az elsuhanó évek rohanásában, a nemzedékek folyton megújuló váltakozásában a diákévek emlékezetes napja volt és marad is mindig az öregdiákok búcsúja, a ballagás. Az orgonafakasztó tavasz, a viduló természet pazar színpompájában örvendező május elhozza örömei közt a maga szomorúságát is, elhozza minden tavasszal, s kérlelhetetlenül felújítja régi sebeinket a Gaudeamus hallatán. A dal ugyan örvendezésre szólít, de melódiája szomorúságot is lop szívünkbe: el kell mondanunk - ha akadozó szóval is - a gyermekeinknek szóló búcsú szavát.

Bármilyen sors várjon is ránk, forduljon szerencsénk bárhogyan is, e napnak az emléke érzelmi nyomaiban végigkíséri életünket, s patinája megmarad a hosszú életút végén is. S ha a jövőben szép emlékeket kutatunk, ha ifjúságunkat akarjuk idézni, ennél a napnál mindig szívesen időzik emlékezésünk. Szívesen, mert fiatalságunkra emlékezhetünk; arra a fiatalságra, mely nemcsak rózsákat osztogatott nekünk, hanem a búcsú, az elválás szűrő töviseit is.

A nevelő régi kötelessége szerint a hosszú útra indulóknak útravalót kell adnunk. Tanáraitok nevében szeretnék, öregdiákjaink, töletek búcsút venni, valami felemelően, emlékezetesen szépet mondani, mely hosszan kísérné utatokat. De csak ismételni tudom a már elmondottakat. Hivatásunk parancsa az volt, hogy a tudás fáklyáit gyűjtogassuk, az emberség magaslataira felkísérjünk benneteket, élesszük bennetek a hazaszeretet tüzét, a néphez való hűséget, a magyar földhöz, ringató bölcsönkhöz, pihentető sírhalmunkhoz való rendületlen ragaszkodást Vörösmartytól nyert örökség szellemében. Nem csupán szellemi erőitek kibontakoztatását akartuk, hanem érzésvilágotok gazdagítását is, ahogyan Tamm, szovjet Nobel-díjas fizikus is megírta:

"A tanítvány nem edény, amelyet meg kell tölteni, hanem fáklya, amit fel kell lobbantani!"

Fiaiink, Lányaink, ajándékozzon meg benneteket az élet azzal az érzéssel, ami a hétköznapi szürkeségéből a csúcsra emeli fel az embert.

Adja meg Nektek a Téren és Időn kívüli boldog sziget tudatát önmagatokban! Találjátok meg Gergi gyémántját, amit Móra Ferenc lelt gyerekkorának kincskereső útján. Mutassa Nektek ez a gyémánt az egész világot csupa-csupa szivárványosnak, és ne vegyétek észre soha, hogy csak repedt üvegdarab a gyémántotok. Kívánjuk, hogy legyen elég akarástok embertársaitok szeretetére, hiszen ugyanezt csak így kaphatjátok vissza. Érzelmi életek harmóniáját igazában ti hangszerelitek. Őszinte érzelmi rezonanciára csak úgy lesztek méltók, ha erkölcsi talajotok szilárd marad. A tarka szárnyú érzéspillangó sose fakuljon el, és ne váljék egy napon

hernyóvá!

Nehéz válaszolni arra, hol lehet megtalálni a boldogságot. Máshol kutatja azt a kalmár, a fejedelem és máshol Csongor. A hozzá vezető út azonban egyenes, kitérők nélkül: erkölcsi és morális értelemben is a jóság útja vezet oda, amit Garai Gábor szép szavaival igazolhatunk:

"S halandó gyarlóságai között
Csupán maga az ember halhatatlan.
Kérlelhetetlen gyötrelmei ellen
Irgalmas vára bizalomból épül;
S az önmagával vívott küzdelemben
Csak jósága szolgálhat menedékül!"

Az élet feltartozhatatlanul rohan a gépiesedés, az automatizálás felé. Ilyen viszonylatok arra intenek, hogy különös gondot kell fordítanunk a humánum, a szellemiség fenyegetett értékeinek, hogy elemi érdekünk azok megmentése. A gépiesedés az emberi kapcsolatokban veszélyezteti, lázítja a kötődéseket, felbontja a társulásokat, gyengíti a közösségi szálakat. A technika bálványának imádata megfoszthat könnyen a szellemiség, az etikai és morális eszmények tiszteltétől. Az elanyagiasodó élet kérlelhetetlenül elszegényíti a szellem világát. Noha a társadalmi haladás szükséges alapjai a termelőeszközökben vannak, mégis igazán meghatározónak az emberek magasabb rendű tudatszintjében kell a fejlődés rugóit keresnünk! Szegényedő szellemiséggel, sorvadó morállal bizonytalan erkölcsi renddel nem léphetünk előre, nem lehetünk sem anyagiakban, sem szellemiekben gazdagabbak. A jövő nagy álmainak katedrálisait a tisztultabb erkölcsiség tégláival tudjuk csak felépíteni. Csak így lehetünk méltó várományosai - utódainkban is - a szebb holnapnak.

Egyéni érvényesülésünk, közösségi haladásunk előfeltételét etikai tényezőkben kell látnunk. A kötelesség lelkiismeretes teljesítése, a feddhetetlen becsületesség önmagunkban való kiépítése szerez elsődlegesen rangot, tekintélyt, s juttat el bennünket a célhoz érés igazi örömeihez. Romáin Rolland találóan jegyzi meg:

"Naggyá nem siker és nem is a rang teszi az embert, hanem az erkölcsi hit foka, az önmagunk iránti őszinteség és az igaznak felismert elvek következetes szolgálata."

A hivatali állás - bármilyen magas polcra ültessen bennünket - csak hivatalos tekintélyt szerezhet. Ez mit sem ér emberi tekintély, tehát egyéni jellemvonásokból felépített tekintély nélkül. Napóleon találóan jegyezte meg: "A lelkiismeretes embereknél jobban szeretem a becsületes embereket." Ők többet adnak a közösségnek, s a kötelesség pusztá teljesítése – bármennyire értékes is - nem magasodhat fel a becsületesség közösségi, emberségi ismérveihez, melyben már nem az egyéni ambíció, az egyéni érvényesülés a hajtóerő, hanem

a közösség szolgálata. Közösséget egoizmussal, anyagiassal szemlélettel nem lehet szolgálni, csak altruizmussal, önzetlenséggel. Széchenyit joggal idézhetjük tanulságos mondásával a Hitelből:

„Csak a gyenge szereti önmagát, az erős egész nemzeteket hordoz szívében.”

Az embereknél becsülést szerezni csak szerénységgel lehet. Hangos, hivalkodó, önreklámozó magatartást a becsületes emberek megvetik.

„Dummheit und Stolz wachsen auf einem Holz” - Butaság és gőg ugyanazon fán teremnek - állapítja meg egy német közmondás.

A sikerhez, eredményhez vezető út többnyire göröngyös. Hány felfedező, neves kutató életútja igazolhatja ezt. A jó ügy szolgálatában kitartónak kell lenni. Munkánkért ne várjunk mindig társadalmi elismerést.

Röntgen élettapasztalata nyugtasson meg bennünket:

"A sikeresen megoldott probléma olyan belső elégtételül szolgál, mely mellett minden külső elismerés jelentéktelenné válik."

Arra is fel kell készülnötök, s ne érjen benneteket váratlanul, hogy a legjobb szándékkal végzett munkátokat is goncsoskodás, rosszindulat kíséri. Jó ügyet szolgálni: sose csüggedjete! Eötvös Falu jegyzőjében írt igazságosság tanulságaira figyeljete:

"A gonoszok hatalma nem bennük, hanem a jók gyengeségében van."

Életutatokon a körülményeitek ne passzív elviselői, hanem alakítói legyetek. Az embert ereje, képessége determinálja arra, hogy sorsának alakulásában tevőlegesen részt vegyen. Sok ember körülményeinek valóságos kiszolgáltatója. Jól jellemzi ezt az embertípust Abe Kogó világhírű japán író:

"Az én sorsom, a te sorsod, az ő sorsa, mindnyájunké: egy homokkötő mélyén lapátoljuk a homokot a menekülés útján a szökés reményében. A természet félelmes erői, az ellenséges szelek többet visszaszórnak, s egyre reménytelenebbé válik erőfeszítésünk. Jótékony kezek leeresztik a hágsót, de mi - pusztaságból - ellökjük magunktól, hogy lapátolhassunk tovább - Sziszifusz módján - életfogytiglan."

Legyetek képesek a mindennapok szokásainak szorításából, a beszűkülő élet monotóniájából kitörni. Sorsotokat tehát ne a véletlen körülmények, hanem céltudatos törekvések alakítsák. Iskolai tanulmányaitokban, de apáitok, nagyapáitok keserves életútjából is megtanulhattátok, hogy milyen szenvedést zúdított a világ népeire századunkban a két világháború. A háború borzalmai ellen mindenkor foglaljatok állást, a békéért, a népek testvériségéért - legyen az bármilyen kilátástalan - bátran, megingás nélkül küzdjete. Ezt kell megelégedni egyéni életünk belső harmóniája számára. Romain Rolland első világháborús regényéhez ajánlasként írja:

"Ahogy a Golf-áram öleli körül a Sargasso-tengert, ahol az Óceán békéjében megpihennek a tengerár tépte törmelékek: a mi légáramunknak is van ilyen védett zónája, ahol a levegő nyugodt. Úgy hívják: a Béke Szigete."

Pályánk keserű tapasztalata, hogy közületek elég sokan élnek eszmények nélkül, bizonyára az ifjúságra jellemző önbizalom, magabiztosság eredményeként. Nagy személyiségek példáinak vonzását nem nélkülözheti egyetlen nemzedék sem, a tietek sem. Nagyot nagynak, szépet szépnek látni nem is bölcsesség, hanem egyszerűen tárgyilagosság dolga. Anatole France megállapításából igazán tanulhatunk:

"Az ostobákat éppen az jellemzi, hogy semmit sem tartanak nagynak vagy szépnek."

Sokat szeretnénk még mondani szívünk sugallata szerint régi féltésünkkel, régi szeretetünkkel. Megnyugszunk abban, hogy az élet rendelése szerint mennetek kell. Reméljük, hogy lélekben az emlékezés végső határáig együtt maradunk, nem válnak el az utak! Szép utat, lányaink, fiaink!

Ballagás 1976.

Kedves Ballagó Diákjaink!

"Elmegyek, elmegyek,

Hosszú útra megyek,

Hosszú út porából

Köpönyeget veszek."

Ősi ihletésű, évszázadok mélyén rejtőzködő érzésforrás buzog fel e melódiákban, az útra indulók nosztalgiája, visszavágyása, megláncoló emlékezése. Újabb diáknemzedék készül kirajzásra. Halljuk ajkukon az öröme hívó Gaudeamust. Hosszú útra indulni nehéz szívvel, szorongó elfogódottsággal lehet, hiszen az út az ismeretlenbe vezet. Útravalóul fogadjátok tanáraitok változatlan féltéssel, régi szívvel tolmácsolt búcsúszavait, hátha a jó szándék az eljövendő viharzások idején is képes lesz az emberség világító fényét mutatni, a vad tengeráramlatokban meghúzódó révet.

Az ifjúság hivatását nagy ívelésű szavakban szokták kifejezni, és másként nem is lehet. Életünk nem zsugorodhat a bölcső és a sír határai közé, az igazán termékeny élet a test enyészetén is túl tud nyúlni. Amely élet csak a jelen perspektíváit képes befoglalni, a gyors múlás martaléka lesz. Aki a jelen gondjaival küszködve a jövő épületének kőtömbjeit is vonszolja, igazán az teljesítette emberhez méltóan életmisszióját.

Az emberi élet örök kitérője volt és marad: nemzedékek harca, amely sokszor szembeállítja az ifjúságot az idősebb korosztállyal. Törvényszerű jelensége ennek a szembeállásnak, hogy az ifjúság dinamizmusa a fejlődés, az új jegyében hódít teret, s marad mindenkori győztese is a meg-megújuló küzdelemnek. Az öregek elmarasztaló fejcsóválása gyakran igazságtalan, ha egyszerű ízlésbeli különbségben jelentkezik az ellentét, de nagyon is jogos, ha gátlástalanság, fékezhetetlenség, sértő vagy megalázó ízléstelenség a kiváltója. A modern erkölcsiség nem torkollhat oda, hogy a jó ízlést sértse vagy másokat megbotránkoztasson.

A társadalmi haladás egyetemes célja, egyéni életünk, legszemélyesebb érdekünk az embertől az önzetlenséget követeli meg, mint a legszociálisabb magatartást. Aki csak: a pénz ellenértékében érvényesülő tevékenységre képes, ne számítson arra a humánus öröme, amely csak a jó szándékú adományozónak juthat osztályrészül. Nyomorúság, baj, félelem, reménytelenség, csalódás, gyász mindenütt található. S hányszor egyetlen emberi jó szó elegendő ahhoz, hogy mindent enyhébb színben lássunk; a részvét, a vigasz egyetlen kézzorítása embereket menthet meg a kétségbeeséstől. Ilyen kézzorításokra fussa erőtökből, emberségetekből!

Az iskola legősibb, legszebb feladata: a helyes magyarságtudat kialakítása, a hazafias érzés ápolása. Semmihez nem hasonlítható veszélyt jelent ennek hiánya vagy gyengülése, ami sajnos tapasztalható ifjúságunk egy részénél. A hazafias érzés olyan fa, amely csak: mély gyökerekkel kapaszkodva képes dacolni a viharok erejével. A helyes magyarságtudat és hazafias érzés magában öleli a múlt heroikus, haladást szolgáló küzdelmeinek becsülését, cselekvő akarással ragaszkodik a jelenhez, és féltő felelősséggel tekint a jövőbe. Nemzeti múltunk – bizony - elég okot szolgáltat a bánkódásra, de felemelő erőfeszítéseit kishitűen megtagadni bűn. Ady magyarságával mentsük meg múltunkból mindazt, ami tiszteletet érdemel. Az ő poklot járó jajkiáltásai az ószövetségi próféták hangján rivallnak ma is felénk, és arra korbácsolnak, hogy magyarságunk Káin-bélyegét is hurcoljuk.

A történelmi nagyságok halhatatlansága a népi szájhagyományban fénylik. Történészek nem tehetnek senkit naggyá! A lenn levők igazságérzete olyan, mint a bűvópatak: túlfolyja a tilalmak gátját is. A megsütött Dózsa szellemét nem hamvasztotta el a tűz; a száműzött Kossuth Lajos jobbadán még szállást sem talált, amikor a Kossuth-nóta utána szárnyalt. Mátyásban az igazságot áhítozták a sanyarú századok. A költő-titán Petőfi a magyar jövő eszmei sarkcsillaga marad, s minden idők magyarságának irányt mutat. II. Rákóczi Ferencben a hűség és áldozatvállalás példáját tisztelhetjük, mely elől meghátrálnak a századok. Apródja, írődeákja, bujdosásának társa. Mikes Kelemen - az ő példája nyomán - a hűség példaképévé magasodott: egyetlen s megismételhetetlen életét ura rossz sorsához kötötte, örökké lobogtatva a hűség lángját, mint a Zágon felé mutató csillag. Rákóczi Ferenc Béni Balogh Ádám ezredes kapitánynak a Kölesdi csata után egy szép kardot ajándékozott. Markolatára bevésve áll: "Ne vonj ki ok nélkül, és ne tégy vissza becsület nélkül." Nemzeti múltunknak ez a kivételesen nagy katonaszemélyisége fogságba esése után a császár hűségére térve tábornoki rangot kapott volna. Ő inkább a hóhér bárdját választotta. Így maradhatott a hűség eszményképe népünk emlékezetében.

Nemzetünk sorsáért aggódók félelmetes víziókban a tátongó nemzeti sírt látták a múltban. Herder iszonyú történetfilozófiai jóslata megremegtette a magyarság fennmaradásának hitét. A mának és még inkább a jövőnek időszerű feladata lesz ezt a hitet objektív tényekkel is erősíteni, s megcáfolni azt, hogy történelmi küldetésünk lejárt, megszűnik létértelmünk. De ezt csakis a családi kötelék szívós erősítésével végezhetjük. A mi örökkévalóságunk egyetlen biztosítéka: a gyermek. Nélküle beteljesedik a tragikus jóslat.

Fiaink, lányaink, derűvel, optimizmussal léphetitek át az iskola kapuját. Nem kell kerékszaggató, göröngyös úton botorkálnotok. A tisztességes köteleességteljesítés, a becsületes életvitel hozzásegít benneteket a boldogulástokhoz. A meglátott, a megismert igazságot

szenvédélyesen, egyenes, becsületes szívvel szolgáljátok! Ne váljatok tántorgó lelkekké, belső pilléreiket nélkülöző emberekké, akiknek elvei megvásárolhatók! Az eszmék igazsága nem függvénye a túlreklámozottságnak, túlon túli ismétléseknek és a hangerőnek sem, ezekre az értelemmel igaznak minősíthető eszméknek nincs is szüksége.

A tanulás emberhez méltó jármát ezután is odaadással viseljétek! A jövő szépnek, jónak gazdagabb világában a ti munkátokra is szükség lesz, amelynek áldásait nemcsak magatok, hanem gyermekeitek is élvezhetik majd, akiknek kacagásában, önfeledt játékában a ti helytállásotok visszhangja rezdül majd. Legyetek igényes, elsősorban önmagatokkal szemben szigorú emberek! Becsüljétek az emberi szellem tiszteletet parancsoló, a felhőkön messze túljutott, egykor csak álomban látott valóságát, kozmoszt ostromló nagyságát. Életprogramotok legyen: szolgálni! A munka csak egy módon szerezhethet örömet: becsülettel, lelkesen végezve. Jevtusenkö elítéli a lélektelenül végzett, belső fűtést nélkülöző munkát. "Bűn a közepszerűség!" - mondja.

Minden nemes törekvés, örömszerző eredmény csakis nyugodt társadalmi közegben valósulhat meg, ahol a béke szárnyat adhat a nemesnek, a jónak, de ma már az ember fennmaradásának is egyetlen közege, hiszen a tudomány, a technika jelenlegi fokán a béke kérdése ténylegesen az élet és halál kérdésévé vált. Nem szabad engedni, hogy értelemmel bíró lények elpusztítsák önmagukat! Embervoltunk legföltettebb kincsét, a humánumot előtártuk. A humánum fáradhatatlan szócsöve, elszegődött hitvallója, Romain Rolland, aki zokogva mocskolta az emberirtást, arra tanít bennünket, hogy lelkeket hódítsunk. "Lelkek hatalma lelkeken. Nem tudnak róla sem a hódítók, sem a hódolók!"

Az életúton nem lesztek egyedül. Vigyázzatok, ne lökjétek el társaitokat magatoktól, mert magatokra maradtok. Egyedül küzdeni nem lehet. Az a megnyugtató tudat éljen bennetek, hogy milliók vigyáznak rátok:

"Testvéreim vannak számis milliók;
Én védem őket, ők megvédnek engem.
Nem félek sors, bármit akarsz."

A búcsúzás szorongatásában ünneplő lélekkel megölelünk benneteket. Munkánkért azt kérjük: maradjatok meg ennek az iskolának polgáraivá. Ez arra kötelez benneteket, hogy az iskola szavát az életben is halljátok majd. Fel, barátaim, csak semmi félelem! Mi itt hagyva is veletek maradunk, Az iskola elválaszthatatlan társa lesz életeteknek. Akarva, nem akarva, az öröm vagy csalódás érzésével is viselnetek kell ezt a köteléket. Felgyújtott fényei ezután is világítanak, s örök részeivé válnak érzés- és gondolatvilágotoknak. A mi szavunk ereje határtalan. Amikor már elnémul majd a hangot adó ajak, sokszoros visszhang száll a későbbi

nemzedékek felé is, a tudás, mint generációk kincse él akkor is, ha a kincs bányászait, ötvöseit eltemette a feledés. Elfelejtve is, öntudatlanul is élünk: sejtjeitek titokzatos és fenséges mozgásaiban megmaradunk, gondolataitok rugói leszünk, tetteitek mozdító erői - elmúlásunk után is. Szép utat, Lányaink, Fiaink!

Ballagás 1978.

Kedves Ballagó Diákjaink!

Az élet csupa egyvelege örömmek, bánatnak, felkiáltó vígságnak, néma szomorúságnak. A távozás és érkezés örvénylő forgásában a diákévek sírig felejthetetlen, orgonailatú napja virradt ránk, melynek illatát, melódiáit évtizedek is megőrzik majd, és a hamvas öregség idején is érezzük enyhítő melegét. Egy szárnyuhanás az idő végtelenében, s máris az egykori gyermek helyett a felnőtt készülődik a nagy útra, készíti az úti tarisznyát, melybe mi is szeretnénk útravalót rakni, hátha a jó szándék és szeretet ihlette szavak megóvják a tengerár szirtjei, zátonyai közt hányódó haját, s a biztonság révéhez vezetik.

Egy tanár különös emlékezeti kötelékben él, életének szinte minden rezdülése az ifjúsághoz láncolja, s ez igazán víg társaságot jelent, ahol emberi gondok is, lehangoló bánatok is könnyebben oldódnak. A kirajzó diáknemzedékek sorában - emlékezetünk egyre szaporodó terheiben - arcok és nevek sokaságában némelyek eltűnnek, mások feltűnnek. A majdani viszontlátás kérdő pillantásai közt - az életút élményeit hallva - régi szívvel örülünk a gazdagodás láttán, fájlaljuk a csalódás töviseit, s keressük az egykor elkiáltott szép visszhangját, s felderülünk, ha a jó szó ismétlést nyer, s megmarad a követő nemzedékek ajkán. Ez a máshoz alig hasonlítható büszkeség, felemelő érzés tölt el bennünket, akik egykor az út szakadékait vigyáztuk, s utak úttévesztéseinél mutattuk a sarkcsillagot; akik társul szegődtünk azokhoz, kiket társtalanság gyötört vagy enyhülésért, vigaszért sóvárogtak; hittelt hirdettük halandó életünk örök megújulásának értelmét. A pedagógus lélek számára örök menedék az élet hányattatásaiban a megmentett emlékek melege, mely nélkül nyomorúságosán szegény maradna az életünk, szárnysegett a hivatásunk. A búcsú óráján Herakleitos klasszikus üzenetét, a hivatás hitét gyarapító szavait most is időszerűnek érezheti tanár és diák egyaránt:

"Minden nap megszűnik valami,
amiért az ember szomorkodik,
de mindig születik valami, amiért
érdemes élni és küzdeni."

A jövő gazdag aratását az remélheti, aki a szántás, vetés izzasztó munkáját gondosan végezte, aki a hantok kemény göröngyeinek ellenállásával is dacolt.

"Az ember nemcsak azért dolgozik, hogy megkeresse kenyerét - Déry Tibort idézem – hanem, hogy magát hasznosnak érezze, és megóvja önértetét." Ehhez kapcsolhatom Seneca mélységeseleltapasztalatát:

"Nem az idő kevés, ami rendelkezésünkre áll, hanem az sok, amit nem használunk ki."

A munka csak egy módon szerezhethet örömet: becsülettel, lelkesen végezve! Hozzáfogni csak hittel, optimizmussal lehet, különben lealacsonyító robottá válik. A tisztességes önbecsülést, önérzetre a jogot csakis kötelességtudattal szerezhethjük meg. Szegényedő szellemiséggel, sorvadó morállal, bizonytalan erkölcsi renddel sem anyagiakban sem a szellemi életben nem lehetünk gazdagabbak. A szellemi beruházás világszerte nő. Szébbet, jobbat, többet elérni csakis ennek vállalásával lehet. Társadalmunk nem engedheti meg, hogy a tehetségek elkótyavetyéeljék adottságukat, hogy elrettentő múltbeli példák ismétlődjenek: zsenik vérezzenek el kocsma asztaloknál, hogy nagyra hivatottak közönyben égjenek ki. Az elkallódott értékekért mindnyájan felelősek vagyunk!

A nyárspolgári megelégedés, a "beérkezetttség" csalóka érzése az emberben megöli az ambíciót, az előrelépés kényszerítését, és társadalmi méretekben fájdalmas torzulásokat, erkölcsi károsodást, jóvátehetetlen szegényedést okoz. Aki úgy érzi: csúcson van, az páholyból akarja nézni az életcsatát! Az kint reked a csapatból, elhagyja a zászlót, eldobálja a fegyvert, s megadja magát életünk legfélelmetesebb ellenségének: az önzésnek!

"A műveltség nem a jóllakottság, hanem az éhség állapota." Marx György megállapítása lenyűgöző szellemességgel, mély életbölcsessel hirdeti: előretörni csak szellemi éhségérzettel lehet. A műveletlenség gaza ne verje fel soha a szellemiség virágzó mezőit: "Vadság itt ne nőjön úrrá... Tudjam, hogy sohasem jár a tisztesség csillaga árván." Nagy László tisztult erkölcsi világa jelentsen belső vonzást, mélyen humánus mércét mindazoknak, akik a jobbra áhító emberiséget elkötelezett szívvel akarják szolgálni.

"Ne mondd magadat szegénynek

ha álmaid nem teljesültek!

Igazán szegény az, akinek

Nincsenek álmai."

Marie v. Ebner-Eschenbach vigaszt osztó szavai az elbátortalanodást, a csüggedést oldhatják fel bennünk.

A boldogságkeresés csongori útja nem járható, de nem ígér célhoz érést a másokat letipró csörtetés vagy a kalmárlélek ügyeskedése sem. Mialatt a lángész a Pegazuson szárnyall, vagy Illés szekeren járja a végtelent, az okos és ügyes "percemberkék" függén gondoskodnak arról, hogy a Pegazus nyomán és az Illés-szekerektől felvert ezüst- és aranypor az övék legyen. A lélek jogos elégtelenségét csak a jó szándékú munkavégzés, az embertársainkért hozott, viszonzást nem váró segítség vagy a hivalkodástól mentes áldozat vállalás adhatja meg. "Szelíd lelkű ember éppoly kevésbé alkothat magának fogalmat a haragról, mint ahogy önző ember

sem képes arra, hogy átélje a barátság és nagylelkűség felemelő érzését, ahogy a zsugori sem érezheti az adományozás tiszta örömét. Az iskola és az öreg diákok összetartozása, érzésközelsége az emlékezés tükrében megható példákkal szolgál irodalmunkban. A visszaemlékezések a régi ragaszkodást tolmácsolják, őszinte hálát, mélyről fakadt köszönetet rebegnek el meghatott lélekkel. Irigyeljük ezeket az iskolákat, melyeknek sikerült megőrizni évtizedek zajlásában is vonzásukat, tanítványaik szép visszaemlékezését. Tragikus tanársors, ha a közös évek csak töviseket érlelnek a diáklélekben. Kós Károlyban, a magyar szellemi élet nem rég elhunyt erdélyi reprezentánsában a tanítványi hála alázatossága az aggastyánkor emlékeket vesztő idején is megmaradt:

"Szeretve tisztelt Igazgató Uram!

Vagyont, gazdagságot nem örökölttem, és csinálni nem tudtam, hogy adhassak. Én csak hálámat, szeretetemet, örökké, holtamig való hűséges emlékezetemet adhatom. És munkámból azt, amit tudok. Kérem a mellékelt kis könyvecskét átadni a kollégium könyvtárának, ha megérdemli a könyvecske. És ne vegyék ezt alamizsnának, de emlékezetül arra, hogy amikor dolgozom, próbálgatok, kínlódom a nagy, nehéz étellel, soha meg nem felejtkezem arról, hogy a fundamentum, amire lelkem kicsi hajlékát építgetem, az öreg kollégiumból való. Igaz, őszinte tisztelettel: Kós Károly. Ugyancsak Kós Károly dedikálja régi iskolájának az "Atila királról ének" - ben: "A vén diák az örökké ifjú Alma Maternek, a régi hálával:"

Kós Károlyt idéztem, akinek alkotásaiban, a művészet értelmezésében az igazi művészet igazi lényege megérthető. Vele együtt hisszük, hogy az igazi művészet - bármely kor bármilyen eszközrendszerrel kifejezett művészete - nem csupán a tehetség és a technikai felkészültség produkciója, nem is pusztán történelmi-társadalmi mozgások érzékletes illusztrációja, hanem emberi létszükséglet. Ezt a sznobok sosem értik meg, de azt sem, hogy önbecsülésünk törvénye szerint éljünk, a hűség töviseit is viselve. A széppel kérkedők helyett a szépre kíváncsiak világát kell megteremtünk!

Dolgozni az emberekért és önmagunkért! Ez a mottója a jövőndő parancsának. A betöltött hivatás felemelő érzése az élet töviseiért is kárpótol majd; az a bizonyosság, hogy Adyval szólva: "az emberek, a bennünket lenézők és bennünk reménykedők megváltásán dolgoztunk."

Az iskola nem töltötte volna be ősi hivatását, ha tanítványaiban nem melengette volna a tudatos, ragaszkodó, odaadó hazaszeretet tüzet. Megismertettük e rögök gazdájának ezer évet meghaladó pokol járását, kálváriáját; szembenézhattünk szomorú tárgyilagossággal nemzeti múltunk hibáival, mulasztásaival is. Ugyanakkor a nemzeti önbecsülés kötelessége szerint

tiszteletül és kegyelettel fordultunk a haladás, a nemzeti függetlenség évszázadokat túlélő nagyjaihoz, akik századok viharzásában is méltók maradtak népünk emlékezetére.

Hadd idézzek Garai Gábor Hazám című verséből, hátha gondolatai nyomán erősebb lesz a hűségünk, ragaszkodóbb a szeretetünk hazánkhoz:

"Tiszteljete
szelídebb végzetekre kiszemelt nemzetek;
hét bűnből, hét sírból kelt fel e nép,
legyőzte hétszer önmaga végzetét,
s azért lett csalhatatlanul szabad,
hogy egyesüljön megtartó hitekkel,
hogy együtt fájjon gyötrelmeitekkel,
hogy megtegye, mit még tehet az ember:
tartsa az ég ponyváját tárt kezekkel
az elhanyagló csillagok alatt."

Tanítsátok meg gyermekeiteket a szép magyar beszédre, énekre, táncra; oltsátok beléjük a hazai rög iránti ragaszkodást, mert e nélkül elvesztünk. Mentsétek meg Bartók Béla szellemi örökségét a jövő magyarjai számára, ő törekeny testtel, de erős lélekkel egy obeliszket állított az idők kapujába, melyet a nemzet sorsáért aggódó magyar el nem kerülhet. Ide kell elzarándokolnunk, hogy erőt merítsünk magyar - s embervoltunk megmentéséhez. Az ő prófétai szava megszelídíti mindazokat az izzó szenvedélyeket, melyeket a múlt acsarkodó elfogultsága a népekben gerjesztett.

Sütő András a hazátlanságot tartja az elesettség, a nyomorúság mélypontjának: "Kinek szívében a haza nem él, száműzöttnek tekintheti magát mindenhol." A helyes magyarságtudat kialakítását századok parancsa, a jelen követelése, a jövő sürgetése rója ránk. Higgyünk a népek testvériségének megtalálásában, higgyünk konoksággal magyarságunkban, s ez a hit csapjon ki - mint messzi korokra világító fáklya - sírjainkból is. Ezt hallják, lássák mindenhol, ahol magyarul és emberül értenek a világon!

Mint elkondult harangszót, nem hallunk már titeket. Nem látjuk szemetek csillogó fényét sem, csak emlékeinkben. Jó utat barátaink! Adyt idézem magunk helyett, de a mi szívünk szerint:

"Virágozzatok, s mit kis élet
Nagy álmoknak meg tudhat adni,
Adja meg nektek olyan bőven,
Alig bírjátok elfogadni!"

Ballagás 1980.

Kedves Ballagó Diákjaink!

A mai szép alkalom mottójául Goethe Faustjából az alábbi sorokat ajánlom:

"Kedvem támad nagy, messze útra kelni,
A világ örömét-búját viselni,
Viharokat porba teperni,
S ha tör-ropog hajóm, csak énekelni!"

A hajókürtök felbúgnak, a horgonyok roppannak, s más partok felé röpítik az élet vándorait a vitorlákat feszítő szelek. A távolodók tekintete a határtalan horizontba réved; félve és remélve, bizakodón és ingó hittel, fiatalos magabiztossággal vagy kételyektől gyötörtén fürkészi az ismeretlent a háborgó habok hátán. Mi, a parton maradtak, összeszorult szívvel lobogtatjuk kendőinket, és még elkiáltjuk az utolsó szót: halljátok, elszakadtak, értsétek meg, útra keltek!

Ajándékozzon meg benneteket az élet a felszabadult öröm, a bensőséges szeretet megszerzésének és megőrzésének képességével! Egyaránt tudjatok a vidámság és szomorúság társa lenni: derítsétek öröme környezeteteket, de a részvét humánus rezdülésére is legyetek érzékenyek! Maradjon elegendő ragaszkodástok a hozzátok hűségesekekhez, legyetek képesek a megbocsájtó szó kimondására, emberi hibák megértésére is; legyen erőtök a barátság nehéz próbáit is kiállni nemcsak a napsütéses derűben, hanem a haragvó orkánok tombolása közepette is. A mai, számomra is mindenképpen nevezetes ballagáson búcsúzóul az emberségről akarok szólni, hátha a gépek idegtépő zaját, fülsüketítő csörömpölését túlkiabálja a zűrzavaros világ rendjéért felelőseget érző humánus, hátha a technika bűvöletében hivalkodó, hetyke embert szerénységre ösztökéli rendeltetésének újra felfedezett kötelezettsége. Tiszteletet szerezni csak szerénységgel lehet; hiúságot legyezgetni képmutatással, Judás-pénzen is.

Szinte közös gyarlóságunk marad; törekvés a rang, a fényesebb kitüntetés, a magasabb cím után. Mindezek harsány harsonái, vivátjai, allelujái elnémulnak, a semmibe dermednek, mint Rákos Sándor írja a Táguló körökben:

"Voltak királyok, pápák, katonák,
Göbültek kardok, hulltak koronák,
Elkorhadtak szentek erényei-
Csak az maradt meg, ami emberi!"

Ennek igazságát már az ókor is ismerte. Több évezred távlatából idehallik az evangélista

üzenete:

"Mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri is, de leltének kárát vallja!"

Korunkban különösen kiéleződött a homo etikus és homo technikus kontrasztja. Voznyeszenszkijnek, a kommunista mérnököltőnek állásfoglalása egyértelmű:

"Halandó technikák s hatalmak
serege kél és elenyész.
Állandó egy csupán a földön,
s mint csillagfény, bár nincs heve
már, tovább sugárzik örökkön-:
lélek volt egykor a neve."

A lélek ügyeskedő kufárjai, eltorzult szellemű, idegenné alacsonyodott nagyságai álljanak csak a törpeség mardosásával, szemlesütve azok előtt, akik az emberség magaslatain hivalkodás nélkül maradtak meg társaik körében, s a kicsinyek társaságának is örülni tudtak:

"Mikor lesz végre lecsapolható
a legmizmásabb mocsár, a lélek
szittyósainak holtvize?
Mert van még hátra szó.
Ma komolyabb, mint valaha."

- írja Illyés Gyula Az orsók ürügyénben.

A jövő előtti nyomasztó felelősség tudatában kell élnünk. Utódaink számonkérlik, mit hagytunk nekik. Hibáink alól semmi sem ment fel bennünket. Hogy megjártuk a Holdat, s ostromoljuk a világmindenség zugait, mit sem ér, ha humánumban elerőtlenedtünk. elsorvadtunk, ha mindent rendbe kell rakni utánunk. Kányádi Sándor mementóként kongó vészharangja riassza fel az emberiség ellenségeinek is a lelkiismeretét, különben embertelenné, halott sivataggá válik földgolyónk, írmagja sem marad a végtelen urának, a nagyra hivatott embernek:

"semleges vizek mélyén
embertelenül
atomhajtású tengeralattjárón
embertelenül
elektronikus agyak számítják ki
embertelenül
a pontos és igaz jövőndöt
embertelenül

hogy milyen lesz majd a föld
embertelenül"

Ady Endre vigyázó lelkiismerete előtt ugyanennek a gondolatnak víziója felrémlett, mint a riasztó életöszton vészkiáltása:

„...
Őrzők, vigyázzatok a strázsán,
Az Élet él és élni akar,
Nem azért adott annyi szépet,
hogy átvádoljanak most rajta
Véres s ostoba feneségek.
Oly szomorú embernek lenni,
S szörnyűek az állat-hős igék,
S a csillagszóró éjszakák
Ma sem engedik feledtetni
Az ember Szép-be-szőtt hitét,
S akik még vagytok őrzön, árván,
Őrzők: vigyázzatok a strázsán!"

Mint jeleztem, a legmaradandóbb útravalót az emberség példázatához szeretném kapcsolni. Az igazán nagy szellemeknél is legvonzóbb vonás a szerénységben mutatkozik. Alexander Fleming a század gyógyszerével ajándékozta meg az emberiséget. A Nobel-díj átvételekor egyéni érdemeit visszautasítva így szólt: "A penicillint senki sem találhatta fel, mert végtelen idő óta a természet állította elő. Nem én fedeztem fel, csak felhívtam rá az emberek figyelmét, és nevet adtam neki."

Ugyanez a szerénység szólal meg Móra Ferencnél, a szegények szószólójának mélységes humanizmussal telített írásában is: "Én utánam nem maradnak piramisok, sokat kell fűrnom-faragnom. Nem vagyok nagy regiszterű orgona, kolompszó vagyok a magyar mezők felett; de fáradt emberek ezt is szeretik hallgatni néha. Nem vagyok csillag, csak rőzsetűz, de amíg az ég, meleget tud adni egyszerű embereknek."

Aligha akadhat ember, aki ne ismerné Albert Schweitzer nevét, aki ne tudná, hogy fél évszázadot túllépő időt töltött el az egykori Gabon bennszülöttei közt, a szenvedés megbélyegzettjeinek szomorú társaságában. Lambaméré azóta fogalommal és jelképpé vált: az emberszeretet örök jelképévé. Etikájának alappillére az élet tiszteletére támaszkodik. A munkát elemi emberi kötelességnek tekinti, nem pedig érdemnek. "A cselekvés hőse - ilyesmi nem létezik. Csak lemondásban, szenvedésben lehetünk hősök." – mondja. Véleménye szerint

az ember ne áltassa magát azzal a csalóka elégedettséggel, hogy jól dolgozott, hiszen kötelessége még jobban dolgozni.

A megnyugvás szerinte már a visszaesés veszélyét jelenti, mert lemond a még jobb munka igényéről. "A nyugodt lelkiismeret az ördög találánya." - jelenti ki.

Az emberi élet igazi gazdagságát a belső függetlenség, a belső szuverenitás jelentheti. Ez megóv bennünket az ember legméltatlanabb, legkárosabb jellemvonásától, a szolgálalkúségtól, amit pedig már az ókor nagy gondolkodója, Seneca is megvetéssel utasít vissza: "Nincs gyalázatosabb szolgaság, mint az önkéntes szolgaság! "Ez okból marasztalta el Juhász Gyula is egykori iskoláját, a piaristákat: "Merev és makacs intellektizmus volt az úr, mely a zsendülő, a fogékony, fiatal intellektust a paragrafusok pálcájával fegyelmezte átlaggá, egyéniség helyett. Az élet és a természet örök törvényei helyett legtöbbször és legtöbb helyen a szabályok kaptafáit mutogatták... rabszolgákat termelnek egy rabszolga-rendszer számára. " Bízva-bízunk abban, hogy iskolánkat ilyen elmarasztalás nem érheti. Petőfi keménységével utasítsátok vissza a szolgálalkú meghunyászkodást a megalázkodást, s a farkasok dalában foglaltak szerint vállaljátok a vihar csapdosását, sebek vérzését is, ha az szabadságotok ára.

A történelem úgy lehet az élet tanítómestere, ha a ma embere számára is képes erkölcsi gazdagodást közvetíteni, ha a társadalmi haladás rugójául szolgál. Az utókor előtt ezért parancsol tiszteletet a kuruc zászló, még tépetten is, még Majtény után is! A világosi kapituláció azért hozhatta a hűség diadalát népünk emlékezetében Arad mártírjainak, s emelhetett emlékművet a katonahivatás örök példaképeinek.

Korunk emberének egyre bonyolultabbá váló világban kell helytállnia. A fejlődés általános tendenciái és tempója, a tudományok folyamatos megújulása, ismereteink részbeni vagy teljes elavulása, a folyton változó világ, a termelőerők gyarapodása, a munkaeszközök robbanásszerű változása szükségképpen a rendszeres tanulás kötelességét rója ránk. Mivel az élet nem ismer befejezettséget, úgy a tanulás is az élet állandó folyamata marad, az iskola nyűgét az elbocsájtó iskolacsengők után is hordozni kell - életfogytiglan.

Kilépve az iskolakapun, mit tartogat az élet? Ne áltassuk magunkat: az életút nehezebb szakasza következik. Megszűnik az ifjúkor és iskola nyújtotta védettség, egyértelműen megnőnek a veletek szemben támasztott elvárások, követelmények.

Az emberiség súlyos válsághelyzetben él. Válság sorvasztja legősibb menedékünket, a családot. Növekvő tragédiák, életzátonyok, széthulló kötelékek, félbe maradt tervek, lejtőre került életek, bizonytalanná vált emberi perspektívák jelzik a komor válságot, ami sajnos nemzeti gondná terebélyesedett. Sorskérdéseinkről hallgatni - kényelmetlensége okán - bűn lenne. A népünkért, jövőnkért érzett felelősség külön is kötelez bennünket, hogy ezt

elkiáltjuk. A terebélyesedő temetők és egyre fogyó bölcsők fenyegető árnyékában a család társadalmi méretű stabilizációjának igazán életmentő funkciója van.

Az emberség mindennél maradandóbb, becsülendőbb vonása a hűség. Ez az igaznak hitt elvekhez való ragaszkodás adja meg az emberi karakternek a legmarkánsabb tartást, szilárdságot, állhatatosságot. Az iskola minden rezdülésében a magyarsághoz, a magyar röghöz való hűséget tekintette szívügyének, mint fennmaradásunk, örökkévalóságunk legtisztább forrását. E hűség nélkül mindenhol csak hontalanok, száműzöttek lehetünk. A hűség a mi igazi gyökerünk, kapaszkodónk, elszakíthatatlan kötelünk, mely földünkhöz láncol minket, melynek rögeit verítékünk áztatja, melynek asztalánál éhünket, szomjunkat olthatjuk; a földhöz, mely gyermekjátékainknak teret ad, mely ápol s eltakar. Hűséget a néphez, melynek szavát magyarul gügyögtük, s magyarul hozza el számunkra az élet szépségeit, magyarul visszhangozza a fellobbanó örömet, magyarul zokog bánatunkon, és amit csak itt értenek igazán. Magyarságtudatunk, a nemzethez való hozzátartozásunk vállalásához, megvallásához rendíthetetlen hűségre, bátrabb szívre van szükségünk. Szégyenkezés nélkül állhatunk az emberiség ítélőszéke előtt, a jogos büszkeség érzésével mondhatjuk: a társadalmi haladásért, az emberi kultúra emeléséért vívott harc élvonalában küzdöttünk: egy nemzetnél sem vagyunk alábbvaló. Ezt a hitet éltesük, s ez csapjon ki sírunkból is!

Ezekben a gondolatokban fogadjátok az iskola búcsúját! Érzétek meg az aranykort, s emlékezzetek majd azokra, akiknek ez nem sikerült, de róla álmodtak, érte küzdöttek: emlékezzetek az Alma Materre, a tápláló anyára!

BÚCSÚ BARÁTAIMTÓL (Már nyugdíjas kenyéren)

A vándor útra kel, ideje lejárt az óhazában, az újvilágba induló hajója egyfajta hazátlanság felé feszíti vitorláit. Az utas emlékek melengetésével és gyötrésével nézi a távolodó partot, int búcsút barátainak.

Bensőmben háborgó, alkudozó lélekkel képtelenségre áhítoztam: megállítani az idő feltartozhatatlan rohanását. S ma már a tényé merevedett valóság kényszerű szorításában nincs más hátra, mint elköszönni, legyen az elmondhatatlanul nehéz.

Barátaim, köszönöm mindenekelőtt azt, hogy veletek, általatok rokkant hittel is érezhettem tevékenységem értelmét, hasznosságát; meglelhettem az életharc változandóságaiban is belső megnyugvásomat, munkám közösségi igényű szükségességének tudatát. Pályánk, hivatásunk útja nem volt diadalmenet, történelmileg is bonyolult, olykor csüggesztő időszakban kellett vállalt ügyünket szolgálni, ami egyaránt juttatott a munka örömeiből, de kudarcaiból is, próbára téve hivatásbeli felkészültségünket és emberségünket. Az átkokkal, rózsákkal teleszórt úton is jutott a jól végzett munka felemelő érzéséből, de tévedésre is adott lehetőséget. Igazán fájjalom, hogy tévedéseim jóvátételét, kárpótlását már el nem végezhetem, s leginkább ez teszi keserűvé, nehezen viselhetővé az elválást számomra. Bízom mégis abban, hogy a sebzettek gyarlóságom, s nem rossz szándékom rovására írják ezt.

Jó volt Palotán lenni, jó volt Veletek lenni; bensőm mélyén csak így összegezhetem az itt töltött időt. A megismételhetetlen élet után is ide vágnék, ha tudnám is, hogy a pokol köreit kell járnom, mert mindig a vágyott emberség ölelésében élhettem, amire bizonyára nem bizonyultam mindig méltónak. Itt érezhettem a munkakedv leghumánusabb ösztönzését, ami nélkül közösségben élni, dolgozni sosem lehet: a bizalmat. Az életemet övező sűrű embererdőből a palotai fák magasodnak ki, ők adják a szelíd árnyat: máshová nem is akarok, s nincs is menekülni! Csillagaink pályája látszólag eltér egymástól, én mégis bolygóéletem napja körül akarok emlékeim révén keringeni, míg csak el nem enyészek a világmindenség porszemeként.

Az elválás a kisémmizettség lehúzó érzését erőszakolja rám, a veszteség mélyre vágó fájalmát. Nem az ifjú álmok eltűnését siratom, nem az fáj, hogy vállalnom kell minden ember közös sorsát. De fáj - egyelőre alig elképzelhetően - az a fenyegető érzés: nélkületek élni!

Jó lenne belső hányattatásaimban megtartani azt a hitet, hogy gyarlóságaim közepette is

sikerült megóvnom emberségemet, nem hagyok bátra gyógyíthatatlan sebeket, égető tuskéket. Eddigi kötelékeinket elemi egzisztenciális szabályozók, a szubordináció fegyelme, talán szorításai határozták meg. A mai nappal ezek a falak leomlanak, s ősi demokratizmusában, pőre meztelenségében a puszta emberi marad csak, amely nem ismer sem felettest, sem beosztottat, amely minden érdektől megtisztultan az igazi egyenlőség érzésével kapcsolhat össze vagy választhat el embereket.

A hatalom bitorlója most már autonómiát osztogat a régtől méltóaknak, visszaadja alattvalóinak jogos szabadságát, s most már - hatalmától fosztottan - egykori alattvalói szeretetért esdekel, miután mindenkit felold hűségesküje alól.

Barátaim, mindenki adósságát elengedem, engedtessek el az enyém is! A fogyó élet szorongásaiban felemelő, jóvátételt ígérő lenne a szép emlékezés, a szeretet megmentése, megtartása, a szereteté, amely - bibliai idézet szerint – kemény, mint a koporsó és erős, mint a nagy vizek sodra.

Barátaim, Isten hozzátok!

Juttasson Nektek jó sorsotok több örömet nélkülem, mint velem!

Melyik dicsőbb, melyik nagyobb?

A Velencei tó lankás domboldalán messzire kilátszik a pákozdi csata emlékműve népünk virrasztó lelkiismereteként hősokeket idézve. Diákjainkkal sokszor elzarándokoltunk ide, s mint valami csodatevőkről lélekben gyarapodva, a büszkeség melengető érzésével térhattünk haza, miután akadozó szóval próbáltunk társalogni múltunk óriásaival! Pákozdtól azóta jelképpé magasodott népünk tudatában, beivódott érzésvilágunk legkisebb zugába is. Magyar voltunk csak vele teljes, csak általa erősödik meg nemzeti büszkeségünket s jogunk arra, hogy emelt fővel emlegethessük - tragikus végkifejlete ellenére is - 1848-49-es szabadságharcunk Pákozdtól például szolgál mindazok előtt, akik az ifjúság eszménye a vitézi helytállásban, a csatamezők hősei közt keresik, akik a katona hivatás tisztességét a bátrak példáiában látják. Másként hogyan szolgálhatna vonzó példát néphadseregünk számára? Pákozdtól szeptember 29-e idézésével bizonyosságát adja annak, hogy a hazafias érzés a múlttal azonosulva jelenthet létértelmet, mozgósító erőt a jelen magyarjai számára akkor is, ha fájdalmasan sok példáját tapasztaljuk a múlt lekicsinylésének, megtagadásának.

Ide járándokutunk közelében újra szólíthatjuk Görgey, Klapka, Damjanich, Bem katonáit. Újra feltehetjük magunknak a kérdést: a jelen értékzavarai közepette van-e merszünk rájuk felnézni? Van-e adósságunk velük szemben? Bizony ennek a kérdésnek mindmáig megmaradt az időszerűsége! Az adósságot pedig le kell róni! Akkor is, ha az éppen a néphadsereg napja indítékán követelődik tőlünk? A megmerevedett tudati reflexek szorításában akadhat-e olyan értékítélet, mely Pákozdtól nimbuszát kétkedéssel illeti? Kegyeletsértő-e az olyan szándék, mely egyszerűen a nagyobb érdem előtti elismerés kötelezettsége jogán és nevében szól? A kétkedés jegyében folytatom a kínálkozó kérdéseket. Akad-e jelentősebb katonai tette szabadságharcunkban a pákozdi csatánál? Ha akad, miért szorul az elismerésben mögéje? Az utókor ítéletében nem jelent-e túlértékelést Pákozdtól? Folytathatnánk a kérdések sorát hasonlókkal. Szerzőik könnyen megnevezhetők: volt diákjaim, akik nem érték be a pusztá tényközléssel, hanem az oksági meghatározókat is keresték. Nem kell hadtörténésznek lenni ahhoz, hogy ezeknek a kérdéseknek a jogosságát lássuk.

A magyar múlt tragikusan sok lehetőségéből Pákozdtól kiemelése kétségtelen pozitívumai mellett felvet elég sok ellentmondást, vitatható tény. A társadalmi fejlődés általános áramlatában egy új típusú hadsereg állt a betolakodók elé, így a csata nyitány jellege nyilvánvaló. A márciusi szellemben fogant új államiság hadserege bemutatkozhatott Pákozdtól, s érdemét a néphadsereg-napja fémjelzi az utókor ítéletében, minősítésében.

Könnyű belátni, hogy ebben a minősítésben politikai-ideológiai motivációk kapnak hangsúlyt, ami önmagában nem lenne hiba, ha a katonai érdemek, a hősi teljesítmények, tehát az erkölcsi motivációk felmagasodhatnának hozzá. Az objektivitás tiszteletével ezt nem állíthatjuk. Az erkölcsi tényezők hiánya pedig hogyan eredményezzen vonzó példát, hogyan lelkesítsen a meggyőző példák erejével? Diákjaim ilyen kérdését teljesen megalapozottnak kell minősítenem. A válasz keresése könnyen az ünneprontás, az illúziórombolás veszélyével járhat, ami ennek az írásnak nem lehet célja.

Pákozdnak kétségtelen érdeme: első lépés vállalása a bátorság próbái előtt. Ki merné ezt vitatni s elismeréssel nem illetni? Ennél mégis van nehezebb lépés: az utolsó lépés mersze. De ezt már Budavár falai közt, véres veszteségek árán, kemény szuronyharcban kellett megtenni elszánt ellenség felé. Ez már keményebb próbát jelentett a vitéz erények útján a pákozdi megkezdett, de le nem folytatott, be sem fejezett csatánál. Az emberi tetteket itt már csakis erkölcsi tényezők vezették, kizárólag katonai erények irányíthatták, s itt nem volt megfutamodott ellenség. Itt már a példa vonzása nyilvánvalóbb, s ilyen kontrasztban Pákozdi vitathatósága szembetűnő. Nem az a visszás, hogy fejet hajtunk a pákozdi hősök előtt, hanem az, hogy ugyanakkor a katonai mérlegelés rovására ítélkezve, a nagyobb érdem elismeréséről megfeledkezünk, hogy hiába jelenti Budavár visszafoglalása a nemzeti erőfeszítés politikai és katonai csúcspontját. Katonai elvárások, jellemzők alapján tucatnyi számmal találunk szabadságharcunkban jelentősebb csatákat a pákozdinál.

Móga János, a magyar csapatok parancsnoka igazában nem szolgált rá, hogy a vezénylete alatti csatát az utókor túlértékelje. Őt becsapta, rászedte a ravasz ellenség. A Jellasicsnak engedélyezett tűzszünettel Móga szinte kizárta a katonáit a helytállás dicsőségéből, hiszen a bőrét mentő ellenség feletti csatanyerés kétes értékű, márpedig a vitézi helytállás csakis méltó ellenséggel igazolható. Miféle diadal az, amit egy megfutamodott ellenség igazol? Ez a stratégiai baklövés súlyos árat követelt: a történelem fintora bosszantásunkra teret enged Jellasicsnak arra, hogy a továbbiakban a szabadságharc legkeményebb csatáiban is részt vegyen.

Egész nemzeti múltunk azt sugallja, hogy a heroizmus büszke példáit a történelmünk főbb és állandó vonulataiban kell keresnünk. A nemzeti lét permanens fenyegetéseit mégsem Jellasics horvátjaiban kell megtalálnunk, akiket a történelem viharzása sodort ágyúink elé Pákozdnál, akiket a közös múlt évszázadai inkább fegyverbarátságra ösztönöztek volna. Pákozdi pedig olyan jelképet sugall, mintha a horvátokban kellene látnunk múltunk állandóan kísértő lavinaveszedelmeit. Ez méltatlan és igazságtalan azokkal szemben, akiknek nemzetünk fennmaradásában jelentékeny történelmi időtartamban a hűség és szolidaritás jegyében jutott

szerep. Ennek igazságát még akkor is ki kell mondanunk, ha ez a kötelék ismert okok folytán időhaladtával egyre lazább.

A nemzet a több évszázados német fenyegetésekre adott válaszból érezhette Budavár visszafoglalásának napját, május 21-ét. Buda hősei mutathatták erejüket a régi ellenségnek, lévén a várórség az osztrák főerők organikus része. Kemény katonák, elszánt parancsnokok védtek a várat. Henizi vezérőrnagy halálosan sebesülve, Buda romjai alá temetkezett.

A leírtak szellemében aligha lehet kényelmetlen az az összegzés, hogy Pákozdi nem felel meg markánsan a katonai hivatással szemben támasztott követelményeknek, legalábbis fenntartások nélkül: nem. Ez nem pákozdi katonákon múlt, hanem a csata objektív körülményein. A tények pedig makacs dolgok. A történelem csak a szerzett érdemekre nézhet, kellően számba vett tetteket minősíthet és rangsorolhat, piedesztálra csak méltókat emelhet, akikre kétely nélkül nézhetünk fel, akik fenntartás nélkül sugároznak lelkesítő példát.

A magyar katonai múlt híre, rangja arra kötelez bennünket, hogy a morális tényezők primátusát valljuk minden más tényezőkkel szemben.

A pákozdi emlékművet pedig nem szabad lerombolni, azt továbbra is megilleti a méltó tisztelet, az emlékező hála! Szeptember 29-e hőseit nem illetheti kételkedő deheroizálás, jó hírükből semmit nem engedhetünk! Ugyanakkor hadd legyek szószólója azoknak a bátraknak, akik ugyan azon harc nehezebb frontján mérettek meg, a hősök közt is ki tudtak magasodni. Így nem lesz a nemzet igazságérzete méltánytalan Szolnok, Isaszeg, Komárom, Nagysalló, Budavár hőseivel szemben.

Semmi újat nem írtam 1848-49-ről, de egyes hangsúlyokat a bátorság és katonai erények javára áthelyeztem. Csupán magánvéleményemet nyilvánítottam abban a reményben, hátha illetékes történészek és katonák velem egyazon véleményen vallják: a néphadsereg a katonaeszmény megtestesítőit csakis ott találhatja meg, ahol a bátorság, a rendíthetetlen hűség, az önfeláldozás magasságait és mélységeit az emberi tettek kétely és félelem nélkül bejárhatják. E sorok szándékát más igény nem is hajtja, hogy követelje a bátrak megérdemelt, megszolgált jussát: méltóbb elismerést az utókortól. A bátrak, ha némák is, nem alkuszhatnak!

Lehet, hogy sokan banálisnak érzik a sor felvetéseit. Én a helyes tudatformálás érdekében és pedagógiai vonzatában is jelentősnek tartom. A pákozdi csata éppen abban mutat fel gyengeségeket, amiben ki kellene tűnnie: katonailag méltó példákban, erkölcsileg kiemelkedő tettekben. Nem tehetjük meg, hogy a lelkesítés nagy mozzanatait olyan csatában keressük, ahol a katona úgyszólván csak kardot ránt, és az ellenségnek hült helye.

Távol a lekicsinylés szándékától csak a viszonyítás érzékelhetősége diktál ilyen megfogalmazást. Budaváránál 1849. május 21-én a bátrak kitűzhatték a nemzeti lobogót. Ott,

ahol a bátrak útját bátrak állták el.

Pákozdi vagy Budavár? – dilemmája jogosan kísért véleményem szerint. Nem az én feladatom annak eldöntése: a katonai hivatás méltóságához melyik név kapcsolódhat erkölcsileg megalapozottabban.

Az 1973-ban érettségizett IV. osztály 15 éves érettségi találkozására.

1988. június 4.

Kedves Barátaim!

Rég szerzett jogon szeretnék azokhoz szólni, akik egykor az iskolapadokból figyeltek rám, s talán bizalmukkal is kitüntettek. Nem misszió számomra nagyon, hogy rokkant hittel sugározzak hivatásom ős törvénye szerint lelkesedést. Az értékrendek teljes zűrzavarában, az élelnormák káoszában, az izmusok acsarkodó fenyegetései közt hogyan tarthatom a reménység irányát, a felhőktől takart sarkcsillagot?

Félelmekkel telített életünk a gyengék és gyávák számára a hódolás kétes értékű biztonságát ígéri, ahol a szolgálalkúség eltorzítja lelki értékeinket, s megfoszt a belső szuverenitás emberhez igazán illő menedékétől. Ennek a belső függetlenségnek a hiánya kiszolgáltat bennünket embertelen módon, hogy egyenes gerinccel és kemény tartással, felemelt fejjel járassunk emberek közt, mindig sikerrel állva az emberség és tisztesség egyre nehezedő próbáit.

Magyarságtudatunkat kíméletlenül fojtogatják fékevesztett, megvadult nacionalizmusok, s baráti pózban merészelik késüket fenni ránk. A pusztulás apokaliptikus víziói rémlenek fel, s fojtogatják magyarságunkat-háborúkat meghaladó veszedelmekkel. A régi keletű költői féltésnek ma is elborzongató időszerűsége van: "Mint oldott kéve, széthull nemzetünk."

A magyarság vállalása milliókat vesszőfutásra kényszerít és élet-halál harcra a történelem kutyaszorítójában. Életét a féreg is védelmezi, fizessen bár az életével érte.

Barátaim! Sikerüljön Nektek az idő minden fenyegetésével dacolni, és egyéni célokat elérni úgy, hogy közben a közösségi érdekek védelmét is az idő hányattatásain is ellátjátok! A mostani és jövőbeli magyaroknak gerinctörő történelmi viharzásokat is állni kell, másként hírünknek hamva sem marad!

Tószeg, 1988. május 31.

A régi ragaszkodással és az egykori
féltéssel, változatlan szeretettel:

Bardócz Endre

Óh, azok a régi szép idők!

/Tartson tükröt a múlt!/

Hogy rohan az idő! Bizony 19 esztendeje, hogy elhatároztuk: felvirágoztatjuk azt a nyamvadt Thuri Gimnáziumot, beállunk oda diáknak. Minden várakozásunkat megcáfolva, a tanárok fáradt közönnyel fogadtak bennünket, a lelkendezés legcsekélyebb jele nélkül.

15 éve annak is, hogy abszolváltuk ottani csúcsteljesítményünket, megtettük az utolsó meredek szakaszt, jogot szerezve az emelt fővel való távozásra, azaz: kiizzadtuk, akarom mondani: kicsikartuk az érettségi bizonyítványt. A vizsga számunkra nem annyira a tudás, mint inkább a bátorság próbája volt. Meg kell hagyni: ebben nem volt hiány! Ez is megvolt, húztuk ki magunkat!

Az érettségire emlékezve, megdobban a szívünk. Mintha ma volna! Az igazgató nyugtatót szedett előtte. Az osztályfőnököknek alvászavarai voltak. A szaktanárokat büntudat mardosta. Szüleink is hisztiztek eleget: még Szent Antalnak is tettek felajánlást. /No, nem dollárban, csak forintban./ Csak mi bízunk magunkban, mi nem szedtünk semmiféle ajzószert, semmiféle hormonerősítőt. Hiába, legjobb párna a jó lelkiismeret. Ezt a közmondást annak idején még németül is tudtuk! Az írásbeli tételek megadták az első lökést, akarom mondani: az önbizalmat. Kemények maradtunk, nem hagytuk elparentálni magunkat! Na, jó, jó! Sikerélmény? Hát a tanárok ezzel bizony nem dicsekedtek. Mi sem tapostunk mást, mint a realitások talaját, nem jártunk a fellegekben, elvégre nem írhattunk doktori/kisdoktori/disszertációt. A szóbeli sem ígért rendkívüli akadémiai tagságot vagy a művelődési miniszter mellé tanácsadói státuszt. A vizsgán sikerült majdnem eljutnunk a saját szellemi plafonunkhoz, ment minden, mint a karikacsapás! Egyetlen hibát erről az érettségiről mégsem hallgathatunk el. Ha mára: a televízió és rádió egyenes adásban nem közvetítette a szóbelit, legalább az igazgatóságban lett volna annyi fantázia, hogy magnóra veszi ezeket az örökzöld feleleteket, így gondoskodva az iskolamúzeum számára oktatási anyagról. Istenem, milyen boldogító is lenne az a tudat, hogy egykoron unokánknak is lejátszhattuk volna, mondván: ide figyeljete, gyerekek, ezt így kell csinálni! /Zárójelben jegyzem meg: ezek a kíváncsi unokák annyira javíthatatlanok, egyformák. Nagyszülők, Szülők figyelem! Ajánlatos eldugni az iskolai bizonyítványokat illetéktelen szemek elől, így a kellemetlen meglepetéseket elkerülhetjük!/

Az érettségi lassan ködbe vész, rémes álmainkban sem kísért. Nem volt gyerekjáték. Nekünk elhíhetitek. Az ellenfél kemény volt, cseles és körmönfont. A tanári csapat nem játszott

kisasszonyfutballt.

Emlékeztek? Dósa volt a beállós, Bardócz a söprögető. Itt nehéz volt labdába rúgni. Mi tagadás, kísért az öngól veszélye lépten-nyomon. Ugyan hová lettek volna azokon a nehéz csatákon a mai diákok? Ezt a nemzedéket csak pátyolgatják, simogatják tanáraik. Istenuccse, ezek a maiak belerokkannak abba, amit mi majdnem könnyed eleganciával viseltünk. A mai matek? Ez a mienkhez képest szolid illemtan óra. A mai fizika? Egy lányintézet horgolási óra. Képzeljétek el: pozsál nálunk orosz órán oroszul beszél.

A mi életünk gondok halmazában telt. Ha nem lettünk volna olyan fából faragva, a bolondok házába is kerülhettünk volna. A mai diákot egyetlen gond szorongatja: mit csináljanak a szabadidővel? Ez nálunk ismeretlen fogalom volt. Egyetlen jelszót követtünk, igaz hogy Lenintől tanulni, tanulni, tanulni. Istenem, milyen szépen cseng ez még most is!

Tanáraink egykori siránkozását máig sem értjük! A szorgalom ürügyén tartott prédikációik pedig egyenesen nevetségesek voltak. "Ugyan kérem!" - mondtuk mi: a túlhajtás veszélyes dolog! "Így sikerült átvészelnem a négy évet visszerek, sérv, lúdtalp nélkül. Kibekeltük, sikkesen elkerültük ezt a sírfeliratot is: "Itt nyugszik egy szegény C-s gimnazista, beleszakadt a tanulásba."

A rómaiak közül egy okos ember - talán valami Horatius nevű az arany középutat ajánlotta. Ha neki jó volt, miért lett volna rossz nekünk? És hát a dobogós hely? Odaigyekezzenek csak a stréberek! Minket nem lehetett megvásárolni sem olcsón, sem drágán. Még hogy dobogós hely? Kinek jó az?

Összegezve viselt dolgainkat: utunk e falak közt nem volt éppenséggel pedagógiai diadalmenet, virágvasárnapi körmenet. Átmeneti korunk ellenmondásai bizony kísértettek. Hellyel - közzel, keresve - keresetlen akadt konfliktus bőven. Hogyne akadna ott, ahol nagystílű diákok és pitiző tanároknak kell szót érteni. Iskolai házirend? Igen, ez volt a sokszorosan lejárt lemez! A követelések fejfájdító halmaza! Matrózruha, egyensapka. cigaretta, mozi, farmer volt az igazgató vesszőparipája, unos - untalan ezt lovagolta. Ráadásul az osztályfőnök is ezt a dudát fújta! Ebben a csatározásban sikerült az ellenséget teljesen kifárasztani, tanáraink bedobták a törülközőt. Emberségünk megóvásával elértük a békés egymás mellett élés magasztos, semmivel nem pótolható érzését. A csatabárdot pedig elástuk örökre! Mindenkinek törültük bűneit, amnesziát gyakoroltunk! Mennyivel könnyebb így emlékezni!

Alulírott, Bardócz Endre, egykori igazgató ennek az iskolai dolgozatnak minden szavát hitelesítem. Noha nem mondott el mindent, de amit közölt, az utolsó szóig igaz. Azt is kijelentem - Isten a tanúm - pályám szegényebb lett volna a 73-as IV.C nélkül. Míg csak

emlékezni tudok, büszke leszek arra, hogy sorsom azzal tisztelt meg, hogy ilyen diákok igazgatója lehettem. Barátaim, Isten veletek, további nagyon vidám utat!

1963-ban érettségizett diákok 25. éves érettségi találkozóihoz köszöntés.

Korbel Károlyné

Várpalota

Kedves Erzsikém!

Köszönöm a nevezetes évfordulójú érettségi találkozóra való invitálást. Igazán sajnálom, hogy körülményeim - pontosabban: egészségi állapotom nem teszi lehetővé számomra az utazást. Így hát csak lélekben időzheted azokkal, akikkel a hivatás göröngyein botladozva próbáltuk keresni a tartalmas élethez vezető utat. Negyedszázad elteltével - belső indíttatásra - kellene a további úthoz valami biztatót is mondani. Reményektől tépázottan ez csaknem lehetetlen.

Kapcsolatunkhoz méltatlan lenne az egyenes szó megkerülése, a szó alamuszi csűrése - csavarása. Önámítás, hazugság, félrevezetés lenne a felhőtlenségéről beszélni. A társadalmi közeg eddig sem ígérhetett társadalmi méretű gondtalanságot, a jövőben pedig inkább számolhatunk fenyegetésekkel, mint megvalósult ígéretekkel. Az emberi értelem a szükségszerűség parancsait tudomásul veszi, lázad a kiszolgáltatottság ellen, igaza tudatában jogot érez az elnyomás ellen védekezni. Mindez korunkban sziszi fuszi fáradalmakra, ember feletti próbákra kényszerít bennünket. Az értékrend rapszodikus változásai, kiszámíthatatlansága, ingatag társadalmi norma világában nehéz az egyensúlykeresés, a harmónia áhítása.

A gondolkodás szuverenitása az izmusok pergőtüzében kénytelen feltétel nélkül kapitulálni. A gondolkodás uniformizálásához növekvő számban készülnek a kényszerzubbonnyok. Ezt a zubbonyt önként is fel lehet venni: értelem elleni dacból! Ez az önként vállalt, legvisszataszítóbb szolgaság már - már embervoltunk meggyalázása. A legszomorúbb kapituláció vállalása csak eltorzult lélekkel férközhet közelünkbe. Ismer az élet sajnós - kellemesebb alternatívát is. A megfizetett lojalitás, a Júdáspénzzel fizetett hűség, a könnyen szerzett beérkezett hamis tudata direkt módon vezet a legmélyebb elesés, az erkölcsi mélypont, a belső szuverenitásunk feladása felé, ami már a szellemiség kudarca is.

Ki lehet-e törni ebből a kutyaszorítóból? A szirénhangok gyalázatos csábításai közt megtalálható-e a menedék öble? Csak egyéni körülmények függvényei közt kereshetjük a választ. Sok embert ez a válasz nem is érdekli, nekik nincs bajuk a világgal. És az emberi

méltóságtudat? Járhat-e valaki emelt fővel veszendőségre ítélt világunkban? Hiszem, hogy járhat. Csak tisztesség kell hozzá! Olyan tisztesség, amelyet mint az emberség legszebb vonásait édesanyánk féltő szeretete örökített ránk. Ez a tisztesség nem ismeri a karrier csábításait, nem alkuszik a gyávasággal, ennek a tisztességnek mosott a keze, nem ismeri a csúszópénz mocskát. Ez a tisztesség magához öleli az emberiség egészét csakúgy, mint árva magyarságunkat. Szorongás és félelem nélkül vállalja népünkkel a teljes sorsközösséget, s védelmében pokoljárásra is hajlandó.

Most látom, Erzsikém, milyen szomorúra sikerült ez az üzenet. Ha úgy gondolja, hogy vidám együttlétüket, a jó hangulatot ezek a komoly sorok megmérgeznék, kímélje meg tőlük egykori kedves tanítványaimat. Az ismétlődő csalódások, hitvesztések az élet iszonyú disszonanciáit kiáltják hozzám. Nem pesszimizmus diktálja soraimat, hanem a régen érzett felelősség azok iránt, akik szavaimban bízva figyeltek rám. Hátha gerincük egyenesebb, tartásuk keményebb lesz!

Lányok, fiúk! Vidámabb negyedszázadot hozzon az idő! Már - már olyant, alig lehessen kegyeit elviselni!

Tószeg, 1988. május 24.

A régi becsüléssel:

Bardócz Endre

Erzsikém, Magát és Családját külön is köszöntöm. Szívből köszönöm, hogy nem felejtettek el, hogy a meghívással is gondoltak rám.

Kezét csókolom:

B.E.

"Perelj, Uram, perlőimmel" - mottójára egy magyar kálvinista imája az Úr 1988. esztendejében.

Nemzeti történelmünk vérzivataros századaiból a legbúsabb emlékezetű feljajdulást az a zsoldáros közvetíti, akit Kodály Psalmus Hungaricus emelt halhatatlanná - a magyar sors mindmáig már - már időtlen idézésével, az egeket ostromló nemzeti panaszszó elkiáltásával: "Mikoron Dávid nagy búsultában baráti miatt volna bánatban..."

Urunk, Krisztus! Számláld meg keletre szakadt - édes szülőföldjén hazátlanságra ítélt testvéreink könnyeit! Irgalmad bocsássa meg legnagyobb bűnét, hogy magyarul érez, s szavait szülőanyjától magyarul tanulta. Rontsad ellensége erejét, aki ostorral kezében - az Istenháza küszöbén fenyegeti - a vigasz reményében Hozzád indulót.

Ez a nép a történelem rendelése szerint, a Te akaratodból élt a Hargita és a Kárpátok ölelésében. Bölcsője nemzedékek hosszú során át, évezredek távolán túl ott ringott, s annak földje fogadta be végső nyugalomra is. A magyar bölcsők körül most orvul leskelődnek a szörnyű gépek, hogy a magyar hajlékokat feldúlják, eltöröljék a föld színéről, egy emberségéből kivetkezett hatalom akarata szerint. Ez a hatalom nem kegyelmez a temetők békéjének sem, hiszen ezek is a magyar múlt emlékeit idézik hangtalanul is.

A mindenre felkészült lélek az ősi hajlék védelmében Hozzád kiált, Uram: ne engedd milliók vesszőfutását, falvainak széttiprását.

A magyarság e fenyegetettsége hitünk elleni irtó hadjárat is. A gonosz hatalom a magyarság iránti gyűlöletét az emberiség tiltakozása ellenére is vállalja, nem szégyellve a barbár pusztítás elleni általános felindulást.

Krisztusunk, ez a nép minden penitenciát vállalt, hogy egyházad dicsőségét megmentse, hogy a magyar temetők biztatása szerint is otthont leljen azon a földön, ahol az ősök csontjai pihennek.

Az égbe kiáltott panaszszót, Uram, halld meg, hiszen "Te benned bízunk eleitől fogva." Ki segíthet rajtunk? Csak a Te hatalmad, akit a trón urai is rettegenek, s aki a nyomorúságban egyetlen remény vagy. Maradj velünk, Uram, a sötétség fenyegetései közt, s mutasd meg a hatalom átokfutóinak hatalmadat! Ámen!

Tószeg, 1388. május

/Készült a tószegi ref.gyülekezet felkérésére /

Jeles Társasága

A Thuri Gimnázium elit társasága. A tagságot csak érettségi vizsgán lehet kiérdemelni. A társaság neve is utal rá: jeles rendű érettségi bizonyítvány, vagyis a jeles osztályzatok mellett egyetlen jó osztályzat lehet csak a bizonyítványban. A társasági naplóban minden évfolyam egy - egy oldalon szerepel, ahova a belépő aláírásával lesz hiteles a tagság.

A naplóban van a társasági ajánlás az alábbiak szerint:

"Napóleon büszke volt marangói, austerlitz-i és wagrami diadalára. Mire legyen büszke egy érettségiző diák, aki nem Napóleon? Csak önmagára, mert a diadalív alá a maga erejével jutott el, nem segítették ágyuk és hadseregek. Nagy tettek nem csupán csatatereken születnek, hanem iskolapadokban is. A helytállás itt sem könnyebb, hiszen a szellemi próbák mindig nehezebbek, s itt tér nyílik azoknak is, akik a fizikai próbákon megbuknának. Így gyenge katonák is hőssé emelkedhetnek, mert a szellemi ütközetek csataterein vitézül helytálltak. A szellemi csaták hőseinek adassék tisztelet!"

Öregdiákok Barátság-könyve

Ballagási emlékkönyv. Minden osztály egy-egy oldal birtokosa. Az osztály megnevezésén kívül a ballagási meghívó irodalmi jellegét, az osztályban tanító tanárok aláírását, beleértve az iskola igazgatóját, helyettesét és minden tanulónak az aláírását. Minden oldal egyénileg díszített. Ugyanitt rögzíteni lehet a megfelelő diáktalálkozók helyét, idejét és szervezőit.

Az emlékkönyv ajánlása

Iskolánk, búcsút rebegünk illetődött lélekkel. Fogjuk a vándorbotot, itt hagyjuk gondjaink, örömeink diáktanyáját. Szivárványos horizontok integetnek, útra kelünk. Megvalósult álmok, semmivé lett vágyak, beteljesült célok, elhervadt ígéretek után is visszatérünk majd Hozzád. Visszatérünk az élettől dédelgetetten, de reményekben tépázottan is. Vissza, mert Iskolánk, Te vagy az ifjúság, az örök ifjúság.

Köszöntő egy fiúcska születésére

A kék színű híradást, mely a Németh - dinasztia arany ágacskájának kibimbózását adta tudtul, igaz örömmel vettük. Üdvözlégy, Te kicsi, de nagyra hivatott Gyermekek, Zsolt, amikor belépsz a történelembe, hogy a számodra rendelt úton becsülettel, tisztességgel végig menj! Egyenletes, akadályoktól mentes utat ebben a veszendőségre ítélt világban nem kívánhatunk,

de kívánhatjuk azt, hogy minden akadállyal vidám lélekkel dacolj!

A beteg világ disszonanciáit füled ne hallja meg, de a belső harmónia humánus áldásainak nagyon hosszú életúton örvendhess! Ingyen, erőfeszítés nélkül ne részesülj semmiben, de mindig legyen jussod a megszolgált bérre!

Csupa napfényt sem remélhetsz, de adassák meg Neked, hogy a sötétség fenyegetéseit is félelem nélkül elhárítsd, hogy házad falán az orkánok ereje is megszelídüljön! És hát azt a marsallbotot, amit szülőanyád és édesapád legszebb reménye ad a kezébe, tartsd is meg mindhalálig! Pusztulással birkózó magyarságunk pedig a nemzetvesztés legszörnyűbb dulásában is támaszát lelje Benned! De ezzel a számadással már Szüleid adósak Neked és nyomorultul becsapott hazánknak.

Legyen tied az élet legszebb pálmaága! Ne váljék üveggé az a gyémánt, ami a kincskereső Móra - hőst, Gergőt annyira vonzotta!

A Thuri György Gimnázium története

Bevezetés

"Előttünk egy nemzetnek sorsa áll."

/Vörösmarty/

"A cselekvés hőse... ilyesmi nem létezik. Csak lemondásban, szenvedésben lehetünk hősök."

/Albert Schweitzer/

Sohasem tudtam megilletődés nélkül belépni a magyar múlt híres iskoláiba, a magyar szellemi élet egykori katedrálisaiba: Sárospatak, Debrecen vagy Pápa ősi kollégiuma évszázadok patinájával ma is alázatra kényszerít, tiszteletet parancsol számomra, a hivatás méltósága fejhajtásra indítja bensőmet. Egykor volt tanáraik működése, lelkesült hivatástudata az eszményeket keresők számára elegendő példát nyújthat napjainkban is. Az pedig egyenesen talány, hogyan tudták évszázadokkal is dacolva, a szükségszerűen egymást váltó tanárnemzedékek hosszú során át sajátos egyéni karakterüket megmenteni, az azonos szellemi kisugárzást a történelem hányattatásain is közvetíteni. Pedagógusként-az irodalom közvetítésével - ezeknek az iskoláknak a vonzásában éltem, a hivatás magaslatait itt kerestem. A mi iskolánkra az idő nem vert ilyen patinát. Története alig jutott túl az első diáknemzedéken, amelynek fiai, lányai már beültek apáik, anyáik egykori iskolapadjaiba. Társadalmi méreteken és az idő végtelenjében alig érezhető ez az időtartam: 25 év, de a személyes lét arasznyi perspektívájában már jelentős időszakasz, hiszen egy tanári pálya nagyobbik részét fogja át.

Nem szerénytelenség-e évkönyvet kiadni 25 éves jubileumra? Tevékenységünk hasznossága ad-e ehhez kellő alapot? Mennyit tettünk? Bizonyára keveset. Mennyit mulasztottunk? Bizonyára sokat. De mentse gyengeségünket szándékunk ereje, mely a ránk bízottak üdvéért hajszolt bennünket, hogy - Adyval szólva - a bennünk bízók és a minket lenézők megváltásán dolgozzunk.

Milyen dimenziókban, milyen mérték szerint mérheti eredményeit egy iskola? Semmiben. Mégis a munkának ez a mérhetetlensége és az együttes szándékok nemessége jogosít fel arra, hogy a megtett útszakasz summázását a számvetés jogosságának érzésével elvégezzük.

Ugyan egyetlen tanári szó az ismeret és tapasztalás alig belátható tekervényeiben, rejtélyes, már - már titkokba vesző útjain meddig s hány nemzedéken keresztül valósul meg emberi állásfoglalásokban, tettekben? Könnyű belátni, hogy egy iskolai összhatás közvetlenül kapcsolódik az élet egészéhez, s becsülnék le sokan ezt a hatást, az mégis jelentkezni fog nem

csupán az egyéni sorsok alakulásában, hanem a társadalmi össz tevékenység mozgásaiban is. Így ez az írás könnyen átlépheti az egyéni érdem határait, s könnyen bemutathatja tükörként egy kollektíva erőfeszítését, tanár s diák vállvetett küzdelmét.

Ez a krónika csak töredékes leírását nyújthatja negyedszáz iskolai munkájának. Emberfeletti vállalkozás lenne a tényleges számadás pusztá megközelítése is. Amikor mégis az iskola első negyedszázadának írására vállalkozom, csakis abból a kötelességből teszem, amit a történelem véletlene rám, mint az iskola első igazgatójára kiró. Évek léptékében is gondot okoz olyan munkák összegezése, melyek órák, napok szünetet nem ismerő dimenziójában zajlanak. A filmszerű gyorsasággal lepergett évek ezernyi képanyagából a bőség zavarában csakis a jellemzők merevíthetők ki. A montázs esetlegessége, tetszőlegessége - az emlékezés terheitől is korlátozva - nyilvánvalóvá teszi, hogy a lehetséges terjedelemben csakis a legfontosabbakra tekintünk. Így nevek, tettek, eredmények szükségszerűen említetlenek maradnak, még olyanok is, akikre, vagy amikre egykor büszkék voltunk.

Számadásunk úgy maradhatna hű rendeltetéséhez, ha a mindennapok valóságában tükröztetné az iskolai életet: kudarcaival és sikereivel, gondoljaival és örömeivel együtt. Hogy belső arányaiban mégis az említésre leginkább méltó sikereknek jut több tér, fakadjon abból a hálából, amire kötelezve érezzük magunkat egykori kollégáink, diákjaink iránt. Gondjaink, tévedéseink, hibáink elemzése sokszoros ismétlődéssel évek folyamán a testületi élet fórumain lezajlott. Szenvedélyes viták s olykor önmarcangoló kritikák közben próbáltuk kialakítani a hivatás helyes gyakorlatát. Gyengeségeinkkel folytatott állandó küzdelmet is jelentette az elszárgult 25 év. A siker felemelő érzése mellett a kudarc keserű ízét is érezhettük, hiszen utunk nem volt diadalmenet. A megtett út végén némi büszkeséggel talán elmondhatjuk mégis: érdemes volt. Ennek érzésére az a kis csapat külön is igényt tarthat, amelyiknek az úttörő sors jutott. Előttük szeretnék először ezekkel a sorokkal tisztelni, egykori kollégáim, diákjaim előtt, akiknek révén munkám társadalmi hasznosságának tudatát érezhettem. Előttük, akik a nehéz próbák idején mellettem, mögöttem álltak. S tisztelni szeretnék azok előtt is, akik bennünket követnek majd, akikre a jó hírnév fenntartásának és gyarapításának kötelezettsége hárul.

Befejezés

Negyedszázad pedagógiai összegezése, a tantervi célok szolgálatának mérlege, nevelési eredményeink globális szintjének vizsgálata kilátástalanul nehéz feladat. Külső és belső tényezők változó intenzitású mozgásai, ellentmondásos adottságai lényeges eltérésekben jelzik hatásukat az oksági láncban, s jutnak el egy - egy konkrét időszak sikereihez vagy kudarcaihoz. A széles skálán mozgatható osztálylétszámok, beiskolázási jellemzők változó végeredményt jelentenek a mindenkor idő függvényében, csakúgy, mint a tanári állomány változásai, óraterhelései, iskolán kívüli feladatai. Az oktatás eszközkellékeinek időszakok szerinti hullámzásai nyilván eltérő eredményekhez vezetnek. Az eredők ilyen pillanatnyi szünetet sem ismerő mozgásában, változásai közt bajos dolog bármilyen mérleg készítése is. Különböző is minden mérleg a viszonyítás függvénye. Ha erőfeszítéseink pedagógiai mutatóit tekintjük, a legfontosabb területeken: neveltségi és tudásszint - igazában egy tapodtat sem léptünk előre. Iskolai tanulmányi átlagaink a 3 - 3,2-es szintben évekre megrekedtek. Ebből kitörni csak egyes osztályoknak sikerült, de az iskolának soha. Akkor hát egyértelműen csak kudarcról számolhatunk be? Ez a huzamos stagnálás okvetlenül a hivatástudat hiányosságai, munkavégzés hibáit jelzi? Ha így lenne, szomorú bizonyítványt kellene magunkról kiállítani. Egyszerűen arról van szó, hogy a nevelés lehetőségei inkább a tőlünk függő tényezők vonatkozásában tágíthatók, a tőlünk függetlenekben már nem. Ez szívesen fűzi munkát kényszerít ránk, hiszen az emberi természet, az életkori jellemzők adottak, határai kitapinthatók, így munkánk egy ponton szükségszerűen megreked. A pedagógiai összegzés csak felemás módon végezhető el ilyen helyzetben, csak visszás konklúziókat ígér. Azt viszont megtehetjük, hogy tendenciákban vizsgálódva, a tipikus jelenségekre figyelve, a tanulságokat mégis levonjuk, s az utódoknak átadjuk úgy, hogy ne a nevelési tankönyvek közhelyeit ismétlegessük, hogy a legidősebb feladatok hangsúlya mégis érzékelhető legyen. El szeretnénk mondani negyedszázad tapasztalata alapján: mi az, amit ápoljon, gyarapítson az iskola, s mi az, amitől szabadulnia kell.

Az iskola olyan szellemi műhely, melyben kollektív tevékenység az eredmények meghatározója, de amelyben az egyéni tevékenység is az összegezésbe jelentőssé válik. A munka ösztönzésének gyakorlata csakis ebből indulhat ki. Egy szellemi műhely nagyon érzékeny az értelem helyeslésére, a kritika szabad mozgására, a nyílt hangvétellű szóra, a következetes és kiszámítható vezetésre, a humánus jegyében fogant érdekvédelemre, a személyiség előítéllettől mentes bánásmódjára, a jogtalan előnyök kizárására, a pártatlan

minősítés gyakorlatára. Mindezek együttesen olyan összekovácsoló erőt jelentenek, melyek minden siker előfeltételei. Ilyen testület mindenféle klikkesedést elutasít azt látva, hogy soraik közt kiváltságosok nincsenek, a rangot csakis a végzett munka alapján osztogatják. Ilyen közegben a munkahelyi demokrácia is megtalálja a maga helyét. Ilyen légkörben elvárható, hogy a "fizetési lépések pedagógiája" helyett a hivatás belső erkölcsi parancsai jelentsenek mozgósító erőt. Látszat - megoldásokat, áldemokratizmust egy tisztességes testület mindig elutasít, hiszen igazában a kollektíva lenézését, a partnerség tagadását látja igazolva, észreveszi a hamisvágányra lökött emberi viszonylatokat, a diszharmónia fenyegetéseit, visszautasítja, mint a konformista szervilizmus táptalaját, melyen az elvtelen, behódoló alkalmazkodás, a szolgálalkúság tenyészik. A testület morális szilárdságát a kötelesség és jog szintézisében ápolt demokratizmus adhatja meg, mely az ifjúságot fenyegető divatok áradatában is képes dacolni - a szép és igaz védelmében - a talmi értékek túlbecsülésével szemben. A technika bővületében, a gépek zajától hangos világunkban az iskola feladata marad a humánus értékeinek megmentése, a zajló tengerárban csak ő mutathatja az utat az oltalmazó sziget felé, az irodalom és művészetek befogadása felé, hogy többen lehessenek, akik a szépért rajonganak, mint azok, akik azzal hivatkoznak.

A világnézet kialakításában csakis a tények és elvek igazsága mozgósíthat. Elvileg támadhatatlan, pozitív nevelési tartalmú igazságokat nem lehet közvetíteni minden eredetiséget nélkülöző szövegekkel. A tények, ismeretek pusztá közlése, az oktatómunkában sem célszerű, a nevelésben pedig teljességgel kilátástalan. Maradandó, mélyen gyökerező világnézetet kialakítani ellentmondások nélkül - elvi és gyakorlati - képtelenség. Vállalnunk kell - legalábbis időszakosan - az ellentmondások kiépítésének veszélyét ahhoz, hogy az elvi szintézis ne frázist, hanem meggyőződést eredményezzen. A kinyilatkoztatások, az igaz, de unásig ismételt problémamentes kérdés – feltevések - a lélektan nyelvén szólva - semmiféle belső mozgósítást nem végeznek, s így az igazságokat csak a pusztába kiáltjuk.

Az iskola - szót fogadva Juhász Gyula tanításának - az egyéniség formálását tekintse szívügyének az átlaggá merevítés helyett, hiszen így az elszürkülés, az elszegényedés veszélyét kerülheti el. A legfárasztóbb tanári erőfeszítés a gyengék segítésére irányult. Ez hivatásunk elkerülhetetlen realitása. De megfeleltünk-e ősi hivatásunk szerint annak, hogy kinek - kinek a tehetsége szerint járuljunk hozzá személyisége kibontakoztatásához? Kényelmetlen, de valljuk be: a jobbakra nem áldoztunk annyit, nem fordítottunk annyi gondot. Örültünk, hogy könnyebb munka révén látványosabb eredményt mutathattunk fel.

A helyes magyarságtudat, a hazafias érzés megszilárdítása minden iskolának át nem hárítható feladata. Jövőnknek ezzel adhatjuk a legnemesebbet. Lelkesedésünk nyomán váljék

ifjúságunk Ady hadseregévé, mely dacol a megtévesztő külsőségek vonzásával, ravasz gesztusokkal, mely a képmutató alázkodásokat, sunyi tisztelgéseket, hízelgő szótevéseket, az izmusok zsaroló kísérleteit, az érdek lealázó csörtetéseit méltósággal utasítja el. Olyan nemzetről álmodtunk, melynek tagja nem magyarul beszélő tömegként, hanem öntudattal, emelt fővel menetelnek az emberiség soraiban, jogot szerezve a büszkeségre is azáltal, hogy önmaguk és mások becsüléséig fel tudtak magasodni, s a szolgálény meghunyászkodását megvetve, az igazság elkiáltására trónok és ágyúcsövek előtt is volt merszük.

Ez volt az úttörők vágyott, keresett álma. Az élet dolga, hogy válaszát megadja, azé az életé, mely tévedhetetlen, és amelynek ítélete megfellebbezhetetlen. Bízunk abban, hogy ez az ítélet jó szándékunkat mindenképpen méltányolja, és a vállalt hivatás jövőjére is ösztönző erő sugall. A névadó Zrínyitől tolmácsolt tisztessége pedig az iskola erkölcsi parancsául szolgáljon: maradjon jó híre, mint "Jó híre marada Thuri kapitánnak."

Szalagavató "80"

Iskolai hagyományaink sorában szép rangot vívott ki magának a szalagavató, amikor is a nagyútra készülődő legöregebb diákjainkat köszönhetjük. A mai alkalom a számvetés ideje lehet az ifjúkor határán és a felnőttkor küszöbén. Elgondolkozhatunk az elszállt évekről, s figyelmünket - immár a felnőtt felelősségérzetével - a jövő felé fordíthatjuk. Számvetést tehetünk: jól gazdálkodtunk-e az idővel. Vesztett kincseket meglelhetünk, de az elpazarolt, elfecsérelt, elvesztett időt sohasem találhatjuk meg. A megvalósulatlan álmok, a zátonyra futott tervek, az elkallódott értékek rendszerint az eltékozolt idő miatt rántják le az embert, kergetik csüggedésbe, boldogtalanságba. Nagy tervekkel csak azoknak érdemes foglalkozni, akikben megvan a képesség az idő célszerű kihasználására.

A jövő alakulását a szerencsétől vagy a véletlentől várni: csak talajvesztést eredményezhet. Az életút jótékonyosságát csak azok remélhetik, akik lemondásra képesek, vagy akik nem riadnak meg a nehézségek vállalásától. Különbözik minden tervre egyazon sors vár: csalódás. A jövő tervezése csak realitáson alapulhat. Az ifjúságra eléggé jellemző, hogy illúziókat kerget a jövője tervezésekor. Bizony Jeszenyin sorai ezt meggyőzően igazolják:

"Mivé lettek az ártatlan évek

Merészen szőtt fényes tervei!"

A magyarság egyharmadának hazája a Nagyvilág. Mintegy 5 millió magyar él határainkon túl. Jóvá nem tehető, a legvéresebb háborúkat is felülmúló vesztesége népünknek. Egyre fogynak reményeink, hogy ezeket a közös nemzeti erőfeszítéseink részeseinek tekinthessük. A szülőföld integráló hatása nem jut el hozzájuk, hiszen a megmaradt haza nyomorúságosan szegény ahhoz, hogy számukra megélhetést, magas igényeket is kielégítő lehetőségeket teremtsen. A szétszóródást legnagyobb történelmi szerencsétlenségünknek mondhatjuk, ami mellett Mohács is eltölpül. Senki és semmi nem tudta feltartóztatni ezt a tragikus kiáramlást. Hiányzott végzetesen a szülőföld vonzása, amiről Sütő András olyan megható szépséggel ír: "Emberi létünk lavinaveszedelmeit - ha megpróbáltuk is csönddel csitítani - el nem kerülhettük. Mert akárhogy helyezkedtünk is, mindig alattuk maradunk, ha egyszer odarendelt a sors. Békésebb nyughelyét keresve elvándorolhat a madár, a kárpáti gímszarvas, szélfutta magvainak útján még a gyökeres fa is, ám kegyes - kegyetlen szülőföldjét lélekcsönkulás nélkül az ember el nem hagyhatja."

Németh László a kisebbségi sors szörnyű nyomásainak terhét csak úgy tartja elviselhetőnek, ha a magyarság elitté tudja magát felemelni. Szerinte a túlélésnek más jogosítványa nincs. A

magyarságnak letragikusabb tévedése vagy bűne volt, hogy a határokon túliak magyarságát sanda gyanúval kétségbe vonta, még a családi kapcsolatokat is szétzilálta, állami szintű fórumokon úgyszólván csak szólamokban vállalta fel a szenvedő magyarság ügyét, de tettekre nem vállalkozott. Ezt a mulasztást a jövő magyarságának kell jóvátenni, hiszen Magyarország csak egy van, s ehhez mindenkinek, ki magyarul érez, elidegeníthetetlen joga: itt élni és halni! Az emberi jellem legnagyobb ellensége az érdek. Egy irányú hatást ismer ez: lefelé húz minden nemeset, minden igazán emberit. Az emberi kapcsolatokat az érdek pókfonál módjára kötözi össze, roncsolja szét. Aki a szűkös érdek apró parancsain felül tud emelkedni, a társadalom becsülésére teljesen méltó. "Valakinek a jellemét arról is meg lehet ismerni, hogyan viselkedik azokkal, akiktől semmit sem várhat." /Vető József/

Talizmánt keresünk a búcsúzkodás előtt. Az Alma Mater ezt nem nyújthatja csillogó nemesfémben, de adhatja a tudás és becsület maradandó kincseiben, ami dacol a gyémánt csillogásával.

Igaz szívvel kívánom tanáraitok nevében, hogy ismerjétek meg mindig a jó munka örömét, magánemberként a rév, a menedék nyugalmát! Közösségi tevékenységtek mindenben elégítse ki a boldogabb jövő, a gondtalanabb holnap elvárásait!

Tantestületi dicséret

Dobovics Judit

gimnáziumi IV. osztályos tanuló

Részlet a dicséretből!

Köszönjük, hogy a maga hangján is csilloghatott évszázadok hagyományos kincse: a népdal, megmentett magyarságunk, megóvott emberségünk ősi mélységekből előcsillanó igazgyöngye.

A nép szeretete ott kezdődik, hogy zokogását magunkénak érezzük, örömét bensőnkben feligyuk. A dalban kitárulkozó lélek sírását és kacagását elfogadni annyit tesz: érzelmileg azonosulni a síróval, a kacagóval: hova tartozandóságunkat kinyilvánítani.

Legyen ereje mindig ennek az érzésnek a vállalására! Szeresse a népdal mély ihletésű zengéseit, minden igazán nagy és művész örök forrását!

/Dobovics Judit a "Röpülj, Páva" versenyen szerepelt/

Tanévnyitó 1979-80.

Kedves Vendégeink, Kollégáim, Diákjaink!

Az iskolacsengő munkára szólít tanárt és diákot, hivatásunk parancsa szerint elkezdődik a tanítás, a tanulás, a jövőre való felkészítés régtől örökölt hagyománya szerint.

A jövőre egyre emeli mércéjét elvárásaiban, soha nem sejtett ütemben halad a fejlődés, korunk embere a kozmoszt járja. Alig áttekinthető az élet és a munkafolyamatok bonyolultsága. Az emberi értelem és erkölcsi erő egyre nehezebb próbára kényszerül. Világunkban igazán az boldogulhat - legalábbis adottságaihoz illően - aki értelmi erőit úgy gyarapítja, hogy az a csodákat súroló fejlődés igényeinek megfeleljen. Senki nem tudja, meddig terjednek erői, míg ki nem próbálta. A közösségi tevékenység az erőket eleve megsokszorozza. Az iskola olyan alkotóműhely, ahol a tanár és tanuló harmonikus együttélésben, kéz a kézben munkálkodik úgy, hogy ne a munka gyötrelmét érezzék, hanem belelássanak szépségébe, vonzásába, lássák a tevékenység értelmét, hasznát.

Az ifjúságnak tudnia kell, hogy az élet ingyen nem ad semmit. A jövőről nem álmodozni, a jövőért küzdeni kell!

Hányan vannak, akik az ifjúság gazdag termésű éveiből alig mentenek meg valamit. Ijesztően nagy számmal akadnak olyanok, akik tehetségüket elkótyavetyélik, akik mindent elpazarolnak fiatalon, és öregségükre nem marad semmijük.

A modern kor követelményeit nem elégíti ki az egyoldalú képzés. Törekedjék minden diákunk arra, hogy minél sokoldalúbb ismereteket szerezzen. Az ismeretszerzés iskolán kívüli lehetőségeit ki kell használni éppen ennek érdekében!

Az iskolai tevékenység nem az osztályzatokért, hanem az emberért, az emberi képességek kibontakoztatásáért van. Elemi kötelességünk, hogy adottságainkhoz méltó tudásszintre érjünk.

Iskolai gondjaink közt változatlanul a diákok szabadidejének célszerű felhasználása emelkedik ki legjobban. A televízió nagy barátja, de ellensége is az iskolának. Sok helyen pótolja, kiegészíti az iskolai munkát, ugyanakkor jelentős részt von el a házi feladatokra fordítandó időből. A célszerű, a helyesen programozott iskolai munkát felváltja a bőség zavarában keletkező rendszertelen, az életkorhoz és meglevő ismereteikhez bizonytalanul vagy sehogy sem kapcsolható információkkal. Egyik súlyos, már - már jóvátehetetlen hatása a humánus értékeinek visszaszorítása, ami legszembeötlőbben az olvasás kiesésében

jelentkezik. Hová lesznek az irodalom közvetítette eszmények? Mi pótolhatja ezt a veszteséget? Megnyugtató feleletet nem tudunk rá adni, csak fájlalni tudjuk, hogy a könyv már nem lehet szabadidőnk leghűségesebb társa. Az iskola társadalmi tekintélye úgy érvényesülhet, ha a személyiség testi - lelki jellemzőiben, a kulturált magatartásban, a viselkedés elemi normáiban, az ízlés, a szépérzék területén is kimutathatja személyiségformáló hatását. A tanulói közösség egyik legfontosabb feladata hogy jó közösségi szellem valósuljon meg soraiban. Ebben a közegben a közérdekének szolgálata kiszorítja az egyéni érdek toladó kapzsiságát. Az ilyen közösség egyaránt követeli jogait és teljesíti kötelességeit. A közösségek igazi kohéziós erejét az egymással egymásért elve jelentheti.

Ilyen gondolatokban köszöntöm az iskola minden tanárát, dolgozóját, tanulóját, köztük az új elsősztályosokat, akikre nehezebb próbák várnak, mint előző iskolájukban, de korántsem teljesíthetetlenek. Bízsanak abban, hogy iskolánkban nem az életkor jelent alapot a megbecsülésre, hanem a magatartás és a rendszeres munka. A polgárjog megváltása könnyen megváltható közösségi alkalmazkodással.

A jövő felé tekintő szem a múlt felhalmozott tapasztalatait nem nélkülözheti. A múlt értékeinek ismeretét, roppant méretű tudásanyagát okosan felhasználni kötelességünk csakúgy, mint az új utak folytonos keresését is. A fejlődés távlatai csakis ily módon bontakozhatnak ki a múlt és a mindenkori jelen összefogása jegyében.

Jó szellemű, a fegyelmet önként elfogadó ifjúság a munkában való helytállást életszükségletté emelheti gondolkodásában és gyakorlati tevékenységében. Ilyen közösségben feloldódnak és kiegyenlítődnek azok a különbségek, melyek minden közösséget egyéni adottságok szerint erősekre és gyengékre osztanak. Nem tarthat becsülésünkre igényt az a tanuló, aki csak egyéni érvényesülésének terét látja az iskolai munkában, de a közösséget cserbenhagyja, a segítségre szoruló társainak a támogatását elmulasztja. Az ilyen magatartást nem csupán a diáktársak ítélik el, hanem megvetik a tanárok is, legyen bár az érdekelt tanuló minden osztályzata jeles. Tanároknak, diákoknak egyaránt hozzon ez a tanév sok sikerélményt, a közös örömeik felemelő érzését. Mi is csak ezzel az örömmel érezhetjük pályánk szépségét, felejthetjük a göröngyös út töviseit. Veletek és általatok mondhatjuk el-minden mellőzés ellenére is: érdemes nevelőnek lenni. Mi is így szeretnénk Ady szellemében a bennünk bízók és a bennünket lenézők megváltásán is dolgozni.

„Így mérik mostanában
A szép emberi életet?
És lesütik csillagszemeiket
A hűvös istenek.”

Kedves András és minden Veleéző!

A szomorú híradásra honnan vegyem a válasz szavát, hogy az ne legyen banális szólam, hogy az együttérzés halk nyilvánítása a vigasztalás nehéz misszióját is elvégezhesse a szeretet legdrámaiabb megpróbáltatása idején, amikor a felkészült lélek is a veszteség iszonyú szorításában az egek kárpitján dörömbölve kiáltozza panaszát.

A zsoldos évezredek távolából idetévedt énekétől, a De pre fundis-tól meg ne remegjen szívetek, ki ne száradjon torkotok, el ne áradjon könnyetek! Erős lélekkel fogadjátok a halál kemény végzését. Könnyeitek gyenge embervoltotokat igazolhatja, de a halál diadalát: nem! Az elmúlás Cézárja ne merészseljen szemetekbe nézni, tapasztalván, hogy a szeretettel szemben milyen esendő a hatalma!

Miért kellene hát sírni? Azért, mert a kegyetlen halál az együvé tartozást megerősítette?

A döbbenet lavinaveszedelme így fordíthatja a veszteség kárát, bántását könnyek közt is a vigasz enyhültére. Az erős lélek pedig még vérző szívvel is elmondja: „adassék hála a halálnak szörnyű művéért, mert a távozást a szeretet erején maradásnak érezhetjük. Gyász komorságában igazolódhat a szeretet örökkévalósága, ami az univerzum emberlakta részén olyan evidencia, amihez a világ rendje igazodik, ami mindig is minden harmónia és vigasz örök forrás marad. Szomorú híradástok humánus summázata: - a szeretet pedig el nem fogy - menedékül szolgál az élet minden kárvallottjának, akiket semmilyen csapás utol nem érhet!

Ti Vesztes szívűek, csak emlékezzetek! Így, aki meghalt is, élni fog.

Tószeg, 1989. január 15.

A veszteség terhén osztolni szeretnénk Veletek
az egykori és mindenkori ragaszkodás
indítékaival:
"Ki a halált legyőzted hajdanán,
Te életet adó, legtitkosabb nő,
a semmi partján majd erős neveddel

Köszöntöm a kemény halált, anyám."